

Hallituksen esitys eduskunnalle Euroopan unionin jäsenvaltioiden lainvalvontaviranomaisten välistä tietojenvaihtoa koskeväksi lainsäädännöksi

ESITYKSEN PÄÄASIALLINEN SISÄLTÖ

Esityksessä esitetään säädettäväksi Euroopan unionin jäsenvaltioiden lainvalvontaviranomaisten välistä tietojenvaihtoa koskeva lainsäädäntö. Esityksellä täytäntöön pannaan Euroopan Parlamentin ja Neuvoston jäsenvaltioiden lainvalvontaviranomaisten välisestä tietojenvaihdosta ja neuvoston puitepäätöksen 2006/960/YOS kumoamisesta annettu direktiivi (EU) 2023/977.

Ehdotuksen tavoitteena on määritellä tarkat, yhteiset ja yhtenäiset säännöt, joilla varmistetaan lainvalvontaviranomaisten yhtäläinen pääsy tietoon eri jäsenvaltioissa. Ehdotuksessa säädetään tietojenvaihdon keskitetyn sähköisen asianhallintajärjestelmän käyttöön ottamisesta sekä EU:n lainvalvontaviranomaisen (Europol) hallinnoiman suojatun tiedonvaihtoverkkosovelluksen (SIENA) määrittämisestä oletusarvioiseksi tietojenvaihtokanavaksi. Ehdotuksella ei lisätä uusia toimivaltuuksia lainvalvontaviranomaisille.

Ehdotuksessa esitetään kumottavaksi laki Euroopan unionin jäsenvaltioiden lainvalvontaviranomaisten välisen tietojen ja tiedustelutietojen vaihdon yksinkertaistamisesta tehdyn neuvoston puitepäätöksen lainsäädännön alaan kuuluvien säännösten kansallisesta täytäntöönpanosta ja puitepäätöksen soveltamisesta annettu laki 26/2009.

Ehdotuksen keskeiset vaikutukset liittyvät yhteisten sääntöjen luomiseen tietojenvaihdolle, SIENA-sovelluksen käyttöön ottoon oletusarvoisena tietojenvaihdon viestintäkanavana sekä keskitetyn sähköisen asianhallintajärjestelmän kehittämiseen kansallisen keskitetyn yhteispisteen tämän lain mukaisten kaikkien tehtävien hoitamista varten. Kustannusvaikutuksia aiheuttaa direktiivin edellyttämästä järjestelmäkehityksestä, kun luodaan tietojenvaihdon keskitetty asianhallintajärjestelmä sekä otetaan käyttöön SIENA-yhteys oletusarvoisena viestintäkanavana.

Esityksessä esitetään säädettäväksi poliisin, Tullin ja Rajavartiolaitoksen henkilötietojen käsittelyä koskeviin lakeihin informatiivinen viittaus uuteen lainsäädäntöön.

Lait on tarkoitettu tulemaan voimaan 1. joulukuuta 2024. Lain 15 § on tarkoitettu tulemaan voimaan 1. kesäkuuta 2027.

SISÄLLYS

ESITYKSEN PÄÄASIALLINEN SISÄLTÖ.....	1
PERUSTELUT	3
1 Asian tausta ja valmistelu	3
1.1 Tausta	3
1.2 Valmistelu	3
2 EU –säädöksen tavoitteet ja pääasiallinen sisältö	4
3 Nykytila ja sen arviointi.....	9
4 Ehdotukset ja niiden vaikutukset	12
4.1 Keskeiset ehdotukset.....	12
4.2 Pääasialliset vaikutukset.....	15
4.2.1 Taloudelliset vaikutukset	15
4.2.2 Viranomaisvaikutukset.....	17
4.2.3 Yhteiskunnalliset vaikutukset	17
4.2.4 Tiedonhallintavaikutukset	18
4.2.5 Perusoikeusvaikutukset	19
5 Muut toteuttamisvaihtoehdot	21
5.1 Vaihtoehdot ja niiden vaikutukset.....	21
5.2 Muiden jäsenvaltioiden suunnittelemissa tai toteuttamissa keinoissa	21
6 Lausuntopalaute.....	23
7 Säännöskohtaiset perustelut	23
7.1 Laki Euroopan unionin jäsenvaltioiden lainvalvontaviranomaisten välistä tietojenvaihtoa koskeväksi lainsäädännöksi.....	23
7.2 Laki henkilötietojen käsittelystä poliisitoimessa annetun lain 25 §:n muuttamisesta	37
7.3 Laki henkilötietojen käsittelystä Tullissa annetun lain 23 §:n muuttamisesta	37
7.4 Laki henkilötietojen käsittelystä Rajavartiolaitoksessa annetun lain 35 §:n muuttamisesta.....	37
8 Voimaantulo	37
9 Toimeenpano ja seuranta	37
10 Suhde muihin esityksiin.....	37
10.1 Esityksen riippuvuus muista esityksistä	37
10.2 Suhde talousarvioesitykseen	37
11 Suhde perustuslakiin ja säätämisympäristöön	38
LAKIEHDOTUKSET	43
1. Laki Euroopan unionin jäsenvaltioiden lainvalvontaviranomaisten välistä tietojenvaihtoa koskeväksi lainsäädännöksi.....	43
2. Laki henkilötietojen käsittelystä poliisitoimessa annetun lain 25 §:n muuttamisesta	51
3. Laki henkilötietojen käsittelystä Tullissa annetun lain 23 §:n muuttamisesta	52
4. Laki henkilötietojen käsittelystä Rajavartiolaitoksessa annetun lain 35 §:n muuttamisesta.....	53
LIITE	54
RINNAKKAISTEKSTIT	54
2. Laki henkilötietojen käsittelystä poliisitoimessa annetun lain 25 §:n muuttamisesta	54
3. Laki henkilötietojen käsittelystä Tullissa annetun lain 23 §:n muuttamisesta	55
4. Laki henkilötietojen käsittelystä Rajavartiolaitoksessa annetun lain 35 §:n muuttamisesta.....	56

PERUSTELUT

1 Asian tausta ja valmistelu

1.1 Tausta

Hallituksen esityksen valmisteluun on johtanut Euroopan Parlamentin ja Neuvoston jäsenvaltioiden lainvalvontaviranomaisten välisestä tietojenvaihdosta ja neuvoston puitepäätöksen 2006/960/YOS kumoamisesta annetun direktiivin (EU) 2023/977 (jäljempänä tietojenvaihtodirektiivi) edellyttämä kansallinen täytäntöönpano. Tietojenvaihtodirektiivi annettiin 10. päivänä toukokuuta 2023 (OJ L 134, 22.5.2023).

Direktiivin antamiseen on johtanut se, että aikaisempi Euroopan unionin jäsenvaltioiden lainvalvontaviranomaisten välistä tietojenvaihtoa koskeva neuvoston puitepäätös 2006/960/YOS ei ole ollut riittävän selkeä, eikä sillä ole kyetty varmistamaan riittävää ja nopeaa jäsenvaltioiden välistä asiaankuuluvaa tietojenvaihtoa. Rajat ylittävän rikollisuuden tehokas torjunta kuitenkin edellyttää, että toimivaltaiset lainvalvontaviranomaiset vaihtavat nopeasti tietoja ja tekevät operatiivista yhteistyötä. Tietojenvaihtodirektiivillä vahvistetaan nyt yhdenmukaiset, selkeät ja ajantasaiset säännöt ja oletusarvioinen tiedonvaihtokanava jäsenvaltioiden välisessä tietojenvaihdossa rikosten ennaltaehkäisemisessä ja paljastamisessa.

1.2 Valmistelu

EU-säädöksen valmistelu

Komissio antoi 8.12.2021 ehdotuksen ([KOM\(2021\) 782 final](#)) direktiiviksi jäsenmaiden lainvalvontaviranomaisten välistä tietojenvaihtoa koskeviksi uusiksi säännöiksi, joka kumoaa ja korvaa lainvalvontaviranomaisten tietojen ja tiedustelutietojen vaihdon yksinkertaistamista säädelleen neuvoston puitepäätöksen 2006/960/YOS. Euroopan talous- ja sosiaalikomitea antoi lausuntonsa ([COM\(2021\) 782 final – 2021/0411 \(COD\)](#)) ehdotuksesta 18.5.2022. Euroopan tietosuojavaltuutettu antoi [lausuntonsa](#) ehdotuksesta 8.4.2022. Euroopan parlamentti esitti kantansa direktiiviehdotukseen 1. käsittelyssä 15.3.2023 ([P9_TA\(2023\)0074](#)). Neuvosto hyväksyi parlamentin kannan 25.4.2023 ([Document ST 8638_2023_INIT](#)). Direktiivi (EU) 2023/977 annettiin 10.5.2023 ([Euroopan unionin virallinen lehti L 134/1](#)).

Kansallisesti EU7-jaoston käsittely pidettiin 19.-24.01.2022. U-kirje [U/82022 vp](#) annettiin 10.2.2022. Perustuslakivaliokunnan U-kirjettä koskeva lausunto annettiin 10.3.2022 ([PeVL 11/2022 vp](#)). Hallintovaliokunnan U-kirjettä koskeva lausunto annettiin 1.4.2022 [HaVL 9/2022 vp \(eduskunta.fi\)](#). Suuri valiokunta hyväksyi eduskunnan kannan 6.4.2022 SuVEK 41/2022 vp. Valiokunta yhtyi erikoisvaliokuntien lausuntojen mukaisesti valtioneuvoston kantaan.

Hallituksen esityksen valmistelu

Sisäministeriö asetti 7. kesäkuuta 2023 poikkihallinnollisen työryhmän kaudelle 15.6.2023 – 12.12.2024 (VN/14183/2023). Työryhmässä on sisäministeriön poliisiosaston, hallinto- ja kehittämisosaston, kansainvälisen turvallisuuden yksikön, Rajavartiolaitoksen, Tullin, Poliisihallituksen, Keskusrikospoliisin ja oikeusministeriön edustajat. Työryhmässä on kuultu valtiovarainministeriön ja suojelupoliisin edustajia. Työryhmän tehtävänä on tukea direktiivin täytäntöönpanon edellyttämän kansallisen lainsäädännön valmistelua sekä varmistaa direktiivin täy-

täytäntöpanon edellyttämä kehittäminen ja resursointi. Direktiivin edellyttämää järjestelmäkehitystä koskeva poliisin esiselvitys valmistui lokakuussa 2023, ja tätä koskeva tiedonhallintalain mukainen lausuntomenettely käynnistettiin 31. lokakuuta 2023. Sisäministeriön poliisin esiselvitystä koskeva lausunto annettiin 30. lokakuuta 2023 (VN/30478/2023-SM-2). Valtiovarainministeriön tiedonhallintalain mukainen lausunto annettiin 27. marraskuuta 2023 (VN/30891/2023-VM-4). Sisäministeriö ja Poliisihallitus keskustelivat komission kanssa myös erikseen liittyen kansallisen lainsäädännön valmistelun tilaan, järjestelmäkehitykseen ja sen resursointiin. Komission kanssa on käyty myös erikseen keskustelua direktiivin täytäntöpanon määräajan velvoittavuudesta direktiivin edellyttämän järjestelmäkehityksen osalta. Komissio vahvisti tällöin täytäntöpanon ensimmäisen määräajan koskevan myös direktiivin edellyttämän järjestelmäkehityksen implementointia.

Lausuntokierros järjestettiin 7. päivänä maaliskuuta – 5. päivänä toukokuuta 2024.

Hallituksen esityksen valmisteluasiakirjat ovat saatavissa julkisessa palvelussa osoitteessa valtioneuvosto.fi/hankkeet tunnuksella SM029:00/2023.

2 EU –säädöksen tavoitteet ja pääasiallinen sisältö

Direktiivin tavoitteet

Tietojenvaihdon yhdenmukainen sääntely on lakiehdotuksella täytäntöön pantavan direktiivin pääasiallinen tavoite. Aikaisempi neuvoston puitepäätös 2006/960/YOS ei ole ollut riittävän selkeä eikä sillä ole kyetty varmistamaan riittävää ja nopeaa jäsenvaltioiden välistä tietojenvaihtoa kansainvälisen, rajat ylittävän rikollisuuden torjumiseksi. Lakiehdotus muodostaisi kattavan kansallisen oikeudellisen kehyksen sen varmistamiseksi, että toimivaltaiset lainvalvontaviranomaiset voivat estää ennalta, paljastaa ja selvittää rikoksia tehokkaammin.

Direktiivin tavoitteena on ollut luoda selkeät ja yhdenmukaistetut säännöt, joilla voidaan helpottaa eri jäsenvaltioiden toimivaltaisten lainvalvontaviranomaisten välistä riittävää ja nopeaa tietojenvaihtoa ja varmistaa se sekä mahdollistaa toimivaltaisten lainvalvontaviranomaisten mukautuminen järjestäytyneen rikollisuuden nopeasti muuttuvaan ja laajenevaan luonteeseen myös globalisaation ja yhteiskunnan digitalisaation myötä. Komissio katsoi, että näitä tavoitteita ei voitu saavuttaa pelkästään jäsenvaltioiden kansallisin toimin. Tietojenvaihtoon liittyvien yhteisten sääntöjen luominen oli komission mukaan paremmin toteutettavissa unionin tasolla. Direktiivissä säädetään erityisesti säännöistä, jotka koskevat jäsenvaltioiden perustamille tai nimeämille yhteyspisteille esitettäviä tietopyyntöjä ja erityisesti tällaisten pyyntöjen sisältöä, tietojen toimittamista tällaisten pyyntöjen perusteella, keskitettyjen yhteyspisteiden työkieliä, pyydettyjen tietojen toimittamisen pakollisia määräaikoja sekä tällaisten pyyntöjen epäämisen perusteita. Direktiivissä säännellään jäsenvaltion omasta aloitteesta tapahtuvaa asiaankuuluvien tietojen antamista muiden jäsenvaltioiden keskitetyille yhteyspisteille tai toimivaltaisille lainvalvontaviranomaisille sekä erityisesti tilanteita, joissa tällaisia tietoja on annettava, ja tapaa, jolla tällaisia tietoja on annettava. Direktiivin keskeisen osan muodostaa kunkin jäsenvaltion keskitettyä yhteyspistettä koskeva sääntely, joka koskee tällaisen keskitetyn yhteyspisteen perustamista tai nimeämistä ja rakennetta, tehtäviä, kokoonpanoa ja valmiuksia, mukaan lukien keskitetyn sähköisen asianhallintajärjestelmän käyttöönotto ja käyttö direktiivin kaikkien mukaisten tehtävien hoitamiseksi.

Keskitettyä yhteyspistettä koskeva sääntely perustuu tarpeeseen yksinkertaistaa, helpottaa ja hallinnoida jäsenvaltioiden välistä tiedonkulkua nykyistä paremmin. Keskitettyjen yhteyspisteiden avulla olisi erityisesti kyettävä vähentämään tiedonkulun esteitä, jotka johtuvat toimival-

taisten lainvalvontaviranomaisten välisten viestintätapojen hajanaisuudesta, jotta voidaan vastata kasvavaan tarpeeseen torjua yhdessä rajat ylittävää rikollisuutta, kuten huumekauppaa, kyberrikollisuutta, ihmiskauppaa ja terrorismia (direktiivin johdanto-osan 27. perustelukappale).

Direktiivissä säädetään myös oletusarvoisesta viestintäkanavasta (Europolin SIENA-sovellus), jota on käytettävä kaikessa tämän direktiivin mukaisessa tietojenvaihdossa, ja keskitetyille yhteispisteille annettavista tiedoista, jotka liittyvät toimivaltaisten lainvalvontaviranomaisten väliseen suoraan tietojenvaihtoon. Kyseisellä sääntelyllä puututaan lainvalvontatietojen toimittamiseen jäsenvaltioiden välillä käytettävien viestintäkanavien määrän lisääntymisen muodostamaan ongelmaan, sillä se haittaa tällaisten tietojen riittävää ja nopeaa vaihtamista ja lisää henkilötietoihin kohdistuvaa turvallisuusriskiä (direktiivin johdanto-osan 26. perustelukappale).

Direktiivi kumoo lainvalvontaviranomaisten tietojen ja tiedustelutietojen vaihdon yksinkertaistamisesta säädelleen neuvoston puitepäätöksen 2006/960/YOS (jäljempänä Ruotsin puitepäätös) sekä Schengenin yleissopimuksen artiklan 39 ja 46, jotka on saatettu voimaan lailla Suomen liittymisestä tarkastusten asteittaisesta lakkauttamisesta yhteisillä rajoilla tehdyn Schengenin sopimuksen soveltamisesta tehtyyn yleissopimukseen tehdyn sopimuksen ja siihen liittyvän päätösasiakirjan eräiden määräysten hyväksymisestä (1548/2001).

Direktiivin keskeinen sisältö

Direktiivin 1 artikla koskee sen kohdetta ja soveltamisalaa. Direktiivissä vahvistetaan yhdenmukaiset säännöt toimivaltaisten lainvalvontaviranomaisten riittävälle ja nopealle tietojenvaihdolle rikosten ennalta estämistä, paljastamista tai tutkintaa varten. Kyseisessä artiklassa säädetään myös siitä, mihin direktiivi ei velvoita jäsenvaltiota. Näitä ovat tietojen hankkiminen pakokokeinoin, tietojen säilyttäminen ainoastaan siinä tarkoituksessa, että tiedot toimitetaan muiden jäsenvaltioiden toimivaltaisille viranomaisille ja tietojen antaminen muiden jäsenvaltioiden toimivaltaisille lainvalvontaviranomaisille käytettäväksi todistusaineistona oikeudenkäynneissä. Direktiivin 1 artiklan 3 kohdan b alakohdassa todetaan tietojen säilyttämisen osalta, ettei direktiivi velvoita säilyttämään tietoja siinä tarkoituksessa, että ne annettaisiin muiden jäsenvaltioiden toimivaltaisille viranomaisille. Tietojen antamisesta muiden jäsenvaltioiden toimivaltaisille viranomaisille käytettäväksi todistusaineistona oikeudenkäynneissä säädetään rikosasioita koskevasta eurooppalaisesta tutkimusmääräyksestä annetussa Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivissä 2014/41/EU sekä sen kansallisessa täytäntöönpanolaissa (430/2017). Direktiivin 1 artiklan 3 kohta ei edellytä erikseen täytäntöönpanoa kansallisessa laissa. Direktiivin 1 artiklan 4 momentin ensimmäisessä virkkeessä nimenomaisesti todetaan, ettei direktiivissä säädetä oikeudesta käyttää tämän direktiivin mukaisesti toimitettuja tietoja todistusaineistona oikeudenkäynnistä. Kyseinen kohta ei edellytä kansallista täytäntöönpanoa. Sen sijaan direktiivin 1 artiklan 4 momentissa todetaan, että tiedot toimittava jäsenvaltio voi antaa suostumuksensa tietojen käyttöön todistusaineistona oikeudenkäynneissä. Direktiivin 1 artikla edellyttää täytäntöönpanoa lain tasolla sen soveltamisalan osalta.

Direktiivin 2 artikla sisältää sen 1–8 kohdassa usean määritelmän, joihin kuuluvat: toimivaltainen viranomainen, nimetty lainvalvontaviranomainen, vakava rikos, tieto, saatavilla oleva tieto, suoraan saatavilla oleva tieto, välillisesti saatavilla oleva tieto ja henkilötieto. Kyseinen artikla edellyttää täytäntöönpanoa lain tasolla.

Direktiivin 3 artikla sisältää tiedonvaihdon periaatteet, jotka jäsenvaltion on varmistettava kaikessa direktiivin mukaisessa tietojenvaihdossa. Näitä ovat saatavuusperiaate, yhtäläisen pääsyn periaate, luottamuksellisuusperiaate, tietojen omistajuuden periaate sekä tietojen luotettavuuden periaate. Kyseinen artikla edellyttää täytäntöönpanoa lain tasolla.

Direktiivin 4 artikla koskee keskitetyille yhteyspisteille esitettäviä tietopyyntöjä. Artiklan 1 kohdassa säädetään nimettyjä lainvalvontaviranomaisia koskevan luettelon ja siihen sisältyvien myöhempien muutosten toimittamisesta komissiolle. Kohta ei edellytä täytäntöönpanoa lain tasolla. Samassa kohdassa säädetään myös tietopyyntöä koskevan kopion toimittamisesta kansalliselle keskitetyille yhteyspisteelle. Kohta edellyttää täytäntöönpanoa laissa.

Direktiivin 4 artiklan 2 kohta koskee mahdollisuutta säätää poikkeuksista kopion lähettämistä koskevasta velvoitteesta (kansallinen liikkumavara). Kopion lähettämistä koskevaa liikkumavaraa sisältyy useaan direktiivin artiklaan (alla). Poikkeukset on lueteltu tyhjentävästi. Jäsenvaltiot voivat sallia, että kopion lähettämistä voidaan poiketa, jos se vaarantaisi yhden tai useamman seuraavista: a) vireillä oleva erittäin arkaluonteinen tutkinta, jossa tietojen käsittely edellyttää asianmukaista luottamuksellisuuden tasoa; b) terrorismitapaukset, joihin ei liity hätä – tai kriisitilannetta; c) yksilön turvallisuus.

Direktiivin 4 artiklan 3 kohdassa asetetaan edellytykset sille, millä perusteella tietopyyntö voidaan esittää toisen jäsenvaltion keskitetyille yhteyspisteelle. Näihin sisältyvät tietojen tarpeellisuus ja oikeasuhtaisuus direktiivin tarkoituksen saavuttamiseksi sekä se, että tiedot ovat kyseisen jäsenvaltion saatavilla. Kohta edellyttää täytäntöönpanoa laissa.

Direktiivin 4 artiklan 4 kohdassa säädetään tietopyyntöjen kiireellisyyttä koskevat kriteerit (a-d alakohdat). Kyseinen kohta edellyttää täytäntöönpanoa laissa.

Direktiivin 4 artiklan 5 kohta koskee tietopyyntöjen velvoittavaa vähimmäissisältöä (a – f alakohta). Kohta edellyttää täytäntöönpanoa laissa.

Direktiivin 4 artiklan 6 kohta koskee kieltä, jolla tietopyyntö esitetään toisen jäsenvaltion keskitetyille yhteyspisteelle. Suomen keskitetty yhteyspiste hyväksyy suomen, ruotsin ja englannin kielen. Englannin kieli sisältyy muiden jäsenvaltioiden keskitettyjen yhteyspisteiden direktiivin 11 artiklan mukaiseen kieliluetteloon. Kohta ei edellytä täytäntöönpanoa lain tasolla.

Direktiivin 5 artikla koskee tietojen toimittamista keskitetyille yhteyspisteille esitettyjen pyyntöjen perusteella. Artiklan 1 kohdassa säädetään velvoittavista määräajoista. Kohta on täytäntöön pantava lain tasolla.

Artiklan 2 kohta liittyy direktiivin 9 artiklan mukaiseen tuomioistuimen lupaan. Kohta ei edellytä täytäntöönpanoa.

5 artiklan 3 kohdan 1 alakohta liittyy tietojen toimittamista koskevaan kielivaatimukseen. Kohta ei edellytä täytäntöönpanoa. 5 artiklan 3 kohdan 2 alakohta koskee kopion lähettämistä tietopyynnöistä. Kohta on täytäntöön pantava lain tasolla. 5 artiklan 3 kohdan 3 alakohta koskee mahdollisuutta säätää poikkeuksista kopion lähettämistä koskevasta velvoitteesta (kansallinen liikkumavara).

Direktiivin 6 artikla koskee tietopyyntöjen epäämistä. Tietopyynnöstä voidaan kieltäytyä direktiivin 6 artiklan 1 kohdan 1 alakohdan mukaan vain perusteilla, jotka on lueteltu tyhjentävästi artiklan a – f kohdassa. Säännös on täytäntöön pantava lain tasolla. Kyseisen artiklan 2 alakohdassa säädetään huolellisuusvelvoitteesta, ja alakohdassa 3 siitä, mitä osaa tiedoista tietopyyntöjen epääminen koskee. Kyseiset alakohdat eivät edellytä täytäntöönpanoa lain tasolla.

6 artiklan 2 kohta koskee tietopyyntöjen epäämisestä ja sen perusteluista ilmoittamista. Kohta on täytäntöön pantava lain tasolla.

6 artiklan 3 kohdan 1 alakohta koskee selvennysten tai täsmennysten pyytämistä, kun kysymyksessä on tietopyyntöjen epääminen. 2 alakohta koskee määräaikojen keskeyttämistä, kun selvennys- tai täsmennyspyyntö on vastaanotettu. Kohta on täytäntöön pantava laissa.

6 artiklan 4 kohta koskee tietopyyntöjen epäämiseen, perusteluihin ja selvennys- tai täsmennyspyyntöihin liittyviä kieli. Kohta ei edellytä täytäntöönpanoa lain tasolla.

Direktiivin 7 artikla koskee tietojen oma-aloitteista toimittamista. Artiklan 1 kohdassa säädetään jäsenvaltioiden oma-aloitteisesta tietojen toimittamisesta, jos on objektiivisia perusteita uskoa, että tiedot voisivat olla merkityksellisiä muille jäsenvaltioille rikosten ennalta estämistä, paljastamista tai tutkintaa varten. Kohta sisältää kansallista liikkumavaraa.

7 artiklan 2 kohdassa säädetään tietojen toimittamista koskevasta velvoitteesta, jos kyseiset tiedot voisivat olla merkityksellisiä muille jäsenvaltioille vakavien rikosten ennalta estämistä, paljastamista tai tutkintaa varten. Velvoitetta ei ole, jos kysymyksessä ovat 6 artiklan 1 kohdan c alakohdan (tuomioistuimen luvan epääminen) tiedot tai 6 artiklan 1 kohdan f alakohdan tiedot (on objektiivisia perusteita olettaa, että pyydettyjen tietojen toimittaminen olisi i) pyynnön vastaanottaneen jäsenvaltion keskeisten kansallisten turvallisuussetujen vastaista tai vahingoittaisi niitä; ii) vaarantaisi vireillä olevan rikostutkinnan onnistumisen tai yksilön turvallisuuden; iii) vahingoittaisi perusteettomasti oikeushenkilön tärkeitä suojattuja etuja). Kohta edellyttää täytäntöönpanoa lain tasolla.

7 artiklan 3 kohdan 1 alakohdassa säädetään kielivaatimuksista tietoja toimitettaessa. Alakohta ei edellytä täytäntöönpanoa lain tasolla. 2-3 alakohdassa säädetään kopion toimittamista koskevista vaatimuksista, jotka on täytäntöön pantava lain tasolla.

7 artiklan 4 kohta koskee mahdollisuutta säätää poikkeuksista kopion lähettämistä koskevasta velvoitteesta (kansallinen liikkumavara).

Direktiivin 8 artikla koskee suoraan toimivaltaisille lainvalvontaviranomaisille esitettyihin pyyntöihin perustuvaa tietojenvaihtoa. Artiklan 1-2 kohta koskee kopion lähettämistä tietopyynnöistä. Kohdat on täytäntöön pantava laissa. Artiklan 3 kohta koskee mahdollisuutta säätää poikkeuksesta kopion lähettämistä koskevasta 1-2 kohdan velvoitteista.

Direktiivin 9 artikla koskee kieltoa vaatia tuomioistuimen lupaa direktiivin mukaisten tietojen toimittamiseksi toisen jäsenvaltioiden keskitetyille yhteyspisteille tai toimivaltaisille lainvalvontaviranomaisille, jos sen kansallisessa lainsäädännössä ei edellytetä tällaista tuomioistuimen lupaa vastaavien tietojen toimittamiseksi jäsenvaltion sisällä. Artiklan 2-3 kohdassa asetetaan edellytyksiä tilanteissa, joissa tuomioistuimen lupa on mahdollista vaatia. Artikla ei edellytä täytäntöönpanoa kansallisesti.

Direktiivin 10 artikla koskee henkilötietoja sisältäviä tietoja koskevia lisäsääntöjä (a-c kohta). Artikla edellyttää täytäntöönpanoa lain tasolla.

Direktiivin 11 artikla koskee kieliluetteloista. Artikla ei edellytä täytäntöönpanoa laissa, vaan kieliluettelo toimitetaan notifikaation mukana.

Direktiivin 12 artikla koskee tietojen toimittamista Europolille direktiivin mukaisesti. 1 kohdan mukaisesti tietoja toimitettaessa on arvioitava tapauskohtaisesti ja Europol-asetuksen 2016/794 7 artiklan 7 kohtaa noudattaen, onko Europolille lähetettävä kopio tietopyynnöstä tai toimitetuista tiedoista, siltä osin kuin tiedot, joihin viestintä liittyy, koskevat rikoksia, jotka kuuluvat Europol-asetuksen 3 artiklassa vahvistettujen Europolin tavoitteiden puitteisiin. 2 kohdassa

edellytetään, että kopiota lähetettäessä on ilmoitettava asianmukaisesti tietojen käsittelyn tarkoitus ja kyseisen käsittelyn mahdolliset rajoitukset Europol-asetuksen 19 artiklan mukaisesti. Kohdassa säädetään myös, että tietojen omistajuuden periaatteen noudattamisesta. Artikla edellyttää täytäntöönpanoa lain tasolla.

Direktiivin 13 artikla koskee suojattua viestintäkanavaa, eli Europolin suojatun tiedonvaihdon verkkosovelluksen (SIENA-sovellus) velvoittavaa käyttöä oletusarvoisena viestintäkanavana kaikessa direktiivin mukaisessa tietojenvaihdossa. Artiklassa säädetään tyhjentävästi ne poikkeukset, jolloin SIENA-sovelluksen käytöstä voi poiketa. Artiklan 1-2 kohta edellyttää täytäntöönpanon lain tasolla. Artiklan 3 kohta mobiililaitteyhteyksistä SIENA-sovellukseen ei edellytä täytäntöönpanoa.

Direktiivin 14 artikla koskee keskitettyjen yhteyspisteiden perustamista tai nimeämistä sekä tehtäviä ja valtuuksia. Artikla edellyttää täytäntöönpanoa lain tasolla. Ilmoittamisvelvollisuutta koskeva 4 kohta ei edellytä täytäntöönpanoa laissa vaan tehdään notifikaation yhteydessä ja tarvittaessa myöhemmin Suomen EU-edustuston kautta.

Direktiivin 15 artikla koskee keskitetyn yhteyspisteen rakennetta, kokoonpanoa ja sen työntekijöiden koulutusta. Artiklan 1 ja 3 kohta edellyttävät täytäntöönpanoa lain tasolla.

Direktiivin 16 artikla koskee asianhallintajärjestelmää. Artiklan 1 kohta sisältää asianhallintajärjestelmän velvoittavat vähimmäisvaatimukset (a-h –kohta). Näistä järjestelmään kirjattavia tietoja koskevat kohdat a-c on täytäntöön pantava lain tasolla. Näistä järjestelmäkehitystä koskevat kohdat d – f alakohdan (ristiintarkastus, jatkotoimet tietojen toimittamista koskevien määräaikojen noudattamiseksi sekä yhteentoimivuus SIENA-sovelluksen kanssa) sisältävät olennaisesti järjestelmäkehitystä, eikä järjestelmäkehityksestä sinänsä ole ollut tapana säätää kansallisessa lainsäädännössä järjestelmäkehitykseen sisältyvän jatkuvan kehittämisenäkökulman vuoksi. Ne ovat kuitenkin keskeinen osa sähköistä keskitettyä asianhallintajärjestelmää ja sisältyvät direktiivin harmonisoivaan sääntelyyn. Sellaisina niiden täytäntöönpano koskee kansallisia viranomaisia täysimääräisesti, ja täytäntöönpanotoimet raportoidaan komissiolle tehtävän notifikaation osana 12. joulukuuta 2024 mennessä. 1 artiklan g-h alakohta on täytäntöön pantava lain tasolla.

Saman artiklan 2 kohta asianhallintajärjestelmän tietoturvaluusvaatimuksista ja riskien hallinnasta on täytäntöön pantava lain tasolla.

Saman artiklan 3-4 kohta koskee henkilötietojen säilyttämisen edellytyksiä ja määräaikoja, sekä niiden poistamista. Kyseiset kohdat on täytäntöön pantava lain tasolla.

Direktiivin 17 artikla koskee keskitettyjen yhteyspisteiden välistä yhteistyötä. Artikla ei edellytä täytäntöönpanoa lain tasolla.

Direktiivin 18 artikla koskee vuosittaista tilastointi-velvoitetta direktiivin mukaisesta tietojenvaihdosta muiden jäsenvaltioiden kanssa. Artiklan 1-2 kohta edellyttää täytäntöönpanoa lain tasolla. Artiklan 3 kohta ei edellytä täytäntöönpanoa, sillä se koskee komissiota.

Direktiivin 19 artikla koskee raportointia. Siinä asetetaan komissiolle velvoitteita, eikä se edellytä kansallista täytäntöönpanoa.

Direktiivin 20 artikla koskee Schengenin sopimuksen soveltamisesta tehdyn yleissopimuksen muutoksia. Artikla ei edellytä kansallista täytäntöönpanoa.

Direktiivin 21 artikla koskee Ruotsin puitepäättöksen kumoamista. Artikla ei edellytä kansallista täytäntöönpanoa.

Direktiivin 22 artikla koskee saattamista osaksi kansallista lainsäädäntöä. Direktiivin määräajat sitovat kansallisia viranomaisia siten, että direktiivin edellyttämät lait, asetukset ja hallinnolliset määräykset on saatettava voimaan direktiivin mukaisissa määräajoissa.

Direktiivin 23 artikla koskee voimaantuloa, eikä edellytä kansallista täytäntöönpanoa.

3 Nykytila ja sen arviointi

Yleiset huomiot

U-kirjeen (U 8/2022 vp) mukaan EU:n lainvalvontaviranomaisen Europolin vuoden 2021 vakavan ja järjestäytyneen rikollisuuden uhka-arvion (nk. SOCTA) mukaan lähes 70 % järjestäytyneen rikollisuuden aktiivisista verkostoista toimii useammassa kuin kolmessa EU:n jäsenvaltiossa. Nämä verkostot toimivat rajat ylittävän rikollisuuden eri toimialoilla, mm. huumausainekaupassa, omaisuusrikollisuudessa, ihmiskaupassa ja laittoman maahantulon järjestämisen parissa. Vaikka kansalliset viranomaiset ovat etulinjassa järjestäytyneen rikollisuuden ja terrorismin torjunnassa, on unionin tason toimilla ja globaaleilla kumppanuuksilla merkittävä rooli tehokkaan yhteistyön ja tiedonvaihdon edistämisessä.

Lainvalvontaviranomaisten tiedonvaihtoa tuetaan erinäisillä unionitason työkaluilla, kuten mm. Schengenin tietojärjestelmällä (SIS), jonka avulla vaihdetaan reaaliaikaisesti tietoa etsityistä ja kadonneista henkilöistä ja tavaroista. Tämän lisäksi Prüm-mekanismien perusteella vaihdetaan biometrisiä tietoja ja tietoja ajoneuvorekistereistä toimivaltaisten viranomaisten toimesta rikosten ennalta ehkäisemiseksi ja niiden tutkimiseksi. Ruotsin puitepäättöksellä täydennettiin edellä mainittuja työkaluja. Sen avulla määriteltiin unionin lainvalvontaviranomaisten tiedonvaihdolle horisontaaliset säännöt liittyen esimerkiksi tietojenvaihdon määräaikoihin.

Komissio on kuitenkin arvioinut, ettei puitepäättöksellä ole EU-tasolla kyetty varmistamaan riittävää tiedonvaihdon tasoa. Tehdyt arvioinnit, ml. neuvoston asetuksen (EU) N:o 1053/2013 nojalla tehdyt arvioinnit, ovat osoittaneet, että puitepäättös 2006/960/YOS ei ole riittävän selkeä, eikä sillä varmisteta riittävää ja nopeaa jäsenvaltioiden välistä asiaankuuluvien tietojen vaihtoa. Arvioinneista käy myös ilmi, että kyseistä puitepäättöstä ei juurikaan käytetä, mikä johtuu osittain siitä, että Schengenin sopimuksen soveltamisesta tehdyn yleissopimuksen ja kyseisen puitepäättöksen soveltamisalat ovat käytännössä epäselvät. Haasteelliseksi on komission mukaan koettu myös se, ettei jäsenvaltioilla välttämättä ole käytössään selkeitä rakenteita (esim. tietojenvaihdon keskitetty asiointipiste) tukemassa tehokasta ja toimivaa tiedonvaihtoa. Tämän lisäksi lainvalvontaviranomaiset ovat käyttäneet eri tietojenvaihtokanavia, mikä on voinut johtaa päällekkäisiin tietopyyntöihin.

Ruotsin puitepäättös ja sen kansallinen täytäntöönpanolaki, Euroopan unionin jäsenvaltioiden lainvalvontaviranomaisten välisen tietojen ja tiedustelutietojen vaihdon yksinkertaistamisesta tehdyn neuvoston puitepäättöksen lainsäädännön alaan kuuluvien säännösten kansallisesta täytäntöönpanosta ja puitepäättöksen soveltamisesta annettu laki (26/2009, jäljempänä Ruotsin puitepäättöksen täytäntöönpanolaki), ovat luoneet Suomen lainvalvontaviranomaisille edellytykset muiden EU-alueen lainvalvontaviranomaisten kanssa käytävään tietojenvaihtoon. Suomessa ei ole keskitettyä tietojenvaihdon järjestelmää. Keskusrikospoliisissa on tällä hetkellä kolme erillistä kansainväliseen tiedonvaihtoon käytettävää asianhallintajärjestelmää, minkä lisäksi asiankäsitelyä tapahtuu Sharepoint-alustalla. Keskusrikospoliisin käyttämät asianhallintajärjestelmät ovat:

- SIRENE-toimistossa käytetään Advaniaa, joka on ainoastaan Schengen-etsintäkuulutuksiin liittyvään tiedonvaihtoon tarkoitettu asianhallintajärjestelmä. Osa etsintäkuulutuksiin liittyvästä asiankäsittelystä kirjataan lisäksi KASI-järjestelmään ja SharePoint-alustalle;

- Matkustajatietoyksikössä (Passenger Information Unit PIU) on käytössä MAKE, jota käytetään matkustajatietojen käsittelyssä;

- Tiedusteluosaston käytössä on KASI, joka on alun perin määritelty yhteiseksi asianhallintajärjestelmäksi kaikelle kansainväliselle viestinvaihdolle. Järjestelmään kirjataan muun muassa Interpol- ja osa Europol -tiedonvaihdon SIENA-viesteistä, eurooppalaiset ja pohjoismaiset pidätysmääräykset, eurooppalaiset tutkintamääräykset, PRÜM-asiat, rajan yli jatkuvat tarkkailut, kuolinviestit sekä kansainväliseen tiedonvaihtoon liittyvä operatiivinen viestiliikenne. KASI:iin kirjataan myös osa Schengen-etsintäkuulutuksiin liittyvästä tiedonvaihdosta, kuten esimerkiksi eurooppalaiset pidätysmääräykset ja niihin liittyvä tiedonvaihto sekä pidätysmääräysten käännökset. KASI perustuu VITJA:n tavoin SIEBEL –asiakkuudenhallintajärjestelmään, ja se on jo linkkaarensa loppupuolella.

Keskusrikospoliisi toimii kansainvälisen poliisiyhteistyön kansallisena keskuksena Suomessa. Keskusrikospoliisin Viestiliikennekeskus (front desk) huolehtii poliisin kansainvälisen tiedonvaihdon ympärivuorokautisesta viestiliikennepäivystyksestä, myös muun kuin Ruotsin puitepäätöksen kattaman tietojen vaihdon osalta. Viestiliikennekeskus toimii useiden EU-asetusten ja kansainvälisten sopimusten edellyttämänä yhteispisteenä sekä hoitaa SIRENE-toimistolle kuuluvat tehtävät. Viestiliikennekeskuksessa työskentelee tällä hetkellä 39 henkilöä operatiivisissa tehtävissä. Henkilöstön määrään vaikuttaa myös se, että kysymyksessä on ympärivuorokautinen palvelu. Viestiliikennekeskuksen lisäksi pyyntöjä käsitellään virka-aikana myös Oikeus- ja virka-apuyksikössä (back office), jossa työskentelee tällä hetkellä 24 henkilöä, joista noin puolet hoitaa muiden tehtävien lisäksi myös Ruotsin puitepäätöksen mukaisia tehtäviä. Muut tehtävät koostuvat mm. eurooppalaisiin tutkintamääräyksiin, oikeusapupyyntöihin, kolmansien maiden kanssa tehtävään tietojenvaihtoon sekä poliisitutkintaan kuuluvien toimenpiteiden suorittamisesta. Etenkin kiireettömien pyyntöjen osalta määräaikoihin on tulossa nykytilaan kiristys, sillä tietojenvaihtodirektiivi edellyttää, että pyyntöihin vastataan muissa kuin kiireellisissä tapauksissa seitsemän päivän määräajassa. Nykytilanteessa on useimmiten sovellettu 30 päivän määräaika, eikä Ruotsin puitepäätökseen ole käytännössä useinkaan vedottu.

Luotettavan tilastotiedon saaminen tietojenvaihtodirektiivin soveltamisalaan jatkossa kuuluvien pyyntöjen lukumääristä on nykyisellään hankalaa useiden eri tietojärjestelmien hajanaisuuden ja osittaisen päällekkäisyyden johdosta. Vuonna 2023 Suomeen saapui ulkomailta yhteensä noin 100 000 viestiä Europolin SIENA-, INTERPOL-, ja SIRENE- kanavilla. Suomesta puolestaan lähti yhteensä hieman yli 13000 viestiä ulkomaille. Lukemat sisältävät EU-jäsenvaltioiden ja myös kolmansien maiden lainvalvontaviranomaisten kanssa tehtävän tietojenvaihdon. EU:n lainvalvontaviranomaisten välinen yhteistyö on jo nyt erittäin merkittävässä roolissa poliisin kansainvälisessä yhteistyössä. Lähteivistä viesteistä noin 90 % oli osoitettu toisille EU-jäsenvaltioille.

Lainvalvontaviranomaisten kansainvälistä tiedonvaihtoa tekevät keskusrikospoliisin lisäksi myös Tulli ja Rajavartiolaitos. Lisäksi SIENA - viestintä on poliisissa hajautettu myös poliisi-
piirien tehtäväksi. Millään näistä toimijoista ei tällä hetkellä ole omaa kansainvälisten lainvalvontaa-asioiden asiankäsittelyjärjestelmää. Viestien kirjautuminen KRP:n järjestelmään tapahtuu vain, mikäli viestit lähetetään KRP:n Viestiliikennekeskuksen kautta. Tällä hetkellä on epäselvää, minne muu viestintä kirjataan. Usea järjestelmä, erilaiset toimintamallit ja yhtenäisten kirjauskäytäntöjen puuttuminen eivät kuitenkaan täysimääräisesti tue tehokasta ja nopeaa tietojenvaihtoa.

Tulli

Tullille saapuneet pyynnöt perustuvat hyvin harvoin Ruotsin puitepäätökseen. Kuten yllä todetaan, puitepäätöstä ei lopulta ole laajalti käytetty perusteena Euroopan unionin viranomaisten välisessä tiedonvaihdossa.

Ruotsin puitepäätöksen kansallisen täytäntöönpanolain 5 §:n mukaan tiedot luovutetaan henkilötietojen käsittelystä Tullissa annetun lain (2019/650, jäljempänä Tullin henkilötietolaki) 23 §:ssä säädetyin edellytyksin. Tietojen luovuttamista koskevaan päätöksentekoon sovelletaan, mitä Tullin henkilötietolain 26 §:ssä ja muualla laissa säädetään. Tullin henkilötietolain 23 §:ssä viitataan jo vakiintuneisiin Euroopan unionin tietosuojasäädöksiin implementointineen luovuttamisen edellytysten harkinnan pohjana. Pääsääntöisesti katsotaan, että tässä määriteltyjen viranomaisten osalta tietoturva ei vaarannu ja saapuvat pyynnöt vertautuvat aikaisempiin niin, että uuden tyyppisessä tilanteessa tiedon käyttötarve harkitaan erityisen tarkasti ennen luovutusta. Ehdotetun lain kannalta on huomattava, että Ruotsin puitepäätöksen kansallisessa täytäntöönpanolaissa ei viitata Tullin henkilötietolain 25 §:n, jossa säädetään tietojen luovuttamisesta Europolille. Tulli käyttää valtaosin AFIS -järjestelmää ja sekä suojattuja että osiin jaettuja sähköposteja tiedonvaihdossa. Tulli käyttää samalla myös SIENA-sovellusta.

Rajavartiolaitos

Rajavartiolaitoksen tehtävänä rikostorjunnassa on estää, paljastaa ja selvittää rikostorjunnasta Rajavartiolaitoksessa annetun lain (108/2018) 2 luvun 4 §:n mukaisesti. Valtaosa Rajavartiolaitoksen tutkimista rikosasioista liittyy ihmisten valtionrajojen ylittämiseen, mistä johtuen kansainvälinen yhteistyö on keskeinen ja tärkeä osa Rajavartiolaitoksen rikostorjuntaa. Tässä tarkoituksessa Rajavartiolaitoksen rikostorjuntahenkilöstö vaihtaa tietoja muiden maiden esitutkintaviranomaisten kanssa itsenäisesti käyttäen SIENA-järjestelmää. SIENA-järjestelmää Rajavartiolaitos käyttää kootusti, ei jaoteltuina hallintoyksiköittäin. Muun kuin SIENA-järjestelmän kautta tehdyn kansainvälisen tietojenvaihdon Rajavartiolaitos toteuttaa keskusrikospoliisin Viestiliikennekeskuksen kautta poliisiin tukemana, jolloin keskusrikospoliisi kirjaa tiedonvaihdon asiankäsittelyjärjestelmään vastaavalla tavalla kuin paikallispoliisien tekemän tiedonvaihdon

Sovellettava lainsäädäntö

Julkisen hallinnon tiedonhallinnasta annetun lain (2019/906, jäljempänä tiedonhallintalaki) 1 §:n mukaan lain tarkoituksena on varmistaa viranomaisten tietoaineistojen yhdenmukainen ja laadukas hallinta sekä tietoturvallinen käsittely julkisuusperiaatteen toteuttamiseksi sekä mahdollistaa viranomaisten tietoaineistojen turvallinen ja tehokas hyödyntäminen, jotta viranomaisen voi hoitaa tehtävänsä ja tarjota palvelunsa hallinnon asiakkaille hyvää hallintoa noudattaen tuloksellisesti ja laadukkaasti. Kyseessä olevan lain säännöksiä sovelletaan myös tämän lain mukaan tapahtuvaan tietojenvaihtoon ja sitä koskeviin asianhallintajärjestelmiin.

Direktiivin täytäntöönpano lakiehdotuksella parantaa selkeästi nykytilannetta. Yhden yhteisen keskitetyn asianhallintajärjestelmän luominen lainvalvontaviranomaisten direktiivin alaista tiedonvaihtoa varten selkeyttää tiedonhallintaprosessia kaikissa lainvalvontaviranomaisissa ja varmistaa, että tieto on tietoturvallisesti ja yhdenmukaisesti tallennettu. Yksi yhteinen asianhallintajärjestelmä varmistaa myös sen, että lainvalvontaviranomaisten kansainvälinen tiedonvaihto on tarvittaessa helposti kaikkien niiden saatavilla, joilla tietoihin pääsyyn on laillinen tarpeen mukainen oikeus. Lisäksi direktiivin täytäntöönpano tällä lakiehdotuksella tuo selvän parannuk-

sen nykytilaan verrattuna suhteessa tiedonhallintalain 6 luvun mukaiseen asian- ja tiedonhallintaan, sillä lainvalvontaviranomaisten kansainvälinen tiedonvaihto ei tällä hetkellä tallennu keskitetysti, eli viestintä on hajallaan.

Tietojenvaihtodirektiivillä ja sen täytäntöönpanolailla ei ole vaikutuksia tietosuojasääntelyyn (Laki henkilötietojen käsittelystä rikosasioissa ja kansallisen turvallisuuden ylläpitämisen yhteydessä (1054/2018, jäljempänä rikosasioiden tietosuojalaki) sekä Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivi (EU) 2016/680 luonnollisten henkilöiden suojelusta toimivaltaisten viranomaisten suorittamassa henkilötietojen käsittelyssä rikosten ennalta estämistä, tutkimista, paljastamista tai rikoksiin liittyviä syytetoimia tai rikosoikeudellisten seuraamusten täytäntöönpanoa varten sekä näiden tietojen vapaasta liikkuvuudesta ja neuvoston puitepäätöksen 2008(977/YOS kumoamisesta, jäljempänä rikosasioiden tietosuojadirektiivi). Sama koskee lainvalvontaviranomaisten kansallisia tietosuojalajeja, eli henkilötietojen käsittelystä lainvalvontaviranomaisissa säädetään erikseen niitä koskeissa substanssilaeissa.

Tietojensaantioikeuksia tai tietojen luovutusta koskevaa kansallista lainsäädäntöä ei myöskään muuteta tietojenvaihtodirektiivillä tai ehdoteta muutettavan sen kansallisella täytäntöönpanolailla.

Henkilötietojen käsittelystä poliisitoimessa annettu laki (616/2019, jäljempänä poliisin henkilötietolaki), Tullin henkilötietolaki sekä henkilötietojen käsittelystä Rajavartiolaitoksessa annettu laki (2019/639, jäljempänä Rajavartiolaitoksen henkilötietolaki) sisältää informatiivisen viittauksen Ruotsin puitepäätöksen kansalliseen täytäntöönpanolakiin. Kyseinen informatiivinen viittaus on muutettava viittamaan esityksellä annettavaan lainsäädäntöön.

Ahvenanmaa

Ahvenanmaan itsehallintolain (1144/1991) 18 §:n 6 kohdan mukaan Ahvenanmaan maakunnalla on lainsäädäntövalta asioissa, jotka koskevat yleistä järjestystä ja turvallisuutta 27 §:n 27, 34 ja 35 kohdassa säädetyin poikkeuksin.

4 Ehdotukset ja niiden vaikutukset

4.1 Keskeiset ehdotukset

Lakiehdotus johtuu täytäntöönpanoa edellyttävän direktiivin säännöksistä. Direktiivi sisältää pääosin yksityiskohtaista, teknistä täysharmonisoivaa sääntelyä. Direktiivin tavoitteena on luoda selkeät ja yhdenmukaistetut säännöt, joilla voidaan helpottaa eri jäsenvaltioiden toimivaltaisten lainvalvontaviranomaisten välistä riittävää ja nopeaa tietojenvaihtoa ja varmistaa se.

Direktiivi kumoo ja korvaa Ruotsin puitepäätöksen. Suomessa Ruotsin puitepäätöksen täytäntöönpanosta on säädetty lailla sekä asetuksella (laki 26/2009 ja VNA 58/2009). U-kirjeessä 8/2022 vp on todettu, että arvioitavaksi tulee, voidaanko laissa 26/2009 säätää direktiivissä esitettyjen tiedonvaihdon rakenteellisten ja teknisten muutosten (tiedonvaihdon keskitetty, yhteyspiste oletuskanava tiedonvaihdolle) täytäntöönpanosta. Tietojenvaihtodirektiivi sisältää pitkälle menevää harmonisoivaa, yksityiskohtaista sääntelyä, jonka sisällyttäminen Ruotsin puitepäätöksen täytäntöönpanolakiin (26/2009) olisi ongelmallista. Kyseinen laki olisi muutettava käytännössä kaikilta osin, eikä lain rakenne mahdollista direktiivin mukaisen sääntelyrakenteen sisällyttämistä siihen loogisena kokonaisuutena, mikä olisi omiaan aiheuttamaan sekaannusta lain soveltamisessa. Näissä olosuhteissa direktiivin täytäntöönpanon tehokkuuden arvioidaan edellyttävän uuden täytäntöönpanolain antamista sekä Ruotsin puitepäätöksen täytäntöönpanolain kumoamista.

Lähtökohtaisina täytäntöönpanomenetelminä ovat inkorporaatio ja uudelleen kirjoittaminen. Direktiivin sääntely on kirjoitettu uudelleen silloin, kun uudelleen kirjoittaminen on ollut tarkoituksenmukaista ja kun direktiivin säännöksiä ei ole sellaisenaan voitu inkorporoida kansalliseen lakiin. Suuri osa direktiivin sääntelystä on inkorporoitu sellaisenaan lakiehdotukseen. Direktiivin 3 artiklaan sisältyvät tietojenvaihdon periaatteet (saatavuusperiaate, yhtäläisen pääsyn periaate, luottamuksellisuusperiaate, tietojen omistajuuden periaate, tietojen luotettavuuden periaate) ovat myös pakottavan sanamuotonsa mukaan edellyttäneet täytäntöönpanoa lain tasolla. Direktiivin tuomioistuimen lupaa koskeva 9 artikla ei edellytä Suomessa täytäntöönpanoa. Järjestelmiin liittyvistä artikloista ei ole tapana säätää lain tasolla (16 artiklan 1 kohdan d-e kohta), mutta kyseiset kohdat asettavat kansallisille viranomaisille selkeät velvoitteet niiden täytäntöönpanoon.

Lakiehdotus noudattaa direktiivin lukuja. Sääntelyn tarkoituksena olisi luoda lain soveltajalle ymmärrettävä kokonaisuus. Lakiehdotuksen 1 luku sisältäisi yleiset säännökset, joihin kuuluisi lain soveltamisala (1 §), määritelmät (2 §) sekä kansallisen lainsäädännön vaatimuksista johtuva uusi 3 §, joka koskee tietojen luovuttamisoikeutta salassapitosäännösten estämättä. Määritelmien 3 –kohtaan olisi lisätty uutena määritelmänä keskitetyn yhteyspisteen määritelmä.

Lakiehdotuksen 2 luku koski pyynnöstä tapahtuvaa tietojenvaihtoa (4 – 9 §). Lakiehdotuksen 2 luku on kirjoitettu uudelleen siten, että se kattaisi kaiken tiedonvaihdon, jota toimivaltaiset lainvalvontaviranomaiset (poliisi, Tulli ja Rajavartiolaitos) tekevät, ml. keskitetyn yhteyspisteen kautta tehty tiedonvaihto. Luvun 4 §:ssä säädettäisiin tietopyynnön esittämisen edellytyksistä silloin, kun tietojen voitaisiin olettaa olevan toisen jäsenvaltion toimivaltaisen lainvalvontaviranomaisen saatavissa, tarpeellisia ja oikeasuhtaisia rikosten ennalta estämistä, paljastamista tai selvittämistä varten. Tietopyynnön kiireellisyyden edellytyksistä ja tietopyynnön sisällettävistä tiedoista säädettäisiin tyhjentävästi 5 – 6 §:ssä. Direktiivin sääntelyä pidemmälle mentäisiin 5 §:ssä, jossa säädetään kaikkia toimivaltaisia lainvalvontaviranomaisia koskevista, toisen jäsenvaltion tietopyyntöön vastaamisen määräajoista, kun direktiivin määräaika sääntely (5 artiklassa) koski pelkästään keskitetyille yhteyspisteille esitettyjä tietopyyntöjä.

Saman luvun 8 – 9 § koski tietojen luovuttamisesta kieltäytymistä sekä menettelyä tällaisessa tapauksessa. Kieltäytymisperusteet vastaisivat direktiivin mukaista sääntelyä. Sen sijaan direktiivin sääntelyä pidemmälle mentäisiin säätämällä keskitetyn yhteyspisteen roolista näissä tapauksissa. Selkeyden vuoksi olisi pidetty tärkeänä säätää siitä, että tietojen luovuttamisesta kieltäytyminen tehtäisiin keskitetysti keskitetyn yhteyspisteen kautta.

Lakiehdotuksen 3 luku koski muuta tietojenvaihtoa (10 - 11 §). Kyseisessä 10 §:ssä säädettäisiin oma-aloitteisesta tietojenvaihdosta. Kansallista liikkumavaraa käytettäisiin, kun 10 § 1 momentissa säädettäisiin toimivaltaisen lainvalvontaviranomaisen oikeudesta luovuttaa tietoja, jos voitaisiin olettaa, että tiedot voisivat olla merkityksellisiä rikosten ennalta estämistä, paljastamista tai selvittämistä varten. Velvoitteesta luovuttaa tietoja oma-aloitteisesti säädettäisiin saman pykälän toisessa momentissa.

Direktiivin sisäisestä logiikasta poiketen 11 § koski tietojen luovuttamista Europolille. Tämä johtuu siitä, että direktiivin 3 luvun 8 artikla olisi lakiehdotuksessa yhdistetty yhtäältä 4 §:än sekä toisaalta uuteen kopion lähettämistä koskevaan uuteen 16 §:ään. Kun kuitenkin direktiivin lukujen rakenne olisi haluttu lakiehdotuksessa säilyttää selkeyden vuoksi, lukuun 3 lisättäisiin toinen, alun perin direktiivin 4 lukuun sisältynyt artikla 12, joka sisältönsä puolesta sopii lukuun 3.

Lakiehdotuksen 4 luku sisältäisi tietojen toimittamista koskevat lisäsäännöt (12 – 16 §). 12 §:ssä säädettäisiin henkilötietoja koskevista lisäsäännöistä aineellisilla viittauksilla yhtäältä Europol-

asetuksen II liitteen B jaksossa luokiteltuihin henkilötietoihin ja asettamalla toimitettaville tiedoille välttämättömyyden ja oikeasuhtaisuuden vaatimus suhteessa tietopyynnön tarkoituksen saavuttamiseen. Toinen aineellinen viitataus koskee rikosasioiden tietosuojalain 9 § - 10 §:n henkilötietojen sääntelyä. Lakiehdotuksen 13 §:ssä säädetään luottamuksellisuuden ja yhtäläisen pääsyn turvaamisesta, joilla täytäntöön pannaan direktiivin periaatteet yhtäläisestä pääsystä ja luottamuksellisuudesta. Kansallista liikkumavaraa käytettäisiin 14 §:ssä säätämällä tietoja luovuttavalle toimivaltaiselle lainvalvontaviranomaiselle mahdollisuus antaa suostumus tietojen käyttöön oikeudenkäynneissä. Ehdotetuilla säännöksillä ei kuitenkaan vaikutettaisi sellaisen lainsäädännön soveltamiseen, jossa nimenomaisesti edellytetään toista menettelyä, erityisesti rikosasioihin sovellettavaa oikeusapumenettelyä tai eurooppalaista tutkintamääräystä. Säännös olisi tarpeen epäselvän oikeustilan vuoksi.

Lakiehdotuksen 15 § koskisi Europolin SIENA- sovelluksen käyttämistä oletusarvoisena viestintäkanavana kaikessa direktiivin ja lakiehdotuksen mukaisessa tiedonvaihdossa. Poikkeukset SIENA-sovelluksen käytöstä olisi lueteltu laissa tyhjentävästi. Lakiehdotuksen 15 §:n täytäntöönpano-aika olisi muista lain säännöksistä poikkeava eli kyseisen pykälän velvoitteet on täytäntöön pantava 12. kesäkuuta 2027 mennessä.

Lakiehdotuksen 16 § koskisi kopion toimittamista. Pykälä olisi uusi, ja se koskee yhtäältä kopion tallentamista 19 §:n mukaiseen keskitettyyn asianhallintajärjestelmään kaikissa tiedonvaihdon tilanteissa kansallisesti (tietopyynnön esittäminen, tietoon vastaaminen, tiedon omaloitteinen toimittaminen). Toisaalta se koskisi kopion lähettämistä toisen jäsenvaltion keskitetylle yhteyspisteelle, mikäli tieto toimitetaan suoraan toisen jäsenvaltion toimivaltaiselle lainvalvontaviranomaiselle. Pykälässä koottaisiin selventävästi yhteen direktiivin eri pykäliin siroteltu kopioiden lähettämistä koskeva sääntely. Kansallista liikkumavaraa käytettäisiin, kun kopion toimittamista koskevat poikkeukset säädellään tyhjentävästi 2 momentissa.

Lakiehdotuksen 5 luku koskisi tiedonvaihdon keskitettyä yhteyspistettä (17 – 19 §). 17 – 18 §:ssä säädettäisiin keskitetystä yhteyspisteestä, sen tehtävistä ja valmiuksista. Keskitetty yhteyspistettä koskeva sääntely on pitkälle harmonisoivaa. Keskitetty yhteyspiste toimisi keskusrikospoliisissa. 19 §:ssä säädettäisiin keskitetystä sähköisestä asianhallintajärjestelmästä. Myös tämä sääntely on pitkälle harmonisoiva ja direktiivin kova ydin, eli suuri osa direktiivin sääntelystä on täytäntöön pantu sellaisenaan tai uudelleen kirjoitettu kansalliseen lainsäädäntöön sopivaksi. Varsinaista järjestelmäkehitystä koskevaa sääntelyä (esimerkiksi tietojen ristiintarkastus) ei ole tapana kansallisesti antaa järjestelmien jatkuvan kehittymisen ja muuttumisen vuoksi, mutta direktiivissä asetetut velvoitteet koskevat kuitenkin kansallisia viranomaisia täysimääräisesti. Suomessa ei ole keskitettyä sähköistä asianhallintajärjestelmää, vaan poliisi rakentaa järjestelmän. Direktiiviä pidemmälle menevää sääntelyä tehtäisiin säätämällä rekisterinpitäjyydestä keskitetystä asianhallintajärjestelmässä selkeyttävästi. 19 § sisältää myös 20 §:n tilastointivelvoitteen täytäntöönpanoa tukevan sääntelyn. Käyttöoikeuksien ja muiden käsittelytoimien kirjaamista sekä tietoturvallisuutta koskeva direktiivin sääntely on täytäntöön pantu viittauksella kansalliseen lainsäädäntöön (rikosasioiden tietosuojalaki ja tiedonhallintalaki). Henkilötietojen säilyttämistä koskeva direktiivin sääntely on pakottavana inkorporoitu lakiin sellaisenaan.

Lakiehdotuksen viimeinen luku olisi 6 luku (20 – 21§). Luku sisältäisi tietojenvaihdon tilastojen toimittamista koskevat velvoitteet sekä lain voimaantulosäännökset.

4.2 Pääasialliset vaikutukset

4.2.1 Taloudelliset vaikutukset

Vaikutukset valtion talousarvioon

Esityksellä on talousarviovaikutuksia, ja se on tarkoitettu käsiteltäväksi budjettilakina vuoden 2025 talousarvion yhteydessä. Sisäministeriö on sisällyttänyt arvioidut taloudelliset vaikutukset kehusehdotukseensa (JTS 2025-2028).

Esityksestä aiheutuvat talousarviomenot kohdentuvat sisäministeriön pääluokassa 26. momentille 26.10.01. Poliisitoimen toimintamenot. Talousarviorahoituksen osuus on 100 %, ja se ja kaantuu seuraavasti: vuosi 2025: 2 434 000 EUR; vuosi 2026: 2 221 000 EUR ja vuodesta 2027 alkaen 343 000 EUR. Pysyväluonteisten menojen osuus on 343 000 EUR aiheutuen ICT –ylläpitomenoista ja palkkakustannuksista (1 HTV).

Esityksellä on vaikutuksia Tullin ja Rajavartiolaitoksen toimintamenoihin. Keskitetyn asianhallintajärjestelmän ja SIENA-käytön aiheuttamat järjestelmämuutokset ja integraatiotarpeet täsmentyvät asianhallintajärjestelmän rakentamisen myötä. (Rajavartiolaitokselle ja Tullille) esityksestä aiheutuvat toimintamenot olisi katettava olemassa olevista valtion talouden kehyspäätösten ja valtion talousarvion mukaisista määrärahoista.

Yhteenvedona yllä oleva voidaan esittää seuraavasti:

	Vaikutus kyllä/ei/ ei tiedossa	Muutokset € tai vähäisiä/mittavia
Kehysvaikutukset (kehyskausi 2025–2028)	kyllä	mittavia
Talousarviovaikutukset (vuosi 2025)	kyllä	mittavia
Muutokset alaisen hallinnon tietojärjestelmiin: poliisi	kyllä	mittavia
Rajavartiolaitos	kyllä	ei
Uusia toimeenpanotehtäviä alaiselle hallinnolle	ei	-
Tehtäviä siirretään tai uusia toimeenpanotehtäviä toisen hallinnonalan viranomaiselle	ei	-
Muutokset toisen hallinnonalan tietojärjestelmiin Tulli	kyllä	ei

Poliisin järjestelmäkehitystä koskevien kulujen jakautuminen

U-kirjelmässä 8/2022 vp on selostettu tietojenvaihtodirektiivin mukaisen asiainhallintajärjestelmän kustannusvaikutuksista tehtyjä arvioita komission ja Europolin toimesta sekä kansallisesti tehtyjä arvioita. Kansallisesti arvioitiin tällöin, ettei poliisin nykyisen tietojärjestelmien kehittämiskokemuksen valossa direktiiviehdotuksessa esitetyt arviot vastaisi kansallisia arvioita ja että mahdollisen EU-rahoituksen lisäksi tultaisiin edellyttämään kansallista rahoitusta. Komissio oli direktiiviehdotuksessa arvioinut, että kansallisella tasolla syntyvät kustannukset tietoteknisten rakenteiden kehittämisestä katettaisiin jäsenvaltioiden sisäisen turvallisuuden rahaston (ISF) kansallisista ohjelmista.

U-kirjelmän asianhallintajärjestelmän kattavan uudistuksen kustannukset jakautuivat asianhallintajärjestelmän uudistukseen (3 MEUR) ja SIENA-yhteyden luomiseen (1 MEUR), yhteensä 4 MEUR. U-kirjelmässä arvioitiin myös, että ensisijaisesti järjestelmäkehityksen kustannukset pyrittäisiin rahoittamaan osana ISF-rahastosta haettavia kansallisia rahoitusosuuksia. U-kirjelmässä tehty arvio järjestelmäkehittämisen kustannusten rahoittamisesta pääasiallisesti ISF-rahaston kansallisilla rahoitusosuuksilla ei pidä paikkansa, sillä rahastossa ei ole varoja tämän tyyppistä hanketta varten (1. allokaatio), eikä komissio avaa uutta hakua ISF-rahastoon tätä tarkoitusta varten.

Poliisin järjestelmäkehitystä koskevan esiselvityksen (10.2023) mukaan kulut jakautuisivat seuraavasti:

Tiedonvaihtodirektiivi / SIENA asianhallinta	TAE2024	S 2025	S 2026	S2027
Henkilöstömenot (7-8 htv; htv-hinta 80 000 euroa)	560 000	640 000	640 000	80 000
ICT-kulut	285 000	1 794 000	1 581 000	263 000
Muut hankinnat				
Yhteensä	845 000	2 434 000	2 221 000	343 000

Näitä yllä mainittuja lukuja on käytetty sisäministeriön JTS 2025 – 2027 esityksen pohjana.

Muihin hankintoihin POHA on esittänyt vuosien 2024 – 2026 osalta 35 750 EUR lisäystä vuositasolla. Tällöin kulujen loppusumma nousee seuraavasti: vuosi 2024 – 880 750 EUR; vuosi 2025 – 2 469 750 EUR; vuosi 2026 – 2 256 750 EUR. Sisäministeriön JTS-esitystä voidaan täydentää järjestelmäkehitystä koskevien kulujen täsmentyessä.

Poliisin esiselvityksen mukaan arvioidut kustannusvaikutukset jakautuvat kahteen kokonaisuuteen: tiedonvaihdon tekninen yhteyden rakentaminen (SIENA-hanke), sekä asianhallintajärjestelmän rakentaminen (TIEVA-hanke). SIENA-hankkeen tarkoituksena on mahdollistaa poliisille järjestelmien välisen EU-Restricted (EU-R) tietoturvaluokitellun tiedon vaihtamisen TUVE-verkon ja EU:n välillä. TIEVA-hanke toteuttaa tietojenvaihtodirektiivin vaatimuksen yhdestä asiankäsitteilyjärjestelmästä. Kustannusarviot tarkentuvat järjestelmien kehitystyön kuluessa. *Mahdolliset säästöt*

Säästöjä saadaan, kun vanhan järjestelmän ylläpitoratkaisu poistuu käytöstä, ja kun manuaalisesta kirjaamisesta luovutaan osittain. Säästöt kohdistuvat TIEVA-hankkeeseen. Vuositasolla säästöä saadaan arviolta 317 000 EUR, joka jakautuu seuraavasti: 277 000 EUR KASI TUVE kulut ja 100 000 EUR KASI toimittajan ylläpitokulut poistuvat. Sen sijaan kulut lisääntyvät 60 000 EUR ylläpitokuluina.

Poliisin htv-vaikutukset

Lainvalvontaviranomaisten kansainvälinen tiedonvaihto on jatkuvasti lisääntynyt järjestäytyneen rikollisuuden ja terrorismin kansainvälisen luonteen ja verkkoympäristössä tapahtuvan rikollisuuden myötä. Tiedonvaihtodirektiivin täytäntöönpano tulee entisestään tehostamaan ja lisäämään EU:n lainvalvontaviranomaisten välistä tiedonvaihtoa, kun tietopyyntöjä koskevat selkeät säännöt, määräajat ja jäsenvaltioiden ympärivuorokautiset keskitetyt yhteyspisteet yhtenäistävät ja sujuvoittavat asioiden hoitamista. Lisääntyvä tiedonvaihto, SIENAn 24/7 päivystysvalmius ja tiukat määräajat tietopyyntöihin vastaamisessa tulevat vaikuttamaan keskusrikos-

poliisissa tarvittavaan henkilöstömäärään. U-kirjelmässä esitetty arvio siitä, että tehtävät voisivat edellyttää noin seitsemän henkilötyövuoden pysyvää lisäystä keskusrikospoliisiin, pitää paikkansa, sillä operatiivisen tiedonvaihdon hoitamiseen allokoitu henkilöstön lisäys olisi 7 htv:tä Poliisille esityksestä aiheutuvat henkilöstöä koskevat toimet olisi katettava olemassa olevista valtion talouden kehyspäätösten ja valtion talousarvion mukaisista määrärahoista.

Tullin htv-vaikutukset

Tulli on Ruotsin puitepäätöksen täytäntöönpanolain nojalla annetun asetuksen mukainen toinen nykyisistä keskitetyistä yhteyspisteistä ja tuleva edustus uudessa kansallisessa keskitetyssä yhteyspisteessä järjestetään samoilla resursseilla kuin tähän saakka. Näin ollen ei ole tunnistettu säästöjä eikä lisäkuluja.

Rajavartiolaitoksen htv-vaikutukset

Rajavartiolaitoksen tuleva edustus uudessa kansallisessa keskitetyssä yhteyspisteessä järjestetään samoilla resursseilla kuin tähän saakka. Näin ollen ei ole tunnistettu säästöjä eikä lisäkuluja.

Koulutus

Poliisi tulee rakentamaan direktiivin (EU) 2023/977 16 artiklan mukaisen keskitetyn asianhallintajärjestelmän poliisin, Tullin ja Rajavartiolaitoksen käyttöön. Muutokset nykyjärjestelyihin tulevat edellyttämään asiaankuuluvan henkilöstön koulutusta. Esimerkiksi tiedonvaihdon kohteena olevien tietojen kuuluminen Europolin tehtävänannon piiriin ja tarpeellisuus sen tavoitteiden saavuttamiseksi (kopio Europolille) sekä SIENA-sovelluksen käyttöönotto merkitsevät merkittävää muutosta nykyjärjestelyihin.

4.2.2 Viranomaisvaikutukset

Toimivaltaisten lainvalvontaviranomaisten yhtenäinen sääntelykehikko, joka tällä lakiehdotuksella luodaan luomaan, edistää tietojenvaihdon edellytyksiä toimivaltaisten lainvalvontaviranomaisten kesken.

Keskitetty yhteyspiste toimii keskusrikospoliisissa, ja Rajavartiolaitos ja Tulli osallistuvat keskusrikospoliisissa toimivan keskitetyn yhteyspisteen toimintaan. Tältä osin esityksellä ei ole vaikutuksia. Sen sijaan SIENA-sovelluksen käyttöön ottaminen oletusarvoisena viestintäkanavana sisältää viranomaisvaikutuksia Direktiivi ja tämä lakiehdotus lähtevät siitä, että Europolin SIENA -sovellus on ensisijainen pääsääntöinen tiedonvaihtokanava direktiivin alaisessa tietojenvaihdossa lainvalvontaviranomaisten kesken Euroopan Unionissa. Tästä on se merkittävä etu, että SIENA -sovelluksen kautta vaihdettu tieto on helposti jaettavissa Europolin kanssa, joka saatuaan kahta tai useampaa maata koskevaa rikosta koskevan tiedon analysoitavakseen kykenee tunnistamaan laajoja eurooppalaisia rikoskokonaisuuksia ja järjestäytyneen rikollisuuden rakenteita, jotka kahdenvälisessä tiedonvaihdossa jäisivät havaitsematta.

4.2.3 Yhteiskunnalliset vaikutukset

Hallituksen esitys tukee tietoyhteiskunnan suotuisaa kehitystä edistämällä digitaalisten palveluiden käyttöä ja kehittämistä. Se myös tukee pääministeri Orpon hallituksen hallitusohjelmakirjausta ”10.1 Kansallista turvallisuutta ja yhteiskunnan kriisinkestävyttä vahvistetaan”. Hal-

litusohjelman mukaan hallitus vahvistaa rikostorjuntaa kansalaisten turvallisuuden ja viranomaisia kohtaan koetun luottamuksen lisäämiseksi. Hallitus poistaa tietojenvaihdon esteitä rikostorjunnassa. Direktiivillä ja lakiehdotuksella tuetaan nimenomaisesti näitä tavoitteita, kun säädetään yhtenäiset säännökset tietojenvaihtoon rikosten ennalta estämistä, paljastamista tai selvittämistä varten Euroopan unionin jäsenvaltioiden toimivaltaisten lainvalvontaviranomaisten kanssa. Esityksellä tehostetaan rikosten ennalta estämiseen, paljastamiseen ja selvittämiseen liittyvää kansainvälistä tiedonvaihtoa.

Toimivaltaisten lainvalvontaviranomaisten tehokkaammalla tiedonvaihdolla on samalla rikostorjuntaa ja esitutkintaa tehostavaa vaikutusta sekä välillisesti yhteiskunnan turvallisuutta edistävää vaikutusta.

4.2.4 Tiedonhallintavaikutukset

Tiedonhallintalain mukainen muutosvaikutusten arviointi

Hankkeessa on tarkoitus rakentaa ensiksi tiedonvaihdon tekninen yhteys, joka mahdollistaa EU-Restricted (EU-R) tason tiedonvaihdon poliisin ja EU:n välillä TUVE-verkossa. Toiseksi on tarkoitus rakentaa kansainväliseen asiankäsittelyyn tarkoitettu asianhallintajärjestelmä, joka täyttää tiedonvaihtodirektiivin vaatimukset yhdestä asiankäsittelyjärjestelmästä. Sisäministeriö on poliisin toimialasta vastaavana ministeriönä laatinut tiedonhallintalain 5 §:n 3 momentin mukaisen muutosvaikutusten arvioinnin Poliisihallituksen antamien tietojen pohjalta ja arvioinnit suunniteltujen säännösten vaikutukset asiakirjojen julkisuuteen ja salassapitoon (sisäministeriön lausunto tiedonvaihtodirektiivin täytäntöönpanoon liittyvästä esiselvityksestä VN/30478/2023-SM-2). Rajavartiolaitoksen osalta ei ole nähty tarpeelliseksi toteuttaa erillistä tiedonhallintalain mukaista tietohallintayksikön vaikutustenarviointia, sillä sisäministeriön ja poliisihallituksen arvioinneissa vaikutukset Rajavartiolaitokseen on huomioitu riittävällä tavalla.

Nykyinen hajanainen ja joltain osin puutteellinen kansainvälinen asiankäsittely ja tiedonvaihto korjautuvat uuden asianhallintajärjestelmän avulla. Tiedonhallinnan näkökulmasta se parantaa tiedon saatavuutta, luotettavuutta ja eheyttä. Muutoksella on vaikutusta myös muiden viranomaisten järjestelmiin ja toimintaan. Tulli ja Rajavartiolaitos osallistuvat järjestelmien kehittämiseen eri tiedonhallintayksikköinä. Järjestelmien teknisen yhteentoimivuuden lisäksi on huomioitu, että kehitystyössä tulee kiinnittää huomiota toiminnalliseen ja semanttiseen yhteentoimivuuteen suunniteltaessa asianhallintajärjestelmän rajapintoja ja integraatioita. Tiedonvaihdon sisältö ja muoto on myös oltava sellaisia, että ne palvelevat tarkoituksenmukaisella tavalla eri toimijoiden vaatimuksia. EU-lainvalvontaviranomaisten tiedonvaihtoon liittyvät vaatimukset ja standardit tulee myös varmistaa suunnittelun ja kehittämisen aikana. Tietoturvallisuus tulee suunnitella ja kuvata erityisesti, koska käsiteltäväksi tulee kansallisen salassa pidettävän tiedon lisäksi kansainvälistä tietoa.

Asianhallintajärjestelmällä on tarkoituksenaan toteuttaa tietojenvaihtodirektiivin velvoitteet, varmistaa toimiva ja tehokas tietojenvaihto sekä huomioida perusoikeuksien suojaa koskevat vaatimukset lainvalvontaviranomaisten välisessä yhteistyössä. Hankkeessa tavoitellaan uutta, yhteistä direktiivin vaatimukset täyttävää asianhallintajärjestelmää kaikelle kansainväliselle tiedonvaihdolle. Asianhallintajärjestelmän tavoitteena on korvata poliisin vanha, toiminnallisesti puutteellinen KASI-järjestelmä sekä siirtää tai integroida joitakin toiminteita muista nykyisin käytössä olevista järjestelmistä (SIS-SIRENE asianhallintajärjestelmä, SIENA -järjestelmä ja SharePoint-alustat). Tietojenvaihtodirektiivin täytäntöönpano edellyttää SIENA -järjestelmän integrointia asianhallintajärjestelmään siten, että EU-R -tason Euro-pol-viestintää voidaan tehdä suoraan asianhallintajärjestelmästä.

Tietojenvaihdossa ja asiankäsittelyssä tapahtuvat muutokset eivät vaikuta viranomaisten säädettyihin tehtäviin tai vastuisiin mutta prosessit muuttuvat ja tehostuvat, minkä lisäksi myös muiden lainvalvontaviranomaisten on mahdollista ottaa käyttöön SIENA-asianhallinta. Asianhallintajärjestelmä ja sen edellyttämä EU-R -tason viestintä sekä SIENA-järjestelmän integraatio eivät muuta nykyistä tieto- ja viestintätekniisten palvelujen tuotantotapaa tai palvelutuotantomallia.

Tietojenvaihtodirektiivin yhtenä tarkoituksena on tehostaa EU-maiden lainvalvontaviranomaisten välistä tiedonvaihtoa ja tiedon saatavuusperiaatteen toteutumista. Tietojenvaihtodirektiivi edellyttää, että kansallisella yhteyspisteellä on käytettävissään ja saatavilla ne tiedot, joita kansallinen laki sallii ja kansallisen yhteyspisteen on tietysin poikkeuksin luovutettava saatavillaan olevia tietoja pyytävälle toisen EU-maan lainvalvontaviranomaiselle siinä laajuudessa kuin se itse saisi vastaavassa tapauksessa tietoja käyttää. Ehdotettu sääntely ei vaikuttaisi siihen, mihin tietoihin lainvalvontaviranomaisilla on pääsy, eikä sillä vaikutettaisi tiedon salassapitoa koskeviin vaatimuksiin. Asianhallintajärjestelmän uudistaminen ei muuta nykyisiä tiedon luovuttamisen liittyviä tietoturvasuoritusvaatimuksia tai -toimenpiteitä.

Valtionvarainministeriön tiedonhallintalain 9 §:n mukainen, asianhallintajärjestelmää koskeva lausunto annettiin 27. marraskuuta 2023 (VN/30891/2023-VM-4). VM:n suosituksissa esitetiin, että osana asianhallintajärjestelmän toteutuksen suunnittelua Poliisihallitus edistää edelleen kehityskokonaisuuteen kohdistuvien vaikutusten ja riskien tarkempaa arviointia sekä hallintaa huomioiden tiedonhallintalain vaatimukset. VM suositti myös, että erityisesti vähimmäisvaatimusten vaikutusten lisäksi on syytä yhteistyössä Valtorin kanssa tarkastella turvallisuusverkon palvelujen sekä valtion yhteisten tieto- ja viestintätekniisten palvelujen valmiutta ja soveltuvuutta suhteessa direktiivin mukaisiin vaatimuksiin. Myös muiden lainvalvontaviranomaisten (Tulli, Rajavartiolaitos) osalta uuden asianhallinnan käyttöönoton vaikutusten kattavampaa arviointia tulisi tehdä liittyen niiden tehtäviin, prosesseihin ja vastuisiin. Vastuiden osalta on myös syytä arvioida, miten uuden tietojärjestelmän käyttöönotto vaikuttaa poliisin tai muiden tietojärjestelmää käyttävien viranomaisten rekisterinpitäjän vastuisiin. Valtiovarainministeriö suosittelee myös tarkemmin arvioimaan yhteistyössä turvallisuusverkon palvelujen tuottajana toimivan Valtorin kanssa ne mahdolliset vaikutukset, jotka Europolin SIENA -järjestelmän integraatio ja sen kautta EU-R -tason viestinnän mahdollistaminen uusina toimintoina vaikuttavat turvallisuusverkkotoiminnassa nykyiseen Valtorin tuotantotapaan tai palvelutuotantomalliin, palvelujen arkkitehtuuriin sekä sitä kautta myös kustannuksiin. Yhteenvetona VM esittää, että Poliisihallitukselle tiedonhallinnan muutoksen suunnittelun ja toteutuksen yhteydessä useita raportointitoimia (ml. Hankesalkkupalvelun ajantasaisuus) sekä yhteistyössä tehtävää arviointia ja suunnittelua (Valtori, PTR-toimijat).

Vaikutukset kansallisesti käytettäviin tietojärjestelmiin (Tulli, Rajavartiolaitos)

Tulli käyttää jo nykyisellään myös SIENAA. Tullin käytössä oleviin tietojärjestelmiin kohdistuvat vaikutukset tulevat olemaan rajalliset. Keskitetyn asianhallintajärjestelmän ja SIENA-käytön aiheuttamat järjestelmämuutokset ja integraatiotarpeet täsmentyvät asianhallintajärjestelmän rakentamisen myötä.

Rajavartiolaitoksen osalta lakiehdotuksella ei ole vaikutuksia.

4.2.5 Perusoikeusvaikutukset

Vaikutukset perusoikeuksien suojaan

Ehdotettu sääntely liittyy perusoikeusherkkään sääntelykontekstiin, jossa on kyse rikosasioissa toimivaltaisten lainvalvontaviranomaisten toimivaltuuksien käytöstä. Tietojenvaihtodirektiivillä ja sen kansallista täytäntöönpanoa koskevalla lakiehdotuksella ei lisätä lainvalvontaviranomaisten toimivaltuuksia. Niiden soveltamisalan ulkopuolelle jää myös pakkokeinoja ja todisteina hyödyntämistä koskeva kansallinen lainsäädäntö. Siten sääntelyllä ei ole merkittäviä vaikutuksia erityisesti rikoksesta epäillyn oikeuksiin. Ehdotettua sääntelyä kuitenkin sovellettaisiin myös rikoksen estämisen ja paljastamisen tilanteissa, joissa rikoksen osapuolia ei ole välttämättä kuultu. Sääntelyä ei ole myöskään rajoitettu koskemaan rikoksesta epäiltyjen tietoja, vaan toimivaltaisilla viranomaisilla olisi velvollisuus luovuttaa myös muiden rikokseen liittyvien henkilöiden, kuten uhrien tietoja, jos ne ovat merkityksellisiä tutkittavan asian kannalta. Rikossuoritusprosessiin liittyvien henkilöiden oikeuksien toteutumisen kannalta merkitystä on sillä, missä vaiheessa nämä saavat tiedon vireillä olevasta rikosasiasta.

Tehokkaammalla tiedonvaihdolla on jäsenvaltioiden alueella esitutkintaa nopeuttavaa vaikutusta, joka seuraa osittain lakiin sisällytettävistä sitovista määräajoista tietopyyntöihin vastaamiselle. Samalla sillä on myönteisiä vaikutuksia oikeudenmukaiseen rikossuoritusprosessiin liittyvien oikeuksien toteutumiselle, mukaan lukien erityisesti perustuslain 21 §:n mukainen oikeus asian viivytyksettömään käsittelyyn. Lakiehdotus sisältää runsaasti säännöksiä, joilla odotetaan olevan myönteinen vaikutus asian viivytyksettömän käsittelyn turvaamiseen. Näitä ovat esimerkiksi tietopyynnön käsittelyä koskevat määräajat, keskitettyä asianhallintajärjestelmää koskevat edellytykset, keskitetyn asiointipisteen rooli sekä oletusarvoisen viestintäkanavan käyttöönotto useiden viestintäkanavien sijasta. Keskitetyllä ja aiempaa yhtenäisemmällä tiedonhallinnalla sekä yksityiskohtaisilla lokitietoja koskevilla vaatimuksilla on lisäksi rikoksen osapuolten oikeusturvaa edistävää vaikutusta.

Tehokkaammasta tiedonvaihdosta seuraa yksityiselämän ja henkilötietojen suojaa rajoittavaa vaikutusta, jonka merkittävyys riippuisi esimerkiksi siitä, miten suuri määrä toimivaltaisia viranomaisia saisi tiedon samanaikaisesti tiedonvaihdon kohteena olevasta asiasta. Rikoksiin liittyvät henkilötiedot ovat valtiosääntöisesti arkaluonteisia riippumatta siitä, kattaisiko tiedonvaihto erityisiin henkilötietoryhmiin kuuluvia tietoja. Ehdotetulla sääntelyllä on myös henkilötietojen suojaan myönteisiä vaikutuksia, jotka seuraavat siitä, että sääntelyä on tarkistettu vastaamaan rikosasioiden tietosuojadirektiiviin edellyttämää tietosuojan tasoa.

Perusoikeuksien suojaan kohdistuvia yhteisvaikutuksia, mukaan lukien henkilötietojen suoja, voi seurata lakiehdotuksesta ja myöhemmin sovellettavaksi tulevasta erityisiin henkilötietoryhmiin liittyvästä asetusehdotuksesta, joka koskee automatisoitua osumahakua toisen jäsenvaltion eräistä tietojärjestelmistä (komission ehdotus COM(2021) 784 final). Voimassa oleva sääntely on koskenut esimerkiksi sormenjälki- ja DNA-rekistereihin kohdistuvaa hakua. Uusi sääntely koskisi myös kasvokuvia. Tässä esityksessä ehdotettua sääntelyä sovellettaisiin myös tämän ns. Prümin asetuksen soveltamisen perusteella saatavan osuman jälkeiseen tiedonvaihtoon. Säädösten yhteisvaikutuksia on mahdollista arvioida tarkemmin asetukseen liittyvän täytäntöönpanon yhteydessä.

Vaikutukset henkilötietojen suojaan

Ehdotettu sääntely ei lisää lainvalvontaviranomaisten tiedonsaantioikeuksia suhteessa nykytilaan. Tietojen saatavuusperiaate sisältyy jo voimassa olevaan lakiin, eikä direktiivi edellytä, että jäsenvaltioiden viranomaisille annettaisiin pääsy tietoihin väljemmin perusteiden kuin Suomen toimivaltaisilla viranomaisilla on kansallisesti. Direktiivillä ja lakiehdotuksella kuitenkin yhtenäistetään, selkeytetään, kehitetään ja nykyaikaistetaan voimassa olevan lainsäädännön nojalla tehtävää lainvalvontaviranomaisten rajat ylittävää tiedonvaihtoa. Siten ehdotettu sääntely voi

tehostaa Suomen toimivaltaisten lainvalvontaviranomaisten tietoon pääsyä erityisesti niissä jäsenvaltioissa, joissa lainsäädäntö ei ole ollut vielä direktiivin edellyttämällä tasolla. Henkilötietojen suojaa rajoittavaa vaikutusta voisi seurata niistä tilanteista, joissa useampi toimivaltainen viranomaislainen saa tiedon samasta rikosasiasta. Henkilötietojen suojaa rajoittavat vaikutukset jäävät tältä osin kuitenkin kokonaisuutena vähäisiksi suhteessa nykytilaan.

Ehdotetulla sääntelyllä ei myöskään vaikuteta henkilötietoja koskevaan unionin sääntelyyn heikentävästi. Sen tavoitteena on varmistua siitä, että tietosuojan vähimmäistasoa noudatetaan. Direktiivin mukaisesti lakiehdotuksessa on huomioitu se, että lakiehdotuksen mukaisessa henkilötietojen käsittelyssä olisi noudatettava kaikilta osin rikosasioiden tietosuojalakia, jolla on pantu täytäntöön rikosasioiden tietosuojadirektiivi.

Direktiivin mukaisesti lakiehdotus sisältää säännöksiä, joilla korostetaan luovutettavien tai muutoin käsiteltävien henkilötietojen tarpeellisuutta ja oikeasuhteisuutta. Henkilötietojen suojaa ja osittain myös muiden esitutkintaan liittyvien perusoikeuksien suojaa vahvistaa myös se, että keskitettyjen yhteyspisteiden ja toimivaltaisten lainvalvontaviranomaisten vaihtamat henkilötiedot on direktiivissä ja sen kansallisessa täytäntöönpanolaissa rajattu tarkasti yksittäisten rekisteröityjen ryhmien osalta, vastaavasti kuin Europolia koskevassa sääntelyssä. Lakiehdotukseen sisältyisi direktiivin mukaisesti vaatimus, jonka mukaan tietopyyntö on evättävä, jos niitä ei ole rajattu vaatimuksen mukaisesti tai pyydetty tiedot ovat virheellisiä, epätäydellisiä tai vanhentuneita. Ehdotettu sääntely on tältä osin uutta suhteessa kumottavaan lakiin. Vastaavanlaiset vaatimukset kuitenkin seuraavat pääosin jo suoraan rikosasioiden tietosuojalainia, lukuun ottamatta rajausta Europol-asetuksen mukaisiin henkilötietoryhmiin.

Lakiehdotuksessa tehtävillä aineellisilla viittaussäännöksillä rikosasioiden tietosuojalain 9 - 10 §:ään pyritään vahvistamaan rikosasioiden tietosuojalakiin perustuvaa vaatimusta vaihdettavien henkilötietojen virheettömyydestä, käsittelyn erityisiä edellytyksiä koskevaa ilmoitusvelvollisuutta sekä periaatetta, jonka mukaan EU:ssa sijaitsevalle vastaanottajalle ei aseteta tiukempia henkilötietojen käsittelyn edellytyksiä kuin mitä sovelletaan kansallisesti samankaltaisiin tiedonsiirtoihin.

Lisäksi asiainhallintaa koskevilla yksityiskohtaisilla säännöksillä on tietosuojaa edistäviä vaikutuksia, mukaan lukien henkilötietojen säilyttämistä koskevat säännökset ja lokitietoja koskevat vaatimukset. Lakiehdotuksessa säädetään myös vahvasti suojatun Europolin SIENA-sovelluksen ottamisesta käyttöön oletusarvoisena viestintäkanavana. Tällä minimoidaan henkilötietoihin kohdistuvat turvallisuusriskit, kun jäsenvaltioiden välillä käytettävien useiden viestintäkanavien sijasta tiedonvaihtokanavana on ainoastaan SIENA-sovellus.

5 Muut toteuttamisvaihtoehdot

5.1 Vaihtoehdot ja niiden vaikutukset

Ei ole

5.2 Muiden jäsenvaltioiden suunnittelemissa tai toteuttamissa keinoissa

Alankomaat

Alankomaat asetti työryhmän direktiivin täytäntöön panoa selvittämään. Työryhmässä on sekä ministeriön poliittisia ja oikeudellisia asiantuntijoita sekä Alankomaiden keskitetyssä yhteyspisteessä edustettuina olevat poliisi ja syyttäjälaitos. Tässä vaiheessa on arvioitu, että lakimuu-

tokset koskevat alemman tasoista sääntelyä. Operatiivisten muutosten osalta todettiin, että keskitetty yhteyspiste on jo valmistellut keskitetyn sähköisen asianhallintajärjestelmän käyttöön ottoa ja sisällyttää siihen parhaillaan direktiivin vaatimukset. Kyseisen, direktiivin mukaisen käyttöön oton rakenteellisten vaikutusten talous- ja henkilöstövaikutukset ovat parhaillaan analysoitavana.

Bulgaria

Direktiivin täytäntöönpanoa varten Bulgaria on ottanut sisäministeriön vuoden 2024 toimintasuunnitelmaan muutoksen ministeriötä koskevaan lakiin (erityisesti luku VI), joka tällä hetkellä kattaa Ruotsin puitepäättöksen. Lainsäädäntömuutosten jälkeen laaditaan säännöt, ohjeet ja standardit, joilla varmistetaan tiettyjen direktiivien artiklojen selkeä ymmärtäminen ja soveltaminen (artiklat 4, 6-8 sekä 12). Osana direktiivin täytäntöönpanoa tullaan määrittelemään toimivaltaiset lainvalvontaviranomaiset, jotka voivat lähettää tietopyyntöjä toisten jäsenvaltioiden keskitetyille yhteyspisteille. Näitä koskeva luettelo toimitetaan lainsäädäntömuutosten jälkeen. Oikeusministeriötä konsultoidaan mahdollisesti olemassa olevien menettelyjen ja niiden päivitystarpeen osalta sekä tuomioistuimen lupaa koskevan 9 artiklan osalta.

Direktiivin edellyttämän keskitetyn yhteyspisteen hallinnoiman sähköisen asianhallintajärjestelmän osalta Bulgaria toteaa, että sen keskitetyssä yhteyspisteessä toimii jo nyt Ruotsin puitepäättöksen mukainen keskitetty asianhallintajärjestelmä. Parhaillaan arvioidaan direktiivin velvoitteita ja sitä, riittääkö nykyisen asianhallintajärjestelmän päivitys vai olisiko kehitettävä uusi järjestelmä, joka käyttää SIENA-sovellusta oletusarvoisena viestintäkanavana. Toimivaltaisten viranomaisten pääsyn SIENA-sovellukseen direktiivin mukaisesti arvioidaan toteutuvan, kun suora pääsy SIENA-sovellukseen on varmistettu loppukäyttäjille. Bulgaria suunnittelee myös teknisiä konsultaatioita Europolin suuntaan liittyen postilaatikoiden kehittämiseen sekä mahdollisuuksiin saada suora yhteys toisten jäsenvaltioiden keskitettyihin yhteyspisteisiin.

Irlanti

Irlannin poliisissa (An Garda Síochána) toimii keskistetty yhteyspiste, jossa on SIRENE-toimisto, Europolin kansallinen toimisto sekä Interpolin kansallinen toimisto. Direktiivin edellyttämä keskitetty asianhallintajärjestelmä on otettu käyttöön SIRENE-toimistossa jo vuonna 2021. Tällä hetkellä on käynnissä integrointihanke, jonka tarkoituksena on ulottaa keskitetty sähköinen asianhallintajärjestelmä Interpoliin ja Europoliin, jotta kaikki kansainvälisen yhteistyön kanavat toimivat samalla alustalla. Kun tämä on toteutettu, sen arvioidaan täyttävän kaikki keskitetyille yhteyspisteelle direktiivissä asetetut vaatimukset. Direktiivin täytäntöönpano edellyttäne todennäköisesti myös lainsäädäntöä, minkä laajuutta arvioidaan yhdessä oikeusministeriön kanssa vuonna 2024.

Latvia

Direktiivin täytäntöön panemiseksi Latvia käynnistänyt lainsäädäntöhankkeen, jossa säädetään uusi laki nykyisen voimassa olevan Ruotsin puitepäättöksen täytäntöönpanolain pohjalta. Keskitetyn yhteyspisteen tehtäviä säädettävän lain mukaan tulee hoitamaan valtiollinen poliisi. Direktiivin edellyttämän keskitetyn sähköisen asianhallintajärjestelmän käyttöönotto ja toiminta tulee perustumaan olemassa olevaan asianhallintajärjestelmään ("Workflow"), jota parhaillaan poliisi jo käyttää kansainvälisen yhteistyön kanavana (Interpol-Europol-SIRENE).

Saksa

Saksa on tässä vaiheessa toteuttanut keskitettyjen yhteyspisteiden asemaa koskevan laajan kyselyn osana direktiivin täytäntöönpanoa.

Tsekki

Tsekki on arvioinut direktiivin täytäntöönpanon edellyttävän lainsäädäntömuutoksia, ja prosessi on hyvässä vauhdissa. Lakiehdotukset ovat parlamentin käsittelyssä. Lähtökohtana on ollut muuttaa olemassa olevia lakeja, eikä tehdä uutta lainsäädäntöä. Lakimuutoksia tehdään ainakin kolmeen kansalliseen lakiin. Viranomaiset ennakoivat pitkää parlamenttikäsittelyä, koska poliisilain muutokset ovat haastavia prosesseja.

Unkari

Unkarin sisäministeriö on juuri käynnistänyt lainsäädäntöhankkeen direktiivin täytäntöönpanon edellyttämistä lainsäädäntömuutoksista. Unkarilla on jo käytössä nimetty keskitetty yhteyspiste ja toimivaltaiset lainvalvontaviranomaiset käyttävät jo SIENA-sovellusta kansainvälisen tiedonvaihdon välineenä.

Direktiivin täytäntöönpano edellyttää vielä niiden toimivaltaisten lainvalvontaviranomaisten nimeämistä, jotka voivat esittää tietopyyntöjä toisten jäsenvaltioiden keskitetyille yhteyspisteille, sääntelyä velvoitteesta lähettää kopio keskitetyille yhteyspisteelle, jos se ei ole tiedonvaihdossa mukana, sääntelyn kumoamista Ruotsin puitepäätöksen mukaisten mallipohjien osalta, säädös-
muutoksia tietopyynnön sisällön, kiireellisyyden, määräaikaisten sekä tiedon toimittamisen kieltäytymisperusteiden osalta ja uutta tietosuojaa koskevaa erityissääntelyä. Lisäksi tarvitaan teknistä kehittämistyötä keskitetyn asianhallintajärjestelmän ja sen SIENA-yhteentoimivuuden varmistamiseksi.

6 Lausuntopalaute

7 Säännöskohtaiset perustelut

7.1 Laki Euroopan unionin jäsenvaltioiden lainvalvontaviranomaisten välistä tietojenvaihtoa koskevaksi lainsäädännöksi

Lakiehdotus sisältäisi 6 lukua.

1 Luku sisältäisi yleiset säännökset, ja se sisältäisi 1 – 3 §:n.

1 §. Soveltamisala. Lakiehdotuksen 1 §:llä täytäntöön pantaisiin direktiivin 1 artikla.

Pykälän 1 momentissa säädettäisiin lain soveltamisalasta. Laissa ehdotettaisiin säädettäväksi, että lakia sovelletaan tietojenvaihtoon rikosten ennalta estämistä, paljastamista tai selvittämistä varten Euroopan unionin jäsenvaltioiden toimivaltaisten lainvalvontaviranomaisten kanssa, jollei muussa Euroopan unionin lainsäädännössä säädetä toisin. Direktiivissä käytetyn käsitteen ”tutkinta” sijasta laissa käytettäisiin poliisilain (872/2011) 1 §:n mukaista käsitettä ”selvittäminen”.

Ehdotetun lain ulkopuolelle jäävät tilanteet, joissa Euroopan unionin muissa säädöksissä on nimenomaisesti säädetty lain soveltamisalaan kuuluvasta tiedonvaihdosta. Tällaisia säädöksiä ovat tullihallintojen keskinäisestä avunannosta ja yhteistyöstä tehdyn yleissopimuksen (Napoli

II),¹ Euroopan parlamentin ja neuvoston asetukset (EU) 2016/794,² (EU) 2018/1860,³ (EU) 2018/1861⁴ ja (EU) 2018/1862⁵ sekä Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivit (EU) 2016/681⁶ ja (EU) 2019/1153⁷ ja neuvoston päätökset 2008/615/YOS⁸ ja 2008/616/YOS⁹. Lakiehdotuksella ei siten vaikuteta näihin säädöksiin perustuvaan tietojenvaihtoon. Kahdenvälinen tietojenvaihto kolmansien maiden kanssa ja kansallista turvallisuutta koskeva tietojenvaihto jäisi lakiehdotuksen ulkopuolelle.

Direktiivi ei edellytä pakkokeinolain (806/2011), poliisilain, rikostorjunnasta Rajavartiolaitoksesta annetun lain ja rikostorjunnasta Tullissa annetun lain (623/2015) mukaisten salaisten tiedonhankintakeinojen käyttöä.

Pykälän 2 momentissa säädettäisiin siitä, että lailla pannaan täytäntöön 10 päivänä toukokuuta 2023 annettu Euroopan parlamentin ja Neuvoston direktiivi (EU) 2023/977 jäsenvaltioiden lainvalvontaviranomaisten välisestä tietojenvaihdosta ja neuvoston puitepäätöksen 2006/960/YOS kumoamisesta.

2 §. Määritelmät. Lakiehdotuksen 2 § täytäntöön panisi direktiivin 2 artiklan. Siinä esitettäisiin säädettäväksi toimivaltaisen lainvalvontaviranomaisen, nimetyn lainvalvontaviranomaisen,

¹ EYVL C 24, 23.1. 1998, s. 2.

² Euroopan parlamentin ja neuvoston asetukset (EU) 2016/794, annettu 11 päivänä toukokuuta 2016, Euroopan unionin lainvalvontayhteistyövirastosta (Europol) sekä neuvoston päätösten 2009/371/YOS, 2009/934/YOS, 2009/935/YOS ja 2009/968/YOS korvaamisesta ja kumoamisesta (EUVL L 135, 24.5.2016, s. 53).

³ Euroopan parlamentin ja neuvoston asetukset (EU) 2018/1860, annettu 28 päivänä marraskuuta 2018, Schengenin tietojärjestelmän käytöstä laittomasti oleskelevien kolmansien maiden kansalaisten palauttamiseksi (EUVL L 312, 7. 12.2018, s. 1).

⁴ Euroopan parlamentin ja neuvoston asetukset (EU) 2018/1861, annettu 28 päivänä marraskuuta 2018, Schengenin tietojärjestelmän (SIS) perustamisesta, toiminnasta ja käytöstä rajatarkastuksissa, Schengenin sopimuksen soveltamisesta tehdyn yleissopimuksen muuttamisesta ja asetuksen (EY) N:o 1987/2006 muuttamisesta ja kumoamisesta (EUVL L 312, 7. 12.2018, s. 14).

⁵ Euroopan parlamentin ja neuvoston asetukset (EU) 2018/1862, annettu 28 päivänä marraskuuta 2018, Schengenin tietojärjestelmän (SIS) perustamisesta, toiminnasta ja käytöstä poliisiyhteistyössä ja rikosasioissa tehtävässä oikeudellisessa yhteistyössä, neuvoston päätöksen 2007/533/YOS muuttamisesta ja kumoamisesta sekä Euroopan parlamentin ja neuvoston asetuksen (EY) N:o 1986/2006 ja komission päätöksen 2010/261/EU kumoamisesta (EUVL L 312, 7. 12.2018, s. 56).

⁶ Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivi (EU) 2016/681, annettu 27 päivänä huhtikuuta 2016, matkustajarekisteritietojen (PNR) käytöstä terrorismirikosten ja vakavan rikollisuuden ennalta estämistä, paljastamista ja tutkintaa sekä tällaisiin rikoksiin liittyviä syytetoimia varten (EUVL L 119, 4.5.2016, s. 132).

⁷ Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivi (EU) 2019/1153, annettu 20 päivänä kesäkuuta 2019, säännöistä, joilla helpotetaan rahoitus- ja muiden tietojen käyttöä tiettyjen rikosten ennalta estämistä, paljastamista, tutkimista tai niihin liittyviä syytetoimia varten, ja neuvoston päätöksen 2000/642/YOS kumoamisesta (EUVL L 186, 11.7.2019, s. 122).

⁸ Neuvoston päätös 2008/615/YOS, tehty 23 päivänä heinäkuuta 2008, rajatylittävän yhteistyön tehostamisesta erityisesti terrorismin ja rajatylittävän rikollisuuden torjumiseksi (EUVL L 210, 6.8.2008, s. 1).

⁹ Neuvoston päätös 2008/616/YOS, tehty 23 päivänä kesäkuuta 2008, rajatylittävän yhteistyön tehostamisesta erityisesti terrorismin ja rajatylittävän rikollisuuden torjumiseksi tehdyn päätöksen 2008/615/YOS täytäntöönpanosta (EUVL L 210, 6.8.2008, s. 12).

keskitetyn yhteyspisteen, vakavan rikoksen, tiedon, suoraan saatavilla olevan tiedon, välillisesti saatavilla olevan tiedon ja henkilötiedon määritelmistä.

Ehdotetun pykälän 1 kohdan mukaan *toimivaltaisella lainvalvontaviranomaisella* tarkoitettaisiin poliisia, Tullia ja Rajavartiolaitosta, jotka ovat direktiivissä tarkoitettuja rikoksen ennalta estämisessä, paljastamisessa ja selvittämisessä toimivaltaisia viranomaisia. Muut näissä asioissa toimivaltaiset viranomaiset, eli suojelupoliisi ja Puolustusvoimat, eivät kuulu direktiivin soveltamisalaan.

Ehdotetun pykälän 2 kohdan mukaan *nimetyllä lainvalvontaviranomaisella* tarkoitettaisiin jäsenvaltion toimivaltaista lainvalvontaviranomaista, jolla on valtuudet esittää tietopyyntöjä toisen jäsenvaltion keskitetyille yhteyspisteille. Direktiivin tarkoituksena on, että jäsenvaltioiden olisi keskitetyn yhteyspisteen kautta tapahtuvan tiedonvaihdon lisäksi voitava nimetä jotkut toimivaltaisista lainvalvontaviranomaistaan nimetyiksi lainvalvontaviranomaisiksi, jotka voivat esittää tietopyyntöjä toisten jäsenvaltioiden keskitetyille yhteyspisteille. Suomessa nimettyjä lainvalvontaviranomaisia olisivat edellä mainitut toimivaltaiset lainvalvontaviranomaiset.

Ehdotetun pykälän 3 kohdan mukaan *keskitetyllä yhteyspisteellä* tarkoitettaisiin tietojenvaihdon koordinoinnista ja helpottamisesta vastaavaa keskusyksikköä. Määritelmässä tarkoitettu keskitetty yhteyspiste tarkoittaisi sekä Suomen kansallista keskitettyä yhteyspistettä että toisen jäsenvaltion keskitettyä yhteyspistettä. Suomen kansallisen keskitetyn yhteyspisteen toimintaan osallistuvat poliisin, Tullin ja Rajavartiolaitoksen edustajat.

Ehdotetun pykälän 4 kohdan mukaan *vakavalla rikoksella* tarkoitettaisiin rikoksen johdosta tapahtuvasta luovuttamisesta Suomen ja muiden Euroopan unionin jäsenvaltioiden välillä annetun lain (2003/1286) 3 §:ssä tarkoitettuja rikoksia sekä Euroopan unionin lainvalvontayhteistyövirastosta (Europol) sekä neuvoston päätösten 2009/371/YOS, 2009/934/YOS, 2009/935/YOS, 2009/936/YOS ja 2009/968/YOS korvaamisesta ja kumoamisesta annetun Euroopan parlamentin ja neuvoston asetuksen (EU) 2016/794 (jäljempänä Europol-asetus) 3 artiklan 1 tai 2 kohdassa tarkoitettuja rikoksia. Direktiivin 2 artiklan 3. alakohdan a-kohdassa mainittu neuvoston puitepäätös 2002/584/YOS on täytäntöön pantu lailla 2003/1286, ja puitepäätöksen 2 artiklan 2 kohdan rikoksia vastaa kansallisen lain 3 §.

Ehdotetun pykälän 5 kohdan mukaan *tiedoilla* tarkoitettaisiin mitä tahansa sisältöä, joka koskee yhtä tai useampaa luonnollista henkilöä tai oikeushenkilöä, tosiseikkoja tai olosuhteita, jotka ovat toimivaltaisten lainvalvontaviranomaisten kannalta merkityksellisiä niiden hoitaessa kansallisen lainsäädännön mukaisia tehtäviään rikosten ennalta estämiseksi, paljastamiseksi tai tutkimiseksi.

Ehdotetun pykälän 6. kohdan mukaan ehdotettaisiin säädettäväksi direktiivin mukainen suoraan saatavilla olevan tiedon määritelmästä. *Suoraan saatavilla olevilla tiedoilla* tarkoitettaisiin tietoja, jotka ovat tietokannassa, johon jäsenvaltion, jolta tietoja on pyydetty, keskitetyllä yhteyspisteellä tai toimivaltaisella lainvalvontaviranomaisella on suora pääsy.

Ehdotetun pykälän 7. kohdan mukaan ehdotettaisiin säädettäväksi direktiivin mukaisesti välillisesti saatavilla olevan tiedon määritelmästä. *Välillisesti saatavilla olevilla tiedoilla* tarkoitettaisiin tietoja, jotka jäsenvaltion, jolta tietoja on pyydetty, keskitetty yhteyspiste tai toimivaltainen lainvalvontaviranomainen voivat kansallisen lainsäädännön niin salliessa ja sen mukaisesti pakkokeinoja käyttämättä saada muilta viranomaisilta tai kyseiseen jäsenvaltioon sijoittautuneilta yksityisiltä osapuolilta.

Direktiivin 3 artiklan a kohdan mukainen saatavuusperiaate edellyttää, että saatavilla olevat tiedot voidaan antaa muiden jäsenvaltioiden keskitetyille yhteyspisteille tai toimivaltaisille viranomaisille. Tiedon käsite on direktiivissä ja siten sen täytäntöönpanolaissa laaja. Käsite on sidottu toimivaltaisten lainvalvontaviranomaisten toimivaltansa puitteissa harjoittamaan toimintaan rikosten ennalta estämiseksi, paljastamiseksi tai selvittämiseksi. Tiedot tarkoittavat mitä tahansa sisältöä, joka koskee yhtä tai useampaa luonnollista henkilöä tai oikeushenkilöä, toiseikkoja tai olosuhteita, joka on merkityksellistä rikostorjunnan kannalta. Direktiivi ei kuitenkaan tarkoita, että poliisi, Tulli tai Rajavartiolaitos voisi luovuttaa tietoja toisen jäsenvaltion viranomaiselle laajemmin kuin sillä itsellään on oikeus kansallisen lainsäädännön mukaisesti käyttää niitä. Esimerkiksi poliisilla on viranomaisella suora pääsy passirekisteriin ja henkilökorttirekisteriin, mutta poliisi itse ei saa käyttää ko. rekisterien biometrisia tietoja lainvalvontatarkoituksessa, eikä tietoja siten voi luovuttaakaan. Toimivaltaisten lainvalvontaviranomaisten tiedonsaantioikeuksista säädetään erikseen muussa lainsäädännössä yksityiskohtaisesti.

Toimivaltaisten lainvalvontaviranomaisten tiedonsaantioikeuksista säädetään esimerkiksi poliisilain 4 luvun 2 ja 3 §:n sekä 5 luvun 40–42 §:n, poliisin henkilötietolain 16 §:n, rikostorjunnasta Tullissa annetun lain 2 luvun 14 §:n, rikostorjunnasta rajavartiolaitoksessa annetun lain 36 §:n, Rajavartiolaitoksen henkilötietolain 19, 20 ja 22 §:n taikka muun lain tai sopimuksen perusteella. Tiedot voivat olla saatavilla myös, jos ne on alun perin hankittu pakkokeinolain mukaisin pakkokeinoin. Direktiivissä ei kuitenkaan velvoiteta hankkimaan tietoja pakkokeinoin, mutta pakkokeinoin hankittuja tietoja voidaan luovuttaa direktiivin ja sen täytäntöönpanolain edellytysten mukaisesti.

Direktiivi sisältää viittauksia rikosasioiden tietosuojadirektiiviin, jonka vaatimuksia noudatetaan silloin, kuin vaihdettavat tiedot sisältävät yksittäistä luonnollista henkilöä, kuten epäiltyä, koskevia tietoja. Rikosasioiden tietosuojadirektiivin vaatimukset sen sijaan eivät koske laajemmin salassa pidettäviä tietoja, kun ne eivät mahdollista luonnollisen henkilön suoraa tai välillistä tunnistamista, kuten esimerkiksi rikollisuuden uhka-analyysijä. Henkilötiedon määritelmä on kuitenkin laaja ja esimerkiksi verkkotunnistetieto voi mahdollistaa välillisen tunnistamisen. Rikosasioiden tietosuojadirektiivi on pantu täytäntöön pääosin rikosasioiden tietosuojalain. Henkilötietojen käsittelystä säädetään lisäksi henkilötietojen käsittelystä poliisin henkilötietolaissa, Tullin henkilötietolaissa sekä Rajavartiolaitoksen henkilötietolaissa.

Henkilötiedon määritelmä 8. kohdassa perustuisi rikosasioiden tietosuojalain lain 3 §:n 1 kohdassa tarkoitettuun määritelmään. Sen mukaan henkilötiedoilla tarkoitettaisiin kaikkia tunnistettuun tai tunnistettavissa olevaan luonnolliseen henkilöön (rekisteröity) välittömästi tai välillisesti liittyviä tietoja.

3 §. Oikeus luovuttaa tietoja. Lakiehdotuksen 3 §:n mukaan toimivaltainen lainvalvontaviranomain saa luovuttaa tietoja salassapitosäännösten estämättä. Pykälä olisi tarpeen kansallisesta lainsäädännöstä johtuvien vaatimusten huomioimiseksi.

Perustuslain tulkintakäytännöstä johtuvat vaatimukset huomioidaan tiedonsaantioikeuksiin sovellettavassa lainsäädännössä eikä direktiivillä laajenneta kansallisia tiedonsaantioikeuksia.

2 Luku. Lakiehdotuksen 2 luku koskisi pyynnöstä tapahtuvaa tietojenvaihtoa, ja se sisältäisi 4 – 9 §:n.

4 §. Tietopyynnöt toiselle jäsenvaltiolle. Pykälässä säädettäisiin toiselle jäsenvaltiolle esitettävistä tietopyynnöistä. Pykälällä täytäntöön pantaisiin direktiivin 4 ja 8 artikla. Pykälän 1 momentissa ehdotettaisiin säädettäväksi, että poliisi, Tulli tai Rajavartiolaitos voi esittää tietopyynnön toiselle jäsenvaltiolle ainoastaan, jos voidaan olettaa, että pyydyt tiedot ovat saatavilla

kyseisessä jäsenvaltiossa. Toisessa momentissa ehdotetaan säädettäväksi, että pyydettyjen tietojen tulee olla tarpeellisia ja oikeasuhtaisia rikosten ennalta estämistä, paljastamista tai selvittämistä varten.

Pykälällä katettaisiin kaikki direktiivissä tarkoitetut tilanteet, joissa toiselle jäsenvaltiolle esitetään tietopyyntö siten, että tietopyynnön esittäjänä voi olla toimivaltainen viranomainen eli poliisi, Tulli tai Rajavartiolaitos. Pykälässä nimetään ne toimivaltaiset viranomaiset tyhjentävästi, jotka ovat oikeutettuja tietopyynnön esittämiseen.

Direktiivin 4 artiklan 6 kohdassa edellytetään, että jäsenvaltio varmistaa, että tietopyynnot toisen jäsenvaltion keskitetylle yhteyspisteelle esitetään jollakin niistä kielistä, jota sisältyvät luetteloon, jonka kyseinen toinen jäsenvaltio on laatinut 11 artiklan mukaisesti. Suomen keskitetty yhteyspiste hyväksyy suomen, ruotsin ja englannin kielen. Kyseiset direktiivin kohdat eivät edellytä täytäntöön panoa lain tasolla, vaan niistä ilmoitetaan komissiolle notifikaation yhteydessä.

5 §. Tietopyynnön kiireellisyys. Viidennessä pykälässä ehdotetaan säädettäväksi tietopyynnön kiireellisyydestä. Sillä täytäntöön pantaisiin direktiivin 4 artiklan 4 kohta.

Pykälän 1 momentissa säädettäisiin, että toisen jäsenvaltion toimivaltaiselle lainvalvontaviranomaiselle esitettävässä tietopyynnössä olisi täsmennettävä, onko pyyntö kiireellinen. Tietopyynnön kiireellisyys olisi perusteltava.

Pykälän 2 momentti sisältäisi tietopyynnön kiireellisyyden arvioinnin kriteerit. Tällaisia tietoja voisivat olla tiedot, jotka ovat välttämättömiä yleiseen turvallisuuteen kohdistuvan välittömän ja vakavan uhkan ennalta ehkäisemiseksi (1 kohta); tiedot, jotka ovat tarpeen henkilön henkeen tai ruumiilliseen koskemattomuuteen kohdistuvan välittömän uhkan ennalta estämiseksi (2 kohta); tiedot, jotka ovat tarpeen sellaisen päätöksen tekemiseksi, johon voi liittyä vapaudenmenetyksenä pidettävien rajoittavien toimenpiteiden jatkaminen (3 kohta); tiedot, jotka ovat vaarassa menettää merkityksensä, jos niitä ei toimiteta kiireellisesti, ja joita pidetään tärkeinä rikosten ennalta estämisen, paljastamisen tai selvittämisen kannalta sisällytettävistä tiedoista (4 kohta).

6 §. Tietopyyntöön sisällytettävät tiedot. Pykälässä täytäntöön pantaisiin direktiivin 4 artiklan 5 kohta, joka koskee tietopyyntöön sisällytettäviä tietoja. Tietopyynnön olisi sisällettävä kaikki tarvittavat yksityiskohdat niiden käsittelemiseksi asianmukaisesti ja nopeasti. Tietopyynnön olisi sisällettävä pykälän 1 – 6 – kohdassa eriteltyt tiedot, seuraavasti:

1) pyydetty tiedot mahdollisimman yksityiskohtaisesti eriteltyinä; 2) pyydettyjen tietojen käyttötarkoitus, mukaan lukien kuvaus tosiseikoista ja tieto epäilyistä rikoksesta; 3) perustelut sille, miksi pyydettyjen tietojen oletetaan olevan saatavilla pyynnön vastaanottavassa jäsenvaltiossa; 4) tarvittaessa selvitys tietopyynnön tarkoituksen ja sen kohteena olevan luonnollisen henkilön tai oikeushenkilön tai yhteisön välisestä yhteydestä; 5) tarvittaessa 5 § 2 momentin mukaisesti syyt, joiden vuoksi pyyntöä pidetään kiireellisenä; 6) rajoitukset pyynnön sisältämien tietojen käyttämiselle muihin tarkoituksiin.

7 §. Toisen jäsenvaltion pyyntöön vastaaminen. Pykälässä säädettäisiin toisen jäsenvaltion pyyntöön vastaamisesta. Pykälällä täytäntöön pantaisiin direktiivin 5 artikla.

Direktiivin sääntelystä poiketen kansallisessa lainsäädännössä ehdotetaan mentävän direktiivin sääntelyä pidemmälle siten, että sääntely koskisi kaikkia toisen jäsenvaltion esittämiä pyyntöjä,

eikä pelkästään keskitetyille yhteyspisteille esitettyjä pyyntöjä. Vastaavasti pykälä koskisi kaikkia toimivaltaisia viranomaisia (poliisi, Tulli ja Rajavartiolaitos) eikä pelkästään direktiivin 5 artiklassa tarkoitettua keskitettyä yhteyspistettä direktiivin mukaisesti. Pykälän sääntelyn laajentaminen edellä esitetyllä tavalla on perusteltua selkeyden vuoksi sekä siksi, että määräaika-sääntelyllä edistetään direktiivin tavoitteiden tehokasta toteutumista. Asiat myös käsiteltäisiin samassa asiainhallintajärjestelmässä riippumatta siitä, mikä yksikkö vastaisi pyyntöön.

Pykälässä säädettäisiin, että toimivaltaisen lainvalvontaviranomaisen olisi toimitettava tämän lain mukaisesti pyydetty tiedot seuraavien määräaikaisten kuluessa siitä, kun tietopyyntö vastaanotetaan:

- 1) kahdeksan tuntia suoraan saatavilla olevia tietoja koskevien kiireellisten pyyntöjen osalta;
- 2) kolme kalenteripäivää välillisesti saatavilla olevia tietoja koskevien kiireellisten pyyntöjen osalta;
- 3) seitsemän kalenteripäivää kaikkien muiden pyyntöjen osalta.

8 §. Tietojen luovuttamisesta kieltäytyminen. Pykälässä säädettäisiin tietojen luovuttamisesta kieltäytymisestä. Sillä täytäntöön pantaisiin direktiivin 6 artiklan 1 kohta.

Pykälän 1 momentissa säädettäisiin, että tietojen luovuttamisesta kieltäydytään keskitetyn yhteyspisteen kautta. Ehdotetun kaltainen sääntely ei sisälly direktiivin sääntelyyn, mutta se on tarpeen kansallisesti menettelyn selkiyttämisen vuoksi.

Pykälän 2 momentissa säädettäisiin, että keskitetyn yhteyspisteen on kieltäydyttävä tietojen luovuttamisesta ainoastaan, jos

- 1) pyydetty tiedot eivät ole keskitetyn yhteyspisteen tai toimivaltaisten lainvalvontaviranomaisten saatavilla;
- 2) tietopyyntö ei täytä 6 §:ssä säädettyjä vaatimuksia;
- 3) pyydetty tiedot ovat muita henkilötietoja kuin Europol-asetuksen II liitteen B jaksossa lueteltuihin luokkiin sisältyviä henkilötietoja;
- 4) pyydettyjen tietojen on todettu olevan virheellisiä, epätäydellisiä tai vanhentuneita eikä niitä voida toimittaa rikosasioiden tietosuojalain 9 § 1 - 2 momentin mukaisesti;
- 5) pyydettyjen tietojen toimittaminen olisi keskeisten kansallisten turvallisuusasetusten vastaista tai vahingoittaisi niitä, tai vaarantaisi rikoksen ennalta estämisen, paljastamisen tai selvittämisen tai yksilön turvallisuuden tai vahingoittaisi perusteettomasti oikeushenkilön tärkeitä suojattuja etuja;
- 6) pyynnön perusteena oleva teko on sellainen rikos, josta Suomen lain mukaan säädetty ankarin rangaistus on enintään yksi vuosi vankeutta tai pyyntö liittyy tekoon, joka ei ole Suomen lain mukaan säädetty rangaistavaksi;
- 7) pyydetty tiedot on alun perin saatu toiselta jäsenvaltiolta tai kolmannelta maalta, eikä kyseisen jäsenvaltio tai kolmas maa ole antanut suostumustaan tietojen toimittamiseen

Kyseisen momentin 1 – 7 kohtaan liittyvä yksityiskohtainen sääntely ei ole uutta, vaan Ruotsin puitepäättöksen kansallisen täytäntöönpanolain 7 § sisälsi osin samankaltaisia perusteita tietojen luovuttamisesta kieltäytymiselle. 7 § 1 momentin 1 kohta merkitsee niin sanotun saatavuusperiaatteen täytäntöönpanoa (direktiivin 3 artiklan 1 kohdan a alakohta). Direktiivillä perustetun järjestelmän tehokas toiminta edellyttää, että kieltäytymisperusteet olisi määriteltävä tyhjentävästi ja niitä olisi tulkittava suppeasti. Samanaikaisesti kieltäytymisperusteissa painotetaan voimakkaasti tarpeellisuus- ja suhteellisuusperiaatetta, mikä tarjoaa takuita tietopyyntöjen väärinkäytön estämiseksi myös silloin, kun se johtaisi ilmeisiin perusoikeuksien loukkauksiin. Siten tietopyyntöjen osalta on yleisen huolellisuusvelvoitteen mukaisesti aina varmistuttava siitä, että pyynnöt ovat tarpeellisuus- ja suhteellisuusperiaatteen mukaisia.

Pykälän 3 momentissa säädettäisiin, että mikäli kyseinen jäsenvaltio tai kolmas maa on asettanut kyseisten tietojen käytölle ehtoja, tiedot voitaisiin toimittaa vain, jos se olisi asetettujen ehtojen mukaan mahdollista. Momentissa olisi kyse eri asiasta kuin 2 momentin 7 kohdan mukaisessa kieltäytymisperusteessa, jonka mukaan tietoja ei luovutettaisi, kun jäsenvaltio tai kolmas maa ei ole antanut suostumustaan tietojen toimittamiseen. Ehtojen asettaminen tiedonluovutukselle ei olisi kieltäytymisperuste, vaan tarvittaessa luovutettaville tiedoille asetettaisiin käyttörajoituksia, kun luovutettavat tiedot olisivat peräisin toiselta EU:n jäsenvaltiolta/ kolmannelta maalta.

9 §. *Menettely tietojen luovuttamisesta kieltäydyttäessä.* Pykälässä säädettäisiin menettelystä, jota noudatettaisiin, kun tietojen luovuttamisesta kieltäydytään 8 § perusteilla. Sillä täytäntöön pantaisiin direktiivin 6 artiklan 2 – 3 kohta.

Pykälän 1 momentin mukaan keskitetyn yhteyspisteen olisi ilmoitettava pyynnön esittäneen jäsenvaltion keskitetylle yhteyspisteelle tai nimetyille lainvalvontaviranomaiselle tietojen luovuttamisesta kieltäytymisestä ja sen perusteluista 7 § määräaikoja noudattaen.

Pykälän 2 momentissa säädettäisiin, että toimivaltainen lainvalvontaviranomainen voisi tarvittaessa pyytää pyynnön esittäneen jäsenvaltion keskitetyltä yhteyspisteeltä tai nimetyiltä lainvalvontaviranomaiselta lisäselvityksiä.

Pykälän 3 momentissa säädettäisiin, että edellä 7 §:ssä säädettyjen määräaikojen kuluminen keskeytettäisiin siitä hetkestä alkaen, kun pyynnön esittäneen jäsenvaltion keskitetty yhteyspiste tai nimetty lainvalvontaviranomainen vastaanottaisi lisäselvityspyynnön.

3 Luku. Lakiehdotuksen 3 luku koskisi muuta tietojenvaihtoa kuin jäsenvaltioiden pyynnöstä tapahtuva tiedonvaihto. Siihen kuuluisi tietojen oma-aloitteinen luovuttaminen sekä tietojen luovuttaminen Europolille.

10 §. *Tietojen oma-aloitteinen luovuttaminen.* Pykälässä säädettäisiin tietojen oma-aloitteisesta luovuttamisesta. Sillä täytäntöön pantaisiin direktiivin 7 artikla.

Pykälässä säädettäisiin siitä, että toimivaltaisella lainvalvontaviranomaisella olisi oikeus luovuttaa omasta aloitteestaan sen saatavilla olevia tietoja muiden jäsenvaltioiden keskitetyille yhteyspisteille tai nimetyille lainvalvontaviranomaisille, jos voidaan olettaa, että tällaiset tiedot voisivat olla merkityksellisiä kyseisille muille jäsenvaltioille rikosten ennalta estämistä, paljastamista tai selvittämistä varten.

Direktiivi edellyttää oma-aloitteista tietojen luovuttamista vakavien rikosten osalta, mutta sallii sen myös muiden rikosten ennalta estämiseksi, paljastamiseksi tai selvittämiseksi. Suomen toi-

mivaltaisilla viranomaisilla on rajat ylittävää tiedonvaihtoa tyypillisesti vakavien rikosten lisäksi esimerkiksi liikkuvien rikollisryhmien tekemien omaisuuteen kohdistuvien rikosten tai lievempien huumausainerikosten selvittämiseksi, jolloin oma-aloitteisen tiedon luovuttamisoikeuden rajaamisella vakaviin rikoksiin voisi olla kokonaisuutena rikosten selvittämistä haittavaa vaikutusta. Ehdotetussa pykälässä käytettäisiin kansallista liikkumavaraa tietojenvaihdon tehokkuuden ja sen oikeusperustan turvaamiseksi, kun toimivaltainen lainvalvontaviranomainen voisi harkintansa mukaan toimittaa saatavilla olevia tietoja silloin, kun voitaisiin olettaa, että tiedot voivat olla merkityksellisiä muiden jäsenvaltioiden rikostorjunnan kannalta. Direktiivissä käytetty ”objektiivisia perusteita uskoa” on uudelleen kirjoitettu muotoon ”voidaan olettaa”. Liikkumavaran käytöllä olisi vaikutusta tiedonvaihdon kohteena olevien henkilöiden henkilötietojen suojaan, mutta henkilötietojen suojan rajoittamisessa noudatettaisiin direktiivin mukaisesti tarpeellisuus- ja oikeasuhteisuusvaatimuksia.

Pykälän toisessa virkkeessä säädettäisiin, ettei oikeutta tietojen luovutukseen olisi 8 § 2 momentin mukaisissa tapauksissa. Oma-aloitteisen tietojen luovuttamisoikeuden rajaaminen tällä tavoin on linjassa korkeimman oikeuden tietojen oma-aloitteista luovuttamista koskevan ratkaisun kanssa (KKO:2023:2024), jossa tietojen oma-aloitteista luovuttamista yleisluontoisen säädöksen perusteella ei pidetty mahdollisena.

Pykälän 2 momentissa säädettäisiin toimivaltaisen lainvalvontaviranomaisen velvollisuudesta luovuttaa omasta aloitteestaan saatavilla olevat tiedot muiden jäsenvaltioiden keskitetyille yhteyspisteille tai nimetyille lainvalvontaviranomaisille, jos voidaan olettaa, että tällaiset tiedot voisivat olla merkityksellisiä kyseisille jäsenvaltioille vakavien rikosten ennalta estämistä, paljastamista ja selvittämistä varten. Velvoitetta tiedonluovutukseen ei kuitenkaan olisi, jos kyseiset tiedot ovat 8 § 2 momentin 5 alakohdassa tarkoitettuja tietoja.

Momentilla pantaisiin täytäntöön direktiivin 7 artiklan 2 kohta, joka ei sisällä kansallista liikkumavaraa. Direktiivissä edellytetään jäsenvaltioita varmistamaan, että tiedot luovutetaan oma-aloitteisesti säännöksen kriteerien täytyessä. Poikkeus luovutusvelvollisuudesta koskee tilanteita, joissa pyydettyjen tietojen toimittaminen olisi keskeisten kansallisten turvallisuusetujen vastaista tai vahingoittaisi niitä, tai vaarantaisi rikoksen ennalta estämisen, paljastamisen tai selvittämisen tai yksilön turvallisuuden tai vahingoittaisi perusteettomasti oikeushenkilön tärkeitä suojattuja etuja.

11 §. Tietojen luovuttaminen Europolille. Pykälässä säädettäisiin tietojen luovuttamisesta Europolille. Pykälällä täytäntöön pantaisiin direktiivin 12 artikla.

Pykälän 1 momentissa säädettäisiin toimivaltaisten viranomaisten velvollisuudesta arvioida tarvetta luovuttaa tiedoista kopio Europolille, kun lainvalvontaviranomaiset lähettävät tietopyynnön toisen jäsenvaltion keskitetylle yhteyspisteelle tai nimetyille lainvalvontaviranomaiselle, tai toimittavat tietoja toisen jäsenvaltion keskitetyn yhteyspisteen tai nimetyn lainvalvontaviranomaisen pyynnön perusteella tai omasta aloitteestaan tämän lain mukaisesti. Tällaisissa tapauksissa toimivaltaisten lainvalvontaviranomaisten on arvioitava tiedonluovutustarvetta tapauskohtaisesti.

Pykälän 2 momentissa säädettäisiin, että tietojen luovuttamisesta Europolille säädettäisiin lisäksi, mitä Europol-asetuksessa ja Euroopan unionin lainvalvontayhteistyövirastosta annetussa laissa (214/2017) säädetään. Direktiivin 12 artiklan 1 – 2 kohdassa on erityisesti viitattu tältä osin mainitun Europol-asetuksen 3 artiklan tavoitteisiin, sen 7 artiklan 7 kohtaan sekä 19 artiklaan.

Pykälän 3 momentissa säädettäisiin, että toimivaltainen lainvalvontaviranomainen voi luovuttaa toiselta jäsenvaltiolta tai kolmannelta maalta saadut tiedot Europolille 1 momentin mukaisesti ainoastaan, jos toinen jäsenvaltio tai kolmas maa on antanut suostumuksensa siihen. Tiedot voidaan luovuttaa Europolille vain kyseisen jäsenvaltion tai kolmannen maan kyseisten tietojen käytölle asettamien ehtojen mukaisesti. Kysymyksessä on ns. tietojen omistajuuden periaate, josta säädetään direktiivin 3 artiklan d alakohdassa. Tämä periaate on myös yhdenmukainen henkilötietojen suojaan liittyvien rekisterinpitäjän velvoitteiden kanssa.

4 Luku. sisältäisi tietojen toimittamista koskevat lisäsäännöt.

12 §. Henkilötietojen luovuttaminen. Pykälässä säädettäisiin henkilötietoja sisältäviin tietoihin sovellettavista lisäsäännöistä.

Direktiivin lähtökohtana on ollut varmistaa unionin oikeuden mukainen henkilötietojen suoja kaikessa direktiivin nojalla tapahtuvassa tietojenvaihdossa (direktiivin johdanto-osan 23. perustelukappale). Kaikessa henkilötietojen käsittelyssä olisi siten noudatettava kaikilta osin rikosasioiden henkilötietodirektiiviä ja rikosasioiden tietosuojalakia. Europol puolestaan käsittelee henkilötietoja Europol-asetuksen sekä Euroopan parlamentin ja neuvoston asetuksen (EU) 2018/1275 mukaisesti. Direktiivissä lisäksi edellytetään, että keskitettyjen yhteyspisteiden ja toimivaltaisten lainvalvontaviranomaisten vaihtamat henkilötiedot rajoittuvat Europol-asetuksen II liitteen B jaksossa lueteltuihin tietoluokkiin rekisteröityjen ryhmää kohti. Epäiltyjä koskevat tiedot, ja todistajia, uhreja tai muihin ryhmiin kuuluvia koskevat tiedot, joihin sovelletaan tiukempia rajoituksia, olisi erotettava selvästi toisistaan. Tällaiset henkilötiedot olisi myös mahdollisuuksien mukaan erotettava toisistaan niiden paikkansapitävyyden ja luotettavuuden perusteella. Toimivaltaisten lainvalvontaviranomaisten olisi käsiteltävä lain mukaiset tietopyynnöt mahdollisimman nopeasti, jotta voidaan varmistaa tietopyyntöjen paikkansapitävyys ja luotettavuus, välttää tietojen tarpeeton päällekkäisyys ja vähentää riskiä, että tiedot vanhentuvat tai eivät ole enää niiden saatavilla. Jos käy ilmi, että henkilötiedot ovat virheellisiä, ne olisi oikaistava tai poistettava tai niiden käsittelyä rajoitettava viipymättä. Pykälällä täytäntöön pantaisiin direktiivin 10 artikla tarvittavin osin sekä 3 artiklan e alakohta.

Direktiivin 10 artiklan b alakohta on tarpeen panna täytäntöön, koska se poikkeaa yleisesti sovellettavista rikosasioiden tietosuojalain säännöksistä. Pykälän 1 momentissa säädettäisiin sen mukaisesti, että jos 2 tai 3 luvun mukaisesti luovutettavat tiedot sisältävät henkilötietoja, yksittäisiä rekisteröityjä koskevien henkilötietojen on rajoitettava Europol-asetuksen II liitteen B jaksossa B lueteltuihin luokkiin, ja niiden on oltava välttämättömiä ja oikeassa suhteessa pyynnön tarkoituksen saavuttamiseen.

Pykälän 2 momentissa säädettäisiin, että henkilötietoja luovutettaessa on lisäksi noudatettava, mitä rikosasioiden tietosuojalain 9 §:ssä ja 10 §:ssä säädetään. Aineellisella viittaussäännöksellä rikosasioiden tietosuojalakiin pantaisiin täytäntöön 10 artiklan a ja c alakohta sekä 3 artiklan e alakohta. Rikosasioiden tietosuojalain 9 §:ssä säädetään 10 artiklan a ja c kohdassa tarkoitettua vaatimuksesta varmistua henkilötietojen virheettömyydestä, kun niitä siirretään, sekä velvollisuudesta lisätä sellaiset tiedot, joiden avulla vastaanottava toimivaltainen viranomainen voi arvioida henkilötietojen paikkansapitävyyttä, täydellisyyttä, luotettavuutta ja ajantasaisuutta. Direktiivin 3 artiklan e kohdan mukaisesti rikosasioiden tietosuojalain 9 § myös edellyttää ilmoittamaan tietojen vastaanottajalle, jos ilmenee, että on siirretty virheellisiä henkilötietoja tai että henkilötietoja on siirretty lainvastaisesti. Vastaanottajan on asiasta tiedon saatuaan oikaistava tai poistettava henkilötiedot tai rajoitettava niiden käsittelyä.

Ehdotetun pykälän 2 momentissa viitattaisiin lisäksi rikosasioiden tietosuojalain 10 §:ään selkeyden vuoksi, koska myös sitä on noudatettava joka tapauksessa tiedonsiirtojen yhteydessä.

Rikosasioiden tietosuojalain 10 §:ssä säädetään käsittelyn erityisiä edellytyksiä koskevasta ilmoitusvelvollisuudesta. Jos henkilötietojen käsittelyyn liittyy laissa säädettyjä erityisiä edellytyksiä, toimivaltaisen viranomaisen on henkilötietojen luovutuksen tai siirron yhteydessä ilmoitettava henkilötietojen vastaanottajalle kyseisistä edellytyksistä sekä velvollisuudesta noudattaa niitä. Mainittu pykälä sisältää lisäksi säännön, jonka mukaan EU:ssa sijaitsevalle vastaanottajalle ei aseteta tiukempia henkilötietojen käsittelyn edellytyksiä kuin mitä sovelletaan kansallisesti samankaltaisiin tiedonsiirtoihin. Viimeksi mainittu sääntö on yhdenmukainen täytäntöön pantavan direktiivin saatavuusperiaatteen kanssa.

13 §. Luottamuksellisuus ja yhtäläinen pääsy. Pykälässä säädettäisiin tietojenvaihtoa koskevista yhtäläisen pääsyn ja luottamuksellisuuden periaatteista. Pykälällä täytäntöön pantaisiin direktiivin 3 artiklan b – c alakohta.

Pykälän 1 momentissa säädettäisiin luottamuksellisuuden periaatteesta siten, että toimivaltaisille lainvalvontaviranomaisille toimitettuja luottamuksellisiksi merkittyjä tietoja on suojattava tietoturvallisuudesta valtionhallinnossa annetun valtioneuvoston asetuksen 2010/681 mukaisesti. Kyseinen sääntely tarjoaa samanlaisen luottamuksellisuuden tason kuin tiedot toimittaneen jäsenvaltion kansallinen lainsäädäntö, ja siihen sisältyviä kansainvälisiä vastaavuustaulukoita viranomaiset noudattavat vakiintuneesti tietojenvaihdossa. (*luottamuksellisuusperiaate*)

Pykälän 2 momentissa säädettäisiin, että tietojen pyytämisen muiden jäsenvaltioiden keskitetyiltä yhteispisteiltä ja toimivaltaisilta lainvalvontaviranomaisilta sekä tietojen toimittamisen niille on vastattava niitä edellytyksiä, joita sovelletaan vastaavien tietojen pyytämiseen ja toimittamiseen kansallisesti (yhtäläisen pääsyn periaate).

14 §. Suostumus tietojen käyttämiseen todistusaineistona oikeudenkäynneissä. Pykälässä säädettäisiin suostumuksesta antamisesta tietojen käyttämiseen todistusaineistona oikeudenkäynnissä.

Pykälän mukaan Suomen toimivaltainen viranomainen voisi antaa toisen jäsenvaltion toimivaltaiselle viranomaiselle tämän esittämän pyynnön johdosta suostumuksen tämän lain nojalla kyseisen jäsenvaltion viranomaiselle toimitettujen tietojen käyttöön todistusaineistona oikeudenkäynnissä, jollei asiaan sovellettavasta menettelystä säädetä erikseen toisin.

Suostumuksen antamisen edellytyksenä olisi, että kyseinen toisen jäsenvaltion toimivaltainen viranomainen antaisi kyseisten tietojen toimittamista koskevan eurooppalaisen tutkintamääräyksen, joka tunnustettaisiin siten kuin rikosasioita koskevaa eurooppalaista tutkintamääräystä koskevan direktiivin täytäntöönpanosta annetussa laissa (420/2017) säädetään. Säännös edellyttäisi, että eurooppalaisen tutkintamääräyksen antaisi toisaalta tunnustaisi sitä koskevan sääntelyn mukainen toimivaltainen viranomainen.

Pykälällä pantaisiin täytäntöön direktiivin 1 artiklan 4 kohta.

15 §. Suojattu viestintäkanava. Pykälässä säädettäisiin suojatusta viestintäkanavasta. Sillä täytäntöön pantaisiin direktiivin 13 artikla.

Pykälän 1 momentissa säädettäisiin, että toimivaltaisten lainvalvontaviranomaisten on käytettävä Europolin suojatun tiedonvaihdon verkkosovellusta (SIENA-sovellus), kun ne lähettävät tietopyyntöjä, tai toimittavat tietoja pyynnöstä tai omasta aloitteestaan tämän lain 2 – 3 luvun nojalla.

Pykälän 2 momentissa säädettäisiin tyhjentävästi tilanteista, joissa toimivaltainen lainvalvontaviranomainen voi olla käyttämättä SIENA-sovellusta. SIENA-sovellusta ei olisi tarpeen käyttää, jos:

1) tietojenvaihdon voidaan olettaa myöhemmin edellyttävän kolmansien maiden tai kansainvälisten järjestöjen osallistumista, mukaan lukien Interpolin viestintäkanavan kautta; 2) tietopyynnön kiireellisyys edellyttää toisen viestintäkanavan väliaikaista käyttöä; 3) odottamaton tekninen tai operatiivinen häiriö estää keskitettyä yhteyspistettä tai toimivaltaisia lainvalvontaviranomaisia käyttämästä SIENA-sovellusta tietojenvaihtoon.

16 §. Kopion toimittaminen. Pykälässä säädettäisiin velvollisuudesta varmistua siitä, että keskitetty yhteyspiste saa kopion lähetettävistä tietopyynnöistä tai luovutettavista tiedoista. Käytännössä velvollisuuden noudattaminen varmistettaisiin sillä, että tieto tallentuu automatisoidusti keskitettyyn asiainhallintajärjestelmään, josta ehdotetaan säädettäväksi 19 §:ssä. Pykälällä täytäntöön pannaan direktiivin 4 artiklan 1 kohdan kolmas alakohta, 4 artiklan 2 kohta, 5 artiklan 3 kohdan 3 alakohta, 7 artiklan 3 kohdan 2-3 alakohta, 7 artiklan 4 kohta sekä 8 artiklan 2 -3 kohta. Se sisältää kolme momenttia. Tallentamista, kopion lähettämistä ja näitä koskevia poikkeuksia koskevien velvoitteiden kokoaminen yhteen pykälään tekee sääntelyn ymmärrettäväksi ja hallittavaksi kokonaisuudeksi lain soveltajan kannalta.

Pykälän 1 momentin mukaan, kun poliisi, Tulli tai Rajavartiolaitos esittää laissa tarkoitetun tietopyynnön, antaa vastauksen tietopyyntöön tai toimittaa tietoja omasta aloitteestaan toisen jäsenvaltion toimivaltaiselle lainvalvontaviranomaiselle, sen olisi samanaikaisesti varmistettava, että toimitettu tietopyyntö, vastaus tai tieto tallentuu 19 §:ssä tarkoitettuun keskitettyyn asiainhallintajärjestelmään.

Pykälän 2 momentissa säädettäisiin, että edellä 1 momentissa säädetyistä velvoitteista voidaan poiketa, jos tiedon tallentaminen asiainhallintajärjestelmään vaarantaisi yhden tai useamman seuraavista:

- 1) vireillä olevan erittäin arkaluontoisen rikosasian selvittämisen, jossa tietojen käsittely edellyttää asianmukaista luottamuksellista tasoa;
- 2) terrorismirikostapausten selvittämisen, joihin ei liity hätä- tai kriisinhallintatilanteita;
- 3) yksilön turvallisuuden.

Edeltävän momentin säännöksillä varmistettaisiin se, että erityisen sensitiivisiä tietoja ei luovuteta SIENA-järjestelmässä ja että tieto ei tallennu keskitettyyn asiainhallintajärjestelmään. Käytännössä kyse voi olla esimerkiksi kansalliseen turvallisuuteen liittyvien, rikosasiaa koskevien tietojen luovuttamisesta, joihin liittyy tavanomaisesta poikkeavia suojausvelvoitteita, tai tiedoista, jotka on hankittu tietolähdetoiminnassa. Direktiivin ja lain sääntely ei koske kansallisen turvallisuuden viranomaisia vaan rikosasioissa toimivaltaisia lainvalvontaviranomaisia. Vaikka SIENA on lähtökohtaisesti salattu järjestelmä, pykälässä tarkoitettuja rikoksia koskevalta tiedonvaihdolta voidaan edellyttää vielä vahvempaa suojaustasoa. Pykälän 2 momentissa käytetään kansallista liikkumavaraa säätämällä poikkeuksista kopion toimittamista koskeviin velvoitteisiin.

Pykälän 3 momentissa säädettäisiin, että jos tiedot toimitetaan toisen jäsenvaltion nimetylle lainvalvontaviranomaiselle, pyydetyistä tiedoista on lähetettävä samanaikaisesti kopio kyseisen jäsenvaltion keskitetylle yhteyspisteelle. Kopion lähettämisestä voidaan poiketa 2 momentin 1 – 3 kohtien mukaisilla perusteilla.

5 Luku. Lakiehdotuksen 5 luku koskisi tiedonvaihdon keskitettyä yhteyspistettä.

17 §. Keskitetty yhteyspiste ja sen tehtävät. Pykälässä säädettäisiin keskitetyn yhteyspisteen tehtävistä. Sillä täytäntöön pantaisiin direktiivin 14 artiklan 2 - 3 kohta.

Ensimmäisessä momentissa säädettäisiin, että keskitetty yhteyspiste toimii keskusrikospoliisissa. Rajavartiolaitos ja Tulli osallistuvat keskusrikospoliisissa toimivan keskitetyn yhteyspisteen toimintaan.

Toisessa momentissa säädettäisiin, että keskitetyn yhteyspisteen tehtävänä olisi

- 1) vastaanottaa ja arvioida toisen jäsenvaltion toimivaltaisen lainvalvontaviranomaisen sille esittämät tietopyynnöt;
- 2) toimittaa tietopyynnöt asiassa toimivaltaiselle lainvalvontaviranomaiselle ja, jos pyyntö koskee useampaa kuin yhtä toimivaltaista lainvalvontaviranomaista, koordinoida pyynnön käsittely sekä pyydettyjen tietojen toimittaminen;
- 3) koordinoida pyydettyjen tietojen analysointi ja jäsentely niiden toimittamiseksi toisen jäsenvaltion keskitetylle yhteyspisteelle tai toimivaltaiselle lainvalvontaviranomaiselle;
- 4) toimittaa tiedot toiselle jäsenvaltiolle 7 ja 10 §:n mukaisesti;
- 5) kieltäytyä tietojen toimittamisesta 8 §:n ja 9 § 1 momentin mukaisesti ja pyytää tarvittaessa selvennyksiä tai täsmennyksiä 9 §:n 2 momentin mukaisesti;
- 6) lähettää tietopyynnöt toisten jäsenvaltioiden toimivaltaisille lainvalvontaviranomaisille tämän lain mukaisesti ja antaa tarvittaessa selvennyksiä tai täsmennyksiä 9 §:n 2 momentin mukaisesti.

18 §. Keskitetyn yhteyspisteen valmiudet. Pykälässä säädettäisiin keskitetyn yhteyspisteen valmiuksista. Siinä täytäntöön pantaisiin direktiivin 14 artiklan 3 kohdan a alakohta sekä 15 artikla.

Pykälässä säädettäisiin, että keskitetyn yhteyspisteen olisi hoidettava tehtäviään vuorokauden jokaisena päivänä 7 §:n määräaikoja noudattaen.

Rajat ylittävään lainvalvontayhteistyöhön liittyy erityisvaatimuksia muun muassa vaihdettavien tietojen arkaluonteisuudesta johtuen, minkä vuoksi keskitettyjen yhteyspisteiden ja toimivaltaisten lainvalvontaviranomaisten henkilöstöllä on oltava tarvittavat tiedot ja taidot, jotta ne voivat hoitaa tämän lain mukaiset tehtävänsä laillisesti, tehokkaasti ja tuloksellisesti. Direktiivin 30. perustelukappaleessa annetaan esimerkkejä erityisesti keskitettyjen yhteyspisteiden henkilöstölle tarjottavasta koulutuksesta, jota pitäisi tarjota tietojenkäsittelyvälineiden ja tietoteknisten järjestelmien asianmukaisesta käytöstä, oikeus- ja sisäasioiden alan asiaankuuluvia unionin ja kansallisia oikeudellisia kehyksiä koskevista seikoista, joissa olisi keskityttävä erityisesti henkilötietojen suojaan, lainvalvontayhteistyöhön ja luottamuksellisen tiedon käsittelyyn, sekä eri kieliä koskevaa koulutusta.

19 §. Keskitetty sähköinen asianhallintajärjestelmä. Pykälässä säädettäisiin keskitetystä sähköisestä asianhallintajärjestelmästä. Keskitetty sähköinen asianhallintajärjestelmä sisältäisi tietyt vähimmäistoiminnot ja -valmiudet, jotta keskitetty yhteyspiste voi hoitaa kaikki tämän lain mukaiset tietojenvaihtoa koskevat tehtävänsä tuloksellisesti ja tehokkaasti. Keskitetyn sähköisen

asianhallintajärjestelmän käyttöönotto on direktiivin sääntelyn keskeinen ydin. Pykälässä täytäntöön pantaisiin direktiivin 16 artikla sekä osittain 18 artikla.

Pykälän 1 momentissa säädettäisiin, että poliisi vastaisi direktiivin (EU) 2023/977 16 artiklan mukaisen keskitetyn asianhallintajärjestelmän ottamisesta poliisin, Tullin ja Rajavartiolaitoksen käyttöön. Keskitetyn yhteyspisteen olisi käytettävä keskitettyä asianhallintajärjestelmää tehtäviensä hoitamiseksi.

Samassa 1 momentissa säädettäisiin lisäksi siitä, että kukin toimivaltainen lainvalvontaviranomainen toimii asiainhallintajärjestelmässä käsittelemiensä henkilötietojen rekisterinpitäjänä. Käsitteyllä tarkoitettaisiin kaikkia henkilötietojen käsittelytoimia, kuten tietojen tallentamista järjestelmään ja tietojen luovuttamista järjestelmän välityksellä. Säännöksellä huomiotaisiin se, että keskitetyn asiainhallintajärjestelmän sisältämät tietopyynnöt ja luovutettavat tiedot sisältäisivät usein henkilötietoja. Keskitetty asiainhallintajärjestelmä olisi yhteiskäyttöinen järjestelmä, ja käytännössä rekisterinpitäjä määrittäisi sen mukaisesti, mikä viranomainen on tallentanut henkilötietoja sisältävän tietopyynnön tai luovuttanut henkilötietoja asiainhallintajärjestelmän välityksellä.

Toisessa momentissa säädettäisiin asianhallintajärjestelmään rekisteröitävistä tiedoista sen 1 – 4 kohdassa, seuraavasti:

1. 7 §:n mukaiset tietopyynnöt sekä kaikki muu tällaisiin tietopyyntöihin liittyvä muiden jäsenvaltioiden keskitettyjen yhteyspisteiden ja toimivaltaisten lainvalvontaviranomaisten kanssa toteutettava viestintä, mukaan lukien 8 §:n 1 momentin mukaisten tietojen luovuttamisesta kieltäytymistä koskevat tiedot ja 8 §:n 2 momentin mukaisia selvennys- ja täsmennyspyyntöjä ja selvennysten tai täsmennysten antamista koskevat tiedot;
2. keskitetyn yhteyspisteen ja toimivaltaisten lainvalvontaviranomaisten välinen 17 § 2 kohdan mukainen viestintä;
3. muiden jäsenvaltioiden keskitetyille yhteyspisteille ja toimivaltaisille lainvalvontaviranomaisille 7 ja 10 §:n mukaisesti toimitetut tiedot;
4. 16 §:n mukaiset tiedot.

Direktiivin 16 artiklan 1 kohdan d – e f alakohdan sääntely (ristiintarkastus, jatkotoimet tietojen toimittamista koskevien määräaikojen noudattamiseksi sekä yhteentoimivuus SIENA-sovelluksen kanssa) sisältävät olennaisesti järjestelmäkehitystä, eikä järjestelmäkehityksestä sinänsä ole ollut tapana säätää kansallisessa lainsäädännössä järjestelmäkehitykseen sisältyvän jatkuvan kehittämisenäkökulman vuoksi. Mainittu sääntely on kuitenkin keskeinen osa sähköistä keskitettyä asianhallintajärjestelmää ja sisältyy direktiivin harmonisoivaan sääntelyyn. Sellaisena sääntelyn täytäntöönpano koskee kansallisia viranomaisia täysimääräisesti, ja täytäntöönpanotoimet raportoidaan komissiolle tehtävän notifiaktion osana 12. joulukuuta 2024 mennessä.

Pykälän 3 momentissa säädettäisiin 20 §:n tilastointivelvoitteen täytäntöön panemiseksi, että asianhallintajärjestelmällä on oltava kyky tuottaa tämän lain mukaista tietojenvaihtoa koskevat tilastot 20 §:n mukaisesti.

Pykälän 4 momentissa säädettäisiin, että asianhallintajärjestelmään sisältyviin tietoihin liittyvien käyttöoikeuksien ja muiden käsittelytoimien kirjaamiseen sovelletaan, mitä henkilötietojen käsittelystä rikosasioissa ja kansallisen turvallisuuden ylläpitämisen yhteydessä annetun lain 19 §:ssä säädetään.

Pykälän 5 momentissa säädettäisiin, että keskitetyn sähköisen asianhallintajärjestelmän tietoturvallisuudesta säädetään lisäksi julkisen hallinnon tiedonhallinnasta annetun lain (906/2019) 4 luvussa.

Pykälän 6 momentissa säädettäisiin, että asianhallintajärjestelmän sisältämät henkilötiedot saa säilyttää muodossa, jossa rekisteröity on tunnistettavissa, vain niin kauan kuin on tarpeen henkilötietojen käsittelyn tarkoituksen kannalta. Henkilötietojen säilyttämisen tarpeellisuutta on arvioitava ensimmäisen kerran viimeistään kuuden kuukauden kuluttua siitä, kun tietojenvaihto on päättynyt. Asianhallintajärjestelmän sisältämät henkilötiedot on poistettava peruuttamattomasti. Vaatimus tietojen poistamisesta kytkeytyy tietojenvaihdon päättymiseen. Asianhallintajärjestelmässä määritetään säilytysajat.

Esitetty sääntely liittyy tiedonvaihdon kohteena oleviin henkilötietoihin, eikä sillä vaikuteta muuhun kansalliseen säilytysaikoja koskevaan sääntelyyn.

6 Luku. Lakiehdotuksen viimeinen, 6 luku, sisältäisi lain loppusäännökset. Siihen kuuluisi 20 – 21 §.

20 §. Tilastointivelvoite. Pykälässä säädettäisiin tilastointivelvoitteesta. Tilastointivelvoitetta koskeva sääntely on tarpeen erityisesti sen vuoksi, että sillä korjataan sellaisten vertailukelpoisten tietojen puute, joilla kuvataan määrällisesti asiaankuuluvaa rajat ylittävää tietojenvaihtoa toimivaltaisten lainvalvontaviranomaisten välillä, minkä lisäksi sillä helpotetaan direktiivin täytäntöönpanoa koskevan komission raportointivelvollisuuden noudattamista. Asianhallintajärjestelmän ja SIENA-sovelluksen olisi automaattisesti tuotettava tähän tarkoitukseen tarvittavat tiedot. (direktiivin johdanto-osan 36. perustelukappale).

Pykälän 1 momentissa säädettäisiin, että poliisi toimittaa sisäministeriölle kunkin vuoden maaliskuun 1 päivään mennessä tilastot edellisenä kalenterivuonna toteutuneesta tämän lain mukaisesta tietojenvaihdosta muiden jäsenvaltioiden kanssa. Sisäministeriö toimittaisi tiedot komissiolle.

Pykälän 2 momentissa säädettäisiin, että 1 momentin mukaisten tilastojen olisi sisällettävä ainakin seuraavat tiedot:

- a) keskitetyn yhteyspisteen ja toimivaltaisten lainvalvontaviranomaisten esittämien tietopyyntöjen lukumäärä;
- b) keskitetyn yhteyspisteen ja toimivaltaisten lainvalvontaviranomaisten vastaanottamien tietopyyntöjen ja vastattujen tietopyyntöjen lukumäärä, eriteltyinä kiireellisiin ja muihin kuin kiireellisiin pyyntöihin sekä tietopyynnön esittäneiden jäsenvaltioiden mukaan;
- c) 7 §:n mukaisesti evättyjen tietopyyntöjen lukumäärä eriteltyinä pyynnön esittäneen jäsenvaltion ja epäämisperusteen mukaan

21 §. Voimaantulo. Pykälä sisältäisi lain voimaantulosäännökset.

Pykälän 1 momentissa säädettäisiin lain voimaantulosta siten, että laki tulisi voimaan [1 päivänä joulukuuta] 2024. Lain voimaantulo on porrastettu 15 §:n osalta (SIENA-sovellus), jonka osalta laki tulisi voimaan 1 päivänä kesäkuuta 2027.

Pykälän 2 momentissa säädettäisiin, että tällä lailla kumotaan laki Euroopan unionin jäsenvaltioiden lainvalvontaviranomaisten välisen tietojen ja tiedustelutietojen vaihdon yksinkertaistamisesta tehdyn neuvoston puitepäätöksen lainsäädännön alaan kuuluvien säännösten kansallisesta täytäntöönpanosta ja puitepäätöksen soveltamisesta (26/2009).

7.2 Laki henkilötietojen käsittelystä poliisitoimessa annetun lain 25 §:n muuttamisesta

Pykälän 4 momentin informatiivista viittausta muutettaisiin siten, että säännöksessä viitattaisiin kumottavan Euroopan unionin jäsenvaltioiden lainvalvontaviranomaisten välisen tietojen ja tiedustelutietojen vaihdon yksinkertaistamisesta tehdyn neuvoston puitepäätöksen lainsäädännön alaan kuuluvien säännösten kansallisesta täytäntöönpanosta ja puitepäätöksen soveltamisesta annetun lain sijaan 1. lakiehdotukseen.

7.3 Laki henkilötietojen käsittelystä Tullissa annetun lain 23 §:n muuttamisesta

Pykälän 4 momentin informatiivista viittausta muutettaisiin siten, että säännöksessä viitattaisiin kumottavan Euroopan unionin jäsenvaltioiden lainvalvontaviranomaisten välisen tietojen ja tiedustelutietojen vaihdon yksinkertaistamisesta tehdyn neuvoston puitepäätöksen lainsäädännön alaan kuuluvien säännösten kansallisesta täytäntöönpanosta ja puitepäätöksen soveltamisesta annetun lain sijaan 1. lakiehdotukseen.

7.4 Laki henkilötietojen käsittelystä Rajavartiolaitoksessa annetun lain 35 §:n muuttamisesta

Pykälän 4 momentin informatiivista viittausta muutettaisiin siten, että säännöksessä viitattaisiin kumottavan Euroopan unionin jäsenvaltioiden lainvalvontaviranomaisten välisen tietojen ja tiedustelutietojen vaihdon yksinkertaistamisesta tehdyn neuvoston puitepäätöksen lainsäädännön alaan kuuluvien säännösten kansallisesta täytäntöönpanosta ja puitepäätöksen soveltamisesta annetun lain sijaan 1. lakiehdotukseen.

8 Voimaantulo

Laki tulee voimaan [1 päivänä joulukuuta] 2024. Sen 13 § tulee kuitenkin voimaan vasta [1. päivänä kesäkuuta 2027].

9 Toimeenpano ja seuranta

Lakiehdotukseen sisältyy sen mukaista tietojenvaihtoa koskeva vuosittainen tilastointivelvoite (20 §). Vuosittaiset tilastot toimitetaan komissiolle, joka kokoaa jäsenvaltioiden toimittamat tilastot yhteen Euroopan parlamentin ja neuvoston saataville.

10 Suhde muihin esityksiin

10.1 Esityksen riippuvuus muista esityksistä

Ei

10.2 Suhde talousarvioesitykseen

Esitys liittyy esitykseen valtion vuoden 2025 talousarvioksi ja on tarkoitettu käsiteltäväksi sen yhteydessä.

11 Suhde perustuslakiin ja säätämisyjärjestys

Ehdotettu sääntely on merkityksellistä yksityiselämän ja henkilötietojen suojan kannalta. Perustuslakivaliokunta on arvioidessaan tällaista sääntelyä yleensä katsonut, että sääntelyä on tarkastettava perustuslain 10 §:n kannalta. Sen 1 momentin mukaan henkilötietojen suojasta säädetään tarkemmin lailla. Pykälän ensimmäisen momentin mukaan jokaisen yksityiselämä, kunnia ja kotirauha on turvattu. Momentin toisen lauseen lakivarauksen mukaan henkilötietojen suojasta säädetään tarkemmin lailla. Perustuslakivaliokunnan vakiintuneen käytännön mukaan lainsäätäjän liikkumavaraa on rajoittanut se, että henkilötietojen suoja osittain sisältyy samassa momentissa turvattun yksityiselämän suojan piiriin. Lainsäätäjän tulee turvata tämä oikeus tavalla, jota voidaan pitää hyväksyttävänä perusoikeusjärjestelmän kannalta kokonaisuudessaan (ks. esim. PeVL 13/2016 vp, s. 3–4).

Euroopan unionin perusoikeuskirjan 7 artiklassa turvataan yksityiselämän suoja ja 8 artiklassa henkilötietojen suoja. Perusoikeuskirjan 8 artiklan mukaan henkilötietojen käsittelyn tulee olla asianmukaista, ja sen on tapahduttava tiettyä tarkoitusta varten. Käyttötarkoitussidonnaisuuden periaatteeseen kuuluu olennaisena osana se, ettei henkilötietoja voida myöhemmin käsitellä tavalla, joka on yhteen sopimaton alkuperäisen käyttötarkoituksen kanssa. EU:n tuomioistuimen antamat tuomiot määrittävät näiltä osin yksityiselämän ja henkilötietojen suojan keskeistä sisältöä (ks. esim. PeVL 14/2018 vp, s. 3–4). Samoin Euroopan ihmisoikeussopimuksen yksityiselämän suojaan koskevan 8 artiklan on Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen oikeuskäytännössä katsottu kattavan myös henkilötietojen suojan.

Valiokunta on aiemmin arvioinut EU:n yleisen tietosuoja-asetuksen soveltamisen alkamisen merkitystä henkilötietojen suojalle. Valiokunnan mukaan tietosuoja-asetuksen yksityiskohtainen sääntely, jota tulkitaan ja sovelletaan EU:n perusoikeuskirjassa turvattujen oikeuksien mukaisesti, muodostaa yleensä riittävän säännöspohjan myös perustuslain 10 §:ssä turvattun yksityiselämän ja henkilötietojen suojan kannalta (PeVL 40/2021 vp, kappale 17, PeVL 14/2018 vp, s. 4). Perustuslakivaliokunta on kuitenkin rikosasioiden tietosuojadirektiivin osalta katsonut osana perustuslain 10 §:n tulkintakäytäntöön kohdistuvaa tarkistusta, että toisin kuin suoraan sovellettava tietosuoja-asetus, poliisidirektiivi ei sisällä sellaista yksityiskohtaista sääntelyä, joka muodostaisi riittävän säännöspohjan perustuslain 10 §:ssä turvattun yksityiselämän ja henkilötietojen suojan kannalta (PeVL 26/2018 vp, s. 3, ks. myös PeVL 14/2018 vp, s. 7). Perustuslakivaliokunta on toisaalta kiinnittänyt huomiota myös henkilötietojen käsittelyä koskevan sääntelyn raskauteen ja monimutkaisuuteen (ks. esim. PeVL 31/2017 vp, s. 4 ja PeVL 71/2014 vp, s. 3). Valiokunta muistuttaa tämän johdosta, että henkilötietojen suojaan liittyvät sääntelyn kattavuuden, täsmällisyyden ja tarkkarajaisuuden vaatimukset voidaan joiltain osin täyttää myös tietosuoja-asetuksen soveltamisalan ulkopuolella kansalliseen oikeuteen sisältyvällä yleislakilla (PeVL 26/2018 vp, s. 4, ks. myös PeVL 14/2018 vp, s. 7, PeVL 31/2017 vp, s. 3–4, PeVL 5/2017 vp, s. 9, PeVL 38/2016 vp, s. 4). Ehdotettu sääntely kuuluu rikosasioiden tietosuojadirektiivin soveltamisalaan. Esitykseen sisältyvässä lakiehdotuksessa ehdotetaan täydennettäväksi yleislakina sovellettavan rikosasioiden tietosuojalain sääntelyä lähinnä siltä osin kuin direktiivi sitä edellyttää. Ehdotettu sääntely siltä osin korostaa erityisesti henkilötietojen käsittelyn oikeasuhteisuuden vaatimusta, ja sillä on myönteistä vaikutusta henkilötietojen suojaan. Muilta osin rikosasioiden tietosuojalaki sisältää riittävät säännökset henkilötietojen suojan varmistamiseksi toimivaltaisten viranomaisten välisessä tiedonvaihdossa. Rikosasioiden tietosuojalain säännöksiä sovelletaan sellaisenaan myös tiedonvaihtoon.

Lakiehdotus sisältää kuitenkin myös säännöksiä, jotka koskevat salassa pidettävien tietojen luovuttamista toisen EU:n jäsenvaltion viranomaiselle. Luovutettavat henkilötiedot liittyvät rikoksiin ja ovat siten valtiosääntöisesti arkaluonteisia tietoja. Perustuslakivaliokunta on tietojen luovut-

tamista tai saantia salassapitosäännösten estämättä koskevasta lausuntokäytännössään kiinnittänyt huomioita siihen, mihin ja ketä koskeviin tietoihin tiedonsaantioikeus ulottuu ja miten tiedonsaantioikeus sidotaan tietojen välttämättömyyteen. Viranomaisen tiedonsaantioikeus ja tietojen luovuttamismahdollisuus ovat voineet liittyä jonkin tarkoituksen kannalta tarpeellisiin tietoihin, jos tietosisällöt on pyritty luettelemaan laissa tyhjentävästi. Jos taas tietosisältöjä ei ole samalla tavalla luetteloitu, sääntelyyn on valiokunnan mukaan pitänyt sisällyttää vaatimus tietojen välttämättömyydestä jonkin tarkoituksen kannalta (ks. esim. PeVL 31/2017 sekä PeVL 17/2016 vp ja siinä viitatu lausunnot). Valiokunta ei ole toisaalta pitänyt hyvin väljiä ja yksilöimättömiä tietojensaantioikeuksia perustuslain kannalta mahdollisina edes silloin, kun ne on sidottu välttämättömyys-kriteeriin (ks. esim. PeVL 71/2014 vp, PeVL 62/2010 vp ja PeVL 59/2010 vp). Valiokunta on käytännössään arvioinut myös arkaluonteisten tietojen käsittelyn sallimisen koskevan yksityiselämään kuuluvan henkilötietojen suojan ydintä (PeVL 37/2013 vp). Valiokunta on antanut merkitystä luovutettavien tietojen luonteelle arkaluonteisina tietoina arvioidessaan tietojen saamista ja luovuttamista salassapitovelvollisuuden estämättä koskevaa sääntelyn kattavuutta, täsmällisyyttä ja sisältöä (esim. PeVL 15/2018 vp ja PeVL 37/2016 vp).

Valiokunta on antanut erityistä merkitystä luovutettavien tietojen luonteelle arkaluonteisina tietoina arvioidessaan täsmällisyyttä ja sisältöä. Mikäli ehdotetut säännökset tietojen luovutuksesta ovat kohdistuneet myös arkaluonteisiin tietoihin, on tavallisen lain säätämisyjärjestyksen käyttämisen edellytyksenä ollut sääntelyn täsmäntäminen selostetun perustuslakivaliokunnan viranomaisten tietojen saamista ja luovuttamista salassapitovelvollisuuden estämättä koskevaa sääntelyä koskevan käytännön mukaiseksi (ks. PeVL 15/2018 vp ja esim. PeVL 38/2016 vp). Perustuslakivaliokunta on painottanut, että erottelussa tietojen saamisen tai luovuttamisen tarpeellisuuden ja välttämättömyyden välillä on kyse tietosisältöjen laajuuden ohella myös siitä, että salassapitosäännösten edelle menevässä tietojensaantioikeudessa on viime kädessä kysymys siitä, että tietoihin oikeutettu viranomainen omine tarpeineen syrjäyttää ne perusteet ja intressit, joita tiedot omaavaan viranomaiseen kohdistuvan salassapidon avulla suojataan. Mitä yleisluonteisempi tietojensaantiin oikeuttava sääntely on, sitä suurempi on vaara, että tällaiset intressit voivat syrjäytyä hyvin automaattisesti. Mitä täydellisemmin tietojensaantioikeus kytketään säännöksissä asiallisiin edellytyksiin, sitä todennäköisemmin yksittäistä tietojensaantipyyntöä joudutaan käytännössä perustelemaan. Myös tietojen luovuttajan on tällöin mahdollista arvioida pyyntöä luovuttamisen laillisten edellytysten kannalta. Tietojen luovuttaja voi lisäksi kieltäyty-mällä tosiasiallisesti tietojen antamisesta saada aikaan tilanteen, jossa tietojen luovuttamisvelvollisuus eli säännösten tulkinta saattaa tulla ulkopuolisen viranomaisen tutkittavaksi. Tämä mahdollisuus on tärkeä tiedonsaannin ja salassapitointressin yhteensovittamiseksi (ks. esim. PeVL 7/2019 vp, PeVL 15/2018 vp ja PeVL 17/2016 vp, s. 6 ja siinä viitatu lausunnot).

Perustuslakivaliokunta on arvioidessaan hallituksen esityksiä, joiden tarkoitus on EU:n oikeuden täytäntöönpano, kiinnittänyt huomiota siihen, että vaikka perustuslakivaliokunnan valtiosääntöisiin tehtäviin ei lähtökohtaisesti kuulu kansallisen täytäntöönpanosääntelyn arviointi EU:n aineellisen lainsäädännön kannalta (ks. esim. PeVL 11/2022 vp, kappale 7, PeVL 10/2022 vp, kappale 13, PeVL 13/2019 vp, s. 2, PeVL 31/2017 vp, s. 4) siltä osin kuin Euroopan unionin lainsäädäntö edellyttää kansallista sääntelyä tai mahdollistaa sen, tätä kansallista liikkumavaraa käytettäessä otetaan huomioon perus- ja ihmisoikeuksista seuraavat vaatimukset (ks. esim. PeVL 1/2018 vp, PeVL 25/2005 vp). Valiokunta on näissä yhteyksissä painottanut, että hallituksen esityksessä on erityisesti perusoikeuksien kannalta merkityksellisen sääntelyn osalta syytä tehdä selkoa kansallisen liikkumavaran alasta (ks. esim. PeVL 1/2018 vp, s. 3, PeVL 26/2017 vp, s. 42). Valiokunta on arvioinut myös jo ehdotuksia EU-sääntelyksi kiinnittäen huomiota kansallisen liikkumavaran alaan erityisesti perusoikeusherkissä kysymyksissä (ks. esim. PeVL 37/2021 vp, kappale 25 ja PeVL 39/2021 vp, kappale 10 ja 11). Perustuslakivaliokunnan mukaan on ollut selvää, että Euroopan unionin tuomioistuimen vakiintuneen oikeuskäytännön

mukaan unionin lainsäädäntö on ensisijaista suhteessa kansallisiin säännöksiin oikeuskäytännössä määriteltyjen edellytysten mukaisesti (ks. esim. PeVL 14/2018 vp, s. 13 ja PeVL 20/2017 vp, s. 6), eikä suomalaisessa lainsäädännössä tule pyrkiä EU-oikeuden kanssa ristiriidassa oleviin ratkaisuihin (PeVL 15/2018 vp, s. 49, PeVL 14/2018 vp, s. 13, PeVL 26/2017 vp, s. 42).

Kansallisen liikkumavaran käytöstä perustuslakivaliokunta on pitänyt tärkeänä, että siltä osin kuin Euroopan unionin lainsäädäntö edellyttää kansallista sääntelyä tai mahdollistaa sen, tätä kansallista liikkumavaraa käytettäessä otetaan huomioon perus- ja ihmisoikeuksista seuraavat vaatimukset (ks. PeVL 46/2022, vp, kappale 6; PeVL 25/2005 vp). Perustuslakivaliokunta on painottanut, että hallituksen esityksessä on erityisesti perusoikeuksien kannalta merkityksellisen sääntelyn osalta syytä tehdä selkoa kansallisen liikkumavaran alasta (PeVL 1/2018 vp, s. 3, PeVL 26/2017 vp, s. 42, PeVL 2/2017 vp, s. 2, PeVL 44/2016 vp, s. 4).

Direktiiviehdotusta koskevasta U-kirjelmästä (U 8/2022 vp) antamassaan lausunnossa perustuslakivaliokunnan mielestä valtioneuvoston kirjelmissä olisi ollut syytä tehdä selkoa toisiinsa läheisesti liittyvien EU-säädösehdotusten kumulatiivisista vaikutuksista perus- ja ihmisoikeuksiin, nyt käsiteltävän ehdotuksen kohdalla erityisesti yksityiselämän ja henkilötietojen suojaan (PeVL 11/2022 vp, kappale 6). Valtioneuvoston olisi myös syytä pyrkiä vaikuttamaan tällaisen kokonaisarvion suorittamiseen EU:n toimesta (ks. myös PeVL 33/2016 vp, s. 6 ja PeVL 13/2017 vp, s. 7). Tällaisella kokonaisarviolla on erityinen merkitys arvioitaessa ehdotetun sääntelyn suhdetta EU-oikeuden suhteellisuus- ja toissijaisuusperiaatteisiin.

Lakiehdotus sisältää yksityiskohtaiset säännöt Euroopan unionin jäsenvaltioiden toimivaltaisten lainvalvontaviranomaisten tietojenvaihdosta. Ehdotettu sääntely liittyy perusoikeusherkkään sääntelykontekstiin, jossa on kyse rikosasioissa toimivaltaisten lainvalvontaviranomaisten toimivaltuuksien käytöstä. Tietojenvaihtodirektiivillä ja sen kansallista täytäntöönpanoa koskevilla lakiehdotuksella ei kuitenkaan lisätä lainvalvontaviranomaisten tiedonsaantioikeuksia suhteessa nykytilaan. Niiden soveltamisalan ulkopuolelle jää myös pakkokeinoja ja todisteina hyödyntämistä koskeva kansallinen lainsäädäntö. Direktiivi edellyttää niin sanotun tietojen saatavuusperiaatteen mukaisesti jäsenvaltiota säätämään toimivaltaisten viranomaisten velvollisuudesta luovuttaa tiedot toisen jäsenvaltion viranomaiselle, jos tietoja luovuttavalla viranomaisella on itsellään pääsy niihin kansallisen lainsäädännön mukaisesti. Direktiivi ei sisällä liikkumavaraa muilta osin kuin oma-aloitteisen tietojen luovuttamisen osalta. Direktiivin tiedonluovutukseen velvoittavat säännökset ehdotetaan pantavaksi täytäntöön sellaisenaan ja lakiehdotukseen sisältyy säännös, jolla huomioidaan se, että luovutettavat tiedot on muualla laissa säädetty salassa pidettäviksi. Perustuslain tulkintakäytännöstä johtuvat vaatimukset huomioidaan nykytilaa vastaavasti poliisin, Tullin ja Rajavartiolaitoksen tiedonsaantioikeuksiin sovellettavassa kansallisessa lainsäädännössä, mukaan lukien vaatimus tietojen välttämättömyydestä siltä osin kuin siitä säädetään kyseessä olevassa lainsäädännössä.

Lakiehdotukseen sisältyy kuitenkin direktiivin mukaisesti myös nimenomainen henkilötietojen käsittelyä koskeva edellytys siitä, että luovutettavien henkilötietojen on oltava välttämättömiä ja oikeassa suhteessa pyynnön tarkoituksen saavuttamiseen. Vaatimuksella on huomioitu yleiset perusoikeuksien rajoittamisedellytykset, jotka seuraavat perusoikeussääntelystä. Erityisesti säännöksellä huomioidaan se, että valtiosääntöisesti arkaluonteisten henkilötietojen vaihtaminen on rajattu välttämättömään, koska tiedonluovutussäännöksiä ei ole mahdollista laatia direktiivistä johtuen tarkkarajaisemmaksi. Välttämättömyyskynnys korostaa toimivaltaisen viranomaisen huolellisuutta sen arvioinnissa, missä määrin tietoja luovutetaan. Käytännössä tämä ei kuitenkaan rajoita toimivaltaisten lainvalvontaviranomaisten tiedonvaihtoa, vaan täyttää direktiivin vaatimukset tietojen saatavuuden osalta. Direktiivi ei myöskään edellytä, että tietoja luovutettaisiin väljemmin perustein kuin ne, joita sovelletaan poliisin, Tullin ja Rajavartiolaitoksen tiedonsaantioikeuksiin. Luovutettavien henkilötietojen on direktiivin ja lakiehdotuksen mukaan

rajoitettava vain asetuksen (EU) 2016/794 liitteessä II olevassa jaksossa B lueteltuihin luokkiin. Henkilötietojen suojaa koskevia vaikutuksia käsitellään tarkemmin luvussa 4.2.5 Näillä säännöksillä on myönteistä vaikutusta yksityiselämän ja henkilötietojen suojaan.

Kansallista liikkumavaraa ehdotetaan käytettäväksi lakiehdotuksen säännöksissä oma-aloitteisesta tietojen luovuttamisesta siten, että poliisi, Tulli ja Rajavartiolaitos voisivat luovuttaa tietoja oma-aloitteisesti myös muiden kuin vakavien rikosten ennalta estämiseksi, paljastamiseksi tai selvittämiseksi tietojenvaihdon tehokkuuden ja sen oikeusperustan turvaamiseksi. Liikkumavaran käytöllä on rajoitettava vaikutusta tiedonvaihdon kohteena olevien henkilöiden henkilötietojen suojaan. Edellä mainitulla henkilötietojen käsittelyn välttämättömyyttä koskevalla vaatimuksella kuitenkin varmistetaan, että henkilötietojen suojan rajoittamisessa noudatetaan direktiivin mukaisesti tarpeellisuus- ja oikeasuhteisuusvaatimuksia. Tiedonvaihtotarpeet EU:n jäsenvaltioiden välillä eivät rajoitu vakaviin rikoksiin. Oma-aloitteinen tiedonluovutus voi tulla kyseeseen esimerkiksi, jos tiedot liittyvät rajat ylittävään rikollisuuteen. Vaikka kyse olisi yksittäisestä rikoksesta, joka ei sellaisenaan täyttäisi vakavan rikoksen kriteerejä, luovutettavat tiedot voisivat liittyä vakavaan rikollisuuteen tai suurempaan rikoskokonaisuuteen, jolloin oma-aloitteisen tiedon luovuttamisoikeuden rajaamisella vakaviin rikoksiin voisi olla kokonaisuutena rikosten selvittämistä haittaavaa vaikutusta. Harkinta säilyisi kuitenkin kansallisilla toimivaltaisilla viranomaisilla, kun niillä olisi oikeus, mutta ei velvollisuutta oma-aloitteiseen tiedonluovutukseen tällaisissa tilanteissa. Tietojen luovutusoikeutta ei myöskään olisi 8 § 2 momentin mukaisissa tapauksissa. Velvollisuus luovutukseen direktiivin mukaisesti olisi vain, kun luovutettavat tiedot liittyvät vakavaan rikokseen. Ehdotettu liikkumavaran käyttö on sääntelyn tavoitteen eli tehokkaan tiedonvaihdon kannalta välttämätöntä ja oikeasuhteista tavoiteltuun päämäärään nähden.

Kansallista liikkumavaraa käytettäisiin myös säätämällä tietoja luovuttavalle toimivaltaiselle lainvalvontaviranomaiselle mahdollisuus antaa suostumus tietojen käyttöön oikeudenkäynnissä. Ehdotetuilla säännöksillä ei kuitenkaan vaikuteta sellaisen lainsäädännön soveltamiseen, jossa nimenomaisesti edellytetään toista menettelyä, erityisesti rikosasioihin sovellettavaa oikeusapumenettelyä tai eurooppalaista tutkintamääräystä. Vaikka Suomen lainsäädännöstä ei vaikuttaisi seuraavan erityistä estettä suostumuksen antamiseen muissa tilanteissa kuin kyseisissä tilanteissa, ehdotettu pykälä on tarpeen, sillä oikeustila on epäselvä siltä osin, olisiko suostumus mahdollista antaa. Liikkumavaran käytöllä ei olisi perus- ja ihmisoikeuksien suojaa rajoitettavaa vaikutusta. Kansallista liikkumavaraa käytetään myös säätämällä poikkeus keskitetylle yhteispisteelle kopion toimittamista koskevista velvoitteista (16 §). Säännösten tarkoituksena on turvata esitutinnan intressit esimerkiksi erityisen arkaluonteisen rikosasian selvittämisessä, sekä joissakin tilanteissa yksilön turvallisuus. Tältä osin sääntelyliikkumavaran käytöllä olisi myös yksilön perusoikeuksien suojaa vahvistavaa vaikutusta, mukaan lukien oikeus henkilökohtaiseen turvallisuuteen ja yksityiselämän ja henkilötietojen suojaan.

Perusoikeuksien suojaan kohdistuvia yhteisvaikutuksia, mukaan lukien henkilötietojen suoja, voi seurata lakiehdotuksesta ja myöhemmin sovellettavaksi tulevasta erityisiin henkilötietoryhmiin liittyvästä asetusehdotuksesta, joka koskee automatisoitua osumahakua toisen jäsenvaltion eräistä tietojärjestelmistä (komission ehdotus COM(2021) 784 final). Voimassa oleva sääntely on koskenut esimerkiksi sormenjälki- ja DNA-rekistereihin kohdistuvaa hakua. Uusi sääntely koskisi myös kasvokuvia. Tässä esityksessä ehdotettua sääntelyä sovellettaisiin myös tämän ns. Prümin asetuksen soveltamisen perusteella saatavan osuman jälkeiseen tiedonvaihtoon. Direktiivin mukaisella tiedonvaihdolla on siten yhteys myös erityisiin henkilötietoryhmiin, jotka ovat myös valtiosääntöisesti arkaluonteisia tietoja, ja lähtökohtaisesti direktiiviin perustuva tiedonvaihto voi kattaa myös arkaluonteisia tietoja. Biometristen tietojen ja DNA-jälkien käsittelyä koskisivat kuitenkin Prümin asetuksen ja muun toimivaltaisia viranomaisia koskevan lainsäädännön yksityiskohtaisemmat säännökset. Alustavan arvion mukaan biometristen kasvokuvien

käsittelyllä uutena erityisenä henkilötietoryhmänä kuitenkin on tietosuojaan kohdistuvia vaikutuksia. Säädösten yhteisvaikutuksia on mahdollista arvioida tarkemmin vasta asetukseen liittyvän täytäntöönpanon yhteydessä.

Edellä mainituilla perusteilla lakiehdotus voidaan käsitellä tavallisessa lainsäätämisyksityksessä.

Ponsi

Koska ...direktiivissä on säännöksiä, jotka ehdotetaan pantaviksi täytäntöön lailla, annetaan eduskunnan hyväksyttäväksi seuraava lakiehdotus / hyväksyttäväksi seuraavat lakiehdotukset:

1.

Laki

Euroopan unionin jäsenvaltioiden lainvalvontaviranomaisten välistä tietojenvaihtoa koskevaksi lainsäädännöksi

Eduskunnan päätöksen mukaisesti säädetään:

1 luku

Yleiset säännökset

1 §

Soveltamisala

Tätä lakia sovelletaan tietojenvaihtoon rikosten ennalta estämistä, paljastamista tai selvittämistä varten Euroopan unionin jäsenvaltioiden toimivaltaisten lainvalvontaviranomaisten kanssa, jollei muussa Euroopan unionin lainsäädännössä säädetä toisin.

Tällä lailla saatetaan voimaan 10 päivänä toukokuuta 2023 annettu Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivi (EU) 2023/977 jäsenvaltioiden lainvalvontaviranomaisten välisestä tietojenvaihdosta ja neuvoston puitepäätöksen 2006/960/YOS kumoamisesta.

2 §

Määritelmät

Tässä laissa tarkoitetaan:

- 1) *toimivaltaisella lainvalvontaviranomaisella* poliisia, Tullia ja Rajavartiolaitosta;
- 2) *nimetyllä lainvalvontaviranomaisella* toisen jäsenvaltion toimivaltaista lainvalvontaviranomaista, jolla on valtuudet esittää tietopyyntöjä muiden jäsenvaltioiden keskitetyille yhteyspisteille;
- 3) *keskitetyllä yhteyspisteellä* tietojenvaihdon koordinoinnista ja helpottamisesta vastaavaa keskusyksikköä;
- 4) *vakavalla rikoksella* rikoksen johdosta tapahtuvasta luovuttamisesta Suomen ja muiden Euroopan unionin jäsenvaltioiden välillä annetun lain (1286/2003) 3 §:ssä tarkoitettuja rikoksia sekä Euroopan unionin lainvalvontayhteistyövirastosta (Europol) sekä neuvoston päätösten 2009/371/YOS, 2009/934/YOS, 2009/935/YOS, 2009/936/YOS ja 2009/968/YOS korvaamisesta ja kumoamisesta annetun Euroopan parlamentin ja neuvoston asetuksen (EU) 2016/794 (jäljempänä Europol-asetus) 3 artiklan 1 tai 2 kohdassa tarkoitettuja rikoksia;
- 5) *tiedoilla* mitä tahansa sisältöä, joka koskee yhtä tai useampaa luonnollista henkilöä tai oikeushenkilöä, tosiseikkoja tai olosuhteita, jotka ovat toimivaltaisten lainvalvontaviranomaisten kannalta merkityksellisiä niiden hoitaessa kansallisen lainsäädännön mukaisia tehtäviään rikosten ennalta estämiseksi, paljastamiseksi tai selvittämiseksi;

6) *suoraan saatavilla olevilla tiedoilla* tietoja, jotka ovat tietokannassa, johon jäsenvaltion, jolta tietoja on pyydetty, keskitetyllä yhteyspisteellä tai toimivaltaisella lainvalvontaviranomaisella on suora pääsy;

7) *välillisesti saatavilla olevilla tiedoilla* tietoja, jotka jäsenvaltion, jolta tietoja on pyydetty, keskitetty yhteyspiste tai toimivaltainen lainvalvontaviranomainen voivat saada kansallisen lainsäädännön mukaisesti pakkokeinoja käyttämättä;

8) *henkilötiedolla* lailla henkilötietojen käsittelystä rikosasioissa ja kansallisen turvallisuuden ylläpitämisen yhteydessä (1054/2018) annetun lain (jäljempänä rikosasioiden henkilötietolaki) 3 §:n 1 kohdassa tarkoitettuja henkilötietoja.

3 §

Oikeus luovuttaa tietoja

Toimivaltainen lainvalvontaviranomainen saa salassapitosäännösten estämättä luovuttaa suoraan tai välillisesti saatavillaan olevia tietoja toisen jäsenvaltion toimivaltaiselle lainvalvontaviranomaiselle siten kuin tässä laissa tarkemmin säädetään.

2 luku

Pyynnöstä tapahtuva tietojenvaihto

4 §

Tietopyynnöt toiselle jäsenvaltiolle

Poliisi, Tulli tai Rajavartiolaitos voi esittää tietopyynnön toiselle jäsenvaltiolle ainoastaan, jos voidaan olettaa, että pyydetty tiedot ovat saatavilla kyseisessä jäsenvaltiossa. Pyydettyjen tietojen tulee olla tarpeellisia ja oikeasuhtaisia rikosten ennalta estämistä, paljastamista tai selvittämistä varten.

5 §

Tietopyynnön kiireellisyys

Toisen jäsenvaltion toimivaltaiselle lainvalvontaviranomaiselle esitettävässä tietopyynnössä on täsmennettävä, onko pyyntö kiireellinen. Tietopyynnön kiireellisyys on perusteltava.

Toisen jäsenvaltion toimivaltaiselle lainvalvontaviranomaiselle esitettäviä tietopyyntöjä voidaan pitää kiireellisinä ainoastaan, jos kaikki kyseisen asian kannalta merkitykselliset tosiseikat ja olosuhteet huomioon ottaen on syytä olettaa, että pyydetty tiedot kuuluvat yhteen tai useampaan seuraavista luokista:

1) tiedot, jotka ovat välttämättömiä jäsenvaltion yleiseen turvallisuuteen kohdistuvan välittömän ja vakavan uhkan ennalta ehkäisemiseksi;

2) tiedot, jotka ovat tarpeen henkilön henkeen tai ruumiilliseen koskemattomuuteen kohdistuvan välittömän uhkan ennalta estämiseksi;

3) tiedot, jotka ovat tarpeen sellaisen päätöksen tekemiseksi, johon voi liittyä vapaudenmenetyksenä pidettävien rajoittavien toimenpiteiden jatkaminen;

4) tiedot, jotka ovat vaarassa menettää merkityksensä, jos niitä ei toimiteta kiireellisesti, ja joita pidetään tärkeinä rikosten ennalta estämisen, paljastamisen tai selvittämisen kannalta.

6 §

Tietopyyntöön sisällytettävät tiedot

Tietopyynnön on sisällettävä kaikki tarvittavat yksityiskohdat niiden käsittelemiseksi asianmukaisesti ja nopeasti. Tietopyyntöön sisällytetään vähintään seuraavat tiedot:

- 1) pyydetyt tiedot mahdollisimman yksityiskohtaisesti eriteltyinä;
- 2) pyydettyjen tietojen käyttötarkoitus, mukaan lukien kuvaus tosiseikoista ja tieto epäilyistä rikoksesta;
- 3) perustelut sille, miksi pyydettyjen tietojen oletetaan olevan saatavilla pyynnön vastaanotavassa jäsenvaltiossa;
- 4) tarvittaessa selvitys tietopyynnön tarkoituksen ja sen kohteena olevan luonnollisen henkilön tai oikeushenkilön tai yhteisön välisestä yhteydestä;
- 5) tarvittaessa 5 § 2 momentin mukaisesti syyt, joiden vuoksi pyyntöä pidetään kiireellisenä,
- 6) rajoitukset pyynnön sisältämien tietojen käyttämiselle muihin tarkoituksiin.

7 §

Toisen jäsenvaltion pyyntöön vastaaminen

Toimivaltaisen lainvalvontaviranomaisen on toimitettava tämän lain mukaisesti pyydetyt tiedot seuraavien määräaikojen kuluessa siitä, kun tietopyyntö vastaanotetaan:

- 1) kahdeksan tuntia suoraan saatavilla olevia tietoja koskevien kiireellisten pyyntöjen osalta;
- 2) kolme kalenteripäivää välillisesti saatavilla olevia tietoja koskevien kiireellisten pyyntöjen osalta;
- 3) seitsemän kalenteripäivää kaikkien muiden pyyntöjen osalta.

8 §

Tietojen luovuttamisesta kieltäytyminen

Tietojen luovuttamisesta kieltäydytään keskitetyn yhteyspisteen kautta.

Keskitetyn yhteyspisteen on kieltäydyttävä luovuttamasta tietoja ainoastaan, jos

- 1) pyydetyt tiedot eivät ole keskitetyn yhteyspisteen tai toimivaltaisten lainvalvontaviranomaisten saatavilla;
 - 2) tietopyyntö ei täytä 6 §:ssä säädettyjä vaatimuksia;
 - 3) pyydetyt tiedot ovat muita henkilötietoja kuin Europol-asetuksen II liitteen B jaksossa lueteltuihin luokkiin sisältyviä henkilötietoja;
 - 4) pyydettyjen tietojen on todettu olevan virheellisiä, epätäydellisiä tai vanhentuneita eikä niitä voida luovuttaa rikosasioiden henkilötietolain 9 § 1—2 momentin mukaisesti;
 - 5) pyydettyjen tietojen toimittaminen olisi keskeisten kansallisten turvallisuusasetusten vastaista tai vahingoittaisi niitä, tai vaarantaisi rikoksen ennalta estämisen, paljastamisen tai selvittämisen tai yksilön turvallisuuden tai vahingoittaisi perusteettomasti oikeushenkilön tärkeitä suojattuja etuja;
 - 6) pyynnön perusteena oleva teko on sellainen rikos, josta Suomen lain mukaan säädetty ankaran rangaistus on enintään yksi vuosi vankeutta tai pyyntö liittyy tekoon, joka ei ole Suomen lain mukaan säädetty rangaistavaksi;
 - 7) pyydetyt tiedot on alun perin saatu toiselta jäsenvaltiolta tai kolmannelta maalta, eikä kyseinen jäsenvaltio tai kolmas maa ole antanut suostumustaan tietojen toimittamiseen.
- Mikäli kyseinen jäsenvaltio tai kolmas maa on asettanut kyseisten tietojen käytölle ehtoja, tiedot voidaan toimittaa vain, jos se on asetettujen ehtojen mukaan mahdollista.

9 §

Menettely tietojen luovuttamisesta kieltäydyttäessä

Keskitetyn yhteyspisteen on ilmoitettava pyynnön esittäneen jäsenvaltion keskitetylle yhteyspisteelle tai nimetyille lainvalvontaviranomaiselle tietojen luovuttamisesta kieltäytymisestä ja sen perusteluista 7 § mukaisia määräaikoja noudattaen.

Toimivaltaisen lainvalvontaviranomaisen on tarvittaessa pyydettävä pyynnön esittäneen jäsenvaltion keskitetyltä yhteyspisteeltä tai nimetyiltä lainvalvontaviranomaiselta lisäselvityksiä.

Edellä 7 §:ssä säädettyjen määräaikojen kuluminen keskeytetään siitä hetkestä alkaen, kun pyynnön esittäneen jäsenvaltion keskitetty yhteyspiste tai nimetty lainvalvontaviranomainen vastaanottaa lisäselvityspyynnön.

3 luku

Muu tietojenvaihto

10 §

Tietojen oma-aloitteinen luovuttaminen

Toimivaltaisella lainvalvontaviranomaisella on oikeus luovuttaa omasta aloitteestaan sen saatavilla olevia tietoja muiden jäsenvaltioiden keskitetyille yhteyspisteille tai nimetyille lainvalvontaviranomaisille, jos voidaan olettaa, että tällaiset tiedot voisivat olla merkityksellisiä kyseisille muille jäsenvaltioille rikosten ennalta estämistä, paljastamista tai selvittämistä varten. Oikeutta tiedonluovutukseen ei ole 8 § 2 momentin mukaisissa tapauksissa.

Toimivaltaisen lainvalvontaviranomaisen on luovutettava omasta aloitteestaan saatavilla olevat tiedot muiden jäsenvaltioiden keskitetyille yhteyspisteille tai nimetyille lainvalvontaviranomaisille, jos voidaan olettaa, että tällaiset tiedot voisivat olla merkityksellisiä kyseisille jäsenvaltioille vakavien rikosten ennalta estämistä, paljastamista ja selvittämistä varten. Velvoitetta tiedonluovutukseen ei ole, jos kyseiset tiedot ovat 8 § 2 momentin 5 alakohdassa tarkoitettuja tietoja.

11 §

Tietojen luovuttaminen Europolille

Kun toimivaltaiset lainvalvontaviranomaiset lähettävät tietopyynnön toisen jäsenvaltion keskitetylle yhteyspisteelle tai nimetyille lainvalvontaviranomaiselle, tai toimittavat tietoja toisen jäsenvaltion keskitetyn yhteyspisteen tai nimetyn lainvalvontaviranomaisen pyynnön perusteella tai omasta aloitteestaan tämän lain mukaisesti, niiden on arvioitava tapauskohtaisesti, onko Europolille lähetettävä kopio tietopyynnöstä tai toimitetuista tiedoista.

Tietojen luovuttamisesta Europolille säädetään lisäksi, mitä Europol-asetuksessa ja Euroopan unionin lainvalvontayhteistyövirastosta annetussa laissa (214/2017) säädetään.

Toimivaltainen lainvalvontaviranomainen voi luovuttaa toiselta jäsenvaltiolta tai kolmannelta maalta saadut tiedot Europolille 1 momentin mukaisesti ainoastaan, jos toinen jäsenvaltio tai kolmas maa on antanut suostumuksensa siihen. Tiedot voidaan luovuttaa Europolille vain kyseisen jäsenvaltion tai kolmannen maan kyseisten tietojen käytölle asettamien ehtojen mukaisesti.

4 luku

Tietojen toimittamista koskevat lisäsäännöt

12 §

Henkilötietojen luovuttaminen

Jos 2 tai 3 luvun mukaisesti luovutettavat tiedot sisältävät henkilötietoja, yksittäisiä rekisteröityjä koskevien henkilötietojen on rajoitettava Europol-asetuksen II liitteen B jaksossa lueteltuihin luokkiin, ja niiden on oltava välttämättömiä ja oikeassa suhteessa pyynnön tarkoituksen saavuttamiseen.

Henkilötietoja luovutettaessa on lisäksi noudatettava, mitä rikosasioiden henkilötietolain 9 ja 10 §:ssä säädetään.

13 §

Luottamuksellisuus ja yhtäläinen pääsy

Toimivaltaisille lainvalvontaviranomaisille toimitettuja luottamuksellisiksi merkittyjä tietoja on suojattava tietoturvallisuudesta valtionhallinnossa annetun valtioneuvoston asetuksen 2010/681 mukaisesti.

Tietojen pyytämisen muiden jäsenvaltioiden keskitetyiltä yhteyspisteiltä ja toimivaltaisilta lainvalvontaviranomaisilta sekä tietojen toimittamisen niille on vastattava niitä edellytyksiä, joita sovelletaan vastaavien tietojen pyytämiseen ja toimittamiseen kansallisesti.

14 §

Suostumus tietojen käyttämiseen todistusaineistona oikeudenkäynneissä

Toimivaltainen viranomainen voi antaa toisen jäsenvaltion toimivaltaiselle viranomaiselle tämän esittämän pyynnön johdosta suostumuksen tämän lain nojalla kyseisen jäsenvaltion viranomaiselle toimitettujen tietojen käyttöön todistusaineistona oikeudenkäynnissä, jollei asiaan sovellettavasta menettelystä säädetä erikseen toisin. Suostumuksen antamisen edellytyksenä on, että kyseinen toisen jäsenvaltion toimivaltainen viranomainen antaisi kyseisten tietojen toimittamista koskevan eurooppalaisen tutkintamääräyksen, joka tunnustettaisiin siten kuin rikosasioita koskevaa eurooppalaista tutkintamääräystä koskevan direktiivin täytäntöönpanosta annetussa laissa (420/2017) säädetään.

15 §

Suojattu viestintäkanava

Toimivaltaisten lainvalvontaviranomaisten on käytettävä Europolin suojatun tiedonvaihdon verkkosovellusta (SIENA-sovellus), kun ne lähettävät tietopyyntöjä tai toimittavat tietoja pyynnöstä tai omasta aloitteestaan tämän lain 2—3 luvun nojalla.

Toimivaltaiset lainvalvontaviranomaiset voivat poiketa SIENA-sovelluksen käyttämisestä, jos:

- 1) tietojenvaihdon voidaan olettaa myöhemmin edellyttävän kolmansien maiden tai kansainvälisten järjestöjen osallistumista, mukaan lukien Interpolin viestintäkanavan kautta;
- 2) tietopyynnön kiireellisyys edellyttää toisen viestintäkanavan väliaikaista käyttöä;

3) odottamaton tekninen tai operatiivinen häiriö estää keskitettyä yhteyspistettä tai toimivaltaisia lainvalvontaviranomaisia käyttämästä SIENA-sovellusta tietojenvaihtoon.

16 §

Kopion toimittaminen

Kun poliisi, Tulli tai Rajavartiolaitos esittää tässä laissa tarkoitetun tietopyynnön, antaa vastauksen tietopyyntöön tai toimittaa tietoja omasta aloitteestaan toisen jäsenvaltion toimivaltaiselle lainvalvontaviranomaiselle, sen on samanaikaisesti varmistettava, että toimitettu tietopyyntö, vastaus tai tieto tallentuu 19 §:ssä tarkoitettuun keskitettyyn asianhallintajärjestelmään.

Edellä 1 momentissa säädetystä veloitteesta voidaan poiketa, jos tiedon tallentaminen asianhallintajärjestelmään vaarantaisi yhden tai useamman seuraavista:

- 1) vireillä olevan erittäin arkaluontoisen rikosasian selvittämisen, jossa tietojen käsittely edellyttää asianmukaista luottamuksellista tasoa;
- 2) terrorismirikostapausten selvittämisen, joihin ei liity hätä- tai kriisinhallintatilanteita;
- 3) yksilön turvallisuus.

Jos tiedot toimitetaan toisen jäsenvaltion nimetylle lainvalvontaviranomaiselle, pyydetyistä tiedoista on lähetettävä samanaikaisesti kopio kyseisen jäsenvaltion keskitetylle yhteyspisteelle. Kopion lähettämisestä voidaan poiketa 2 momentin 1—3 kohtien mukaisilla perusteilla.

5 luku

Tiedonvaihdon keskitetty yhteyspiste

17 §

Keskitetty yhteyspiste ja sen tehtävät

Keskitetty yhteyspiste toimii keskusrikospoliisissa.

Keskitetyn yhteyspisteen tehtävänä on

- 1) vastaanottaa ja arvioida toisen jäsenvaltion toimivaltaisen lainvalvontaviranomaisen sille esittämät tietopyynnöt;
- 2) toimittaa tietopyynnöt asiassa toimivaltaiselle lainvalvontaviranomaiselle ja, jos pyyntö koskee useampaa kuin yhtä toimivaltaista lainvalvontaviranomaista, koordinoida pyynnön käsittely sekä pyydettyjen tietojen toimittaminen;
- 3) koordinoida pyydettyjen tietojen analysointi ja jäsentely niiden toimittamiseksi toisen jäsenvaltion keskitetylle yhteyspisteelle tai toimivaltaiselle lainvalvontaviranomaiselle;
- 4) toimittaa tiedot toiselle jäsenvaltiolle 7 ja 10 §:n mukaisesti;
- 5) kieltäytyä tietojen toimittamisesta 8 §:n ja 9 § 1 momentin mukaisesti ja pyytää tarvittaessa selvennyksiä tai täsmennyksiä 9 §:n 2 momentin mukaisesti;
- 6) lähettää tietopyynnöt toisten jäsenvaltioiden toimivaltaisille lainvalvontaviranomaisille tämän lain mukaisesti ja antaa tarvittaessa selvennyksiä tai täsmennyksiä 9 §:n 2 momentin mukaisesti.

18 §

Keskitetyn yhteyspisteen valmiudet

Keskitetyn yhteyspisteen on hoidettava tehtäviään ympäri vuorokauden ja vuoden jokaisena päivänä 7 §:n mukaisia määräaikoja noudattaen.

19 §

Keskitetty sähköinen asianhallintajärjestelmä

Poliisi vastaa direktiivin (EU) 2023/977 16 artiklan mukaisen keskitetyn asianhallintajärjestelmän ottamisesta poliisiin, Tullin ja Rajavartiolaitoksen käyttöön. Keskitetyn yhteyspisteen on käytettävä keskitettyä asianhallintajärjestelmää tässä laissa säädettyjen tehtäviensä hoitamiseksi. Kukin toimivaltainen lainvalvontaviranomainen toimii asiainhallintajärjestelmässä käsittelemiensä henkilötietojen rekisterinpitäjänä.

Asianhallintajärjestelmään on rekisteröitävä seuraavat tiedot:

1) 7 §:n mukaiset tietopyynnöt sekä kaikki muu tällaisiin tietopyyntöihin liittyvä muiden jäsenvaltioiden keskitettyjen yhteyspisteiden ja toimivaltaisten lainvalvontaviranomaisten kanssa toteutettava viestintä, mukaan lukien 8 §:n 1 momentin mukaisten tietojen luovuttamisesta kieltäytymistä koskevat tiedot ja 8 §:n 2 momentin mukaisia selvennys- ja täsmennyspyyntöjä ja selvennysten tai täsmennysten antamista koskevat tiedot;

2) keskitetyn yhteyspisteen ja toimivaltaisten lainvalvontaviranomaisten välinen 17 § 2 kohdan mukainen viestintä;

3) muiden jäsenvaltioiden keskitetuille yhteyspisteille ja toimivaltaisille lainvalvontaviranomaisille 7 ja 10 §:n mukaisesti toimitetut tiedot;

4) 16 §:n mukaiset tiedot.

Asianhallintajärjestelmällä on oltava kyky tuottaa tämän lain mukaista tietojenvaihtoa koskevat tilastot 20 §:n mukaisesti.

Asianhallintajärjestelmään sisältyviin tietoihin liittyvien käyttöoikeuksien ja muiden käsitteilytoimien kirjaamiseen sovelletaan, mitä rikosasioiden tietosuojalain 19 §:ssä säädetään.

Keskitetyn sähköisen asianhallintajärjestelmän tietoturvallisuudesta säädetään lisäksi julkisen hallinnon tiedonhallinnasta annetun lain (906/2019) 4 luvussa.

Asianhallintajärjestelmänsisältämät henkilötiedot saa säilyttää muodossa, jossa rekisteröity on tunnistettavissa, vain niin kauan kuin on tarpeen henkilötietojen käsittelyn tarkoituksen kannalta. Henkilötietojen säilyttämisen tarpeellisuutta on arvioitava ensimmäisen kerran viimeistään kuuden kuukauden kuluttua siitä, kun tietojenvaihto on päättynyt. Asianhallintajärjestelmän sisältämät henkilötiedot on poistettava peruuttamattomasti.

6 luku

Loppusäännökset

20 §

Tilastointivelvoite

Poliisi toimittaa sisäministeriölle kunkin vuoden maaliskuun 1 päivään mennessä tilastot edellisenä kalenterivuonna toteutuneesta tämän lain mukaisesta tietojenvaihdosta muiden jäsenvaltioiden kanssa. Sisäministeriö toimittaa tiedot komissiolle.

1 momentin mukaisten tilastojen on sisällettävä ainakin seuraavat tiedot:

1) keskitetyn yhteyspisteen ja toimivaltaisten lainvalvontaviranomaisten esittämien tietopyyntöjen lukumäärä;

2) keskitetyn yhteyspisteen ja toimivaltaisten lainvalvontaviranomaisten vastaanottamien tietopyyntöjen ja vastattujen tietopyyntöjen lukumäärä, eriteltyinä kiireellisiin ja muihin kuin kiireellisiin pyyntöihin sekä pyynnön esittäneen jäsenvaltion mukaan;

3) 7 § mukaisesti evättyjen tietopyyntöjen lukumäärä eriteltyinä pyynnön esittäneen jäsenvaltion ja kieltäytymisperusteen mukaan.

21 §

Voimaantulo

Tämä laki tulee voimaan [1 päivänä joulukuuta] 2024. Sen 15 § tulee kuitenkin voimaan vasta 1. päivänä kesäkuuta 2027.

Tällä lailla kumotaan laki Euroopan unionin jäsenvaltioiden lainvalvontaviranomaisten välisen tietojen ja tiedustelutietojen vaihdon yksinkertaistamisesta tehdyn neuvoston puitepäätöksen lainsäädännön alaan kuuluvien säännösten kansallisesta täytäntöönpanosta ja puitepäätöksen soveltamisesta (26/2009).

2.

Laki

henkilötietojen käsittelystä poliisitoimessa annetun lain 25 §:n muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
muutetaan henkilötietojen käsittelystä poliisitoimessa annetun lain (616/2019) 25 §:n 4 momentti seuraavasti:

25 §

Henkilötietojen luovuttaminen Euroopan unionin jäsenvaltion ja Euroopan talousalueen jäsenvaltion lainvalvontaviranomaiselle

Sen lisäksi, mitä tässä laissa ja rikosasioiden tietosuojalaissa säädetään, henkilötietojen luovuttamisesta Euroopan unionin jäsenvaltion lainvalvontaviranomaiselle säädetään Euroopan unionin jäsenvaltioiden lainvalvontaviranomaisten välisestä tiedonvaihdosta annetussa laissa (/).

Tämä laki tulee voimaan päivänä kuuta 20 .

3.

Laki

henkilötietojen käsittelystä Tullissa annetun lain 23 §:n muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
muutetaan henkilötietojen käsittelystä Tullissa annetun lain (2019/650) 23 §:n 4 momentti seuraavasti:

23 §

Henkilötietojen luovuttaminen Euroopan unionin jäsenvaltion ja Euroopan talousalueen jäsenvaltion lainvalvontaviranomaiselle

Sen lisäksi, mitä tässä laissa ja rikosasioiden tietosuojalaissa säädetään, henkilötietojen luovuttamisesta Euroopan unionin jäsenvaltion lainvalvontaviranomaiselle säädetään Euroopan unionin jäsenvaltioiden lainvalvontaviranomaisten välisestä tiedonvaihdosta annetussa laissa (/).

Tämä laki tulee voimaan päivänä kuuta 20 .

4.

Laki

henkilötietojen käsittelystä Rajavartiolaitoksessa annetun lain 35 §:n muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
muutetaan henkilötietojen käsittelystä Tullissa annetun lain (2019/639) 35 §:n 4 momentti seuraavasti:

35 §

Henkilötietojen luovuttaminen Euroopan unionin jäsenvaltion ja Euroopan talousalueen jäsenvaltion lainvalvontaviranomaiselle

Sen lisäksi, mitä tässä laissa ja rikosasioiden tietosuojalaissa säädetään, henkilötietojen luovuttamisesta Euroopan unionin jäsenvaltion lainvalvontaviranomaiselle säädetään Euroopan unionin jäsenvaltioiden lainvalvontaviranomaisten välisestä tiedonvaihdosta annetussa laissa (/).

Tämä laki tulee voimaan päivänä kuuta 20 .

Helsingissä x.x.20xx

Pääministeri

Etunimi Sukunimi

..ministeri Etunimi Sukunimi

2.

Laki

henkilötietojen käsittelystä poliisitoimessa annetun lain 25 §:n muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
muutetaan henkilötietojen käsittelystä poliisitoimessa annetun lain (616/2019) 25 §:n 4 momentti seuraavasti:

Voimassa oleva laki

Ehdotus

25 §

25 §

Henkilötietojen luovuttaminen Euroopan unionin jäsenvaltion ja Euroopan talousalueen jäsenvaltion lainvalvontaviranomaiselle

Henkilötietojen luovuttaminen Euroopan unionin jäsenvaltion ja Euroopan talousalueen jäsenvaltion lainvalvontaviranomaiselle

Sen lisäksi, mitä tässä laissa ja rikosasioiden tietosuojalaissa säädetään, henkilötietojen luovuttamisesta Euroopan unionin jäsenvaltion lainvalvontaviranomaiselle säädetään Euroopan unionin jäsenvaltioiden lainvalvontaviranomaisten välisen tietojen ja tiedustelutietojen vaihdon yksinkertaistamisesta tehdyn neuvoston puitepäätöksen lainsäädännön alaan kuuluvien säännösten kansallisesta täytäntöönpanosta ja puitepäätöksen soveltamisesta annetussa laissa (26/2009).

Sen lisäksi, mitä tässä laissa ja rikosasioiden tietosuojalaissa säädetään, henkilötietojen luovuttamisesta Euroopan unionin jäsenvaltion lainvalvontaviranomaiselle säädetään Euroopan unionin jäsenvaltioiden lainvalvontaviranomaisten välisestä tiedonvaihdosta annetussa laissa (/).

Tämä laki tulee voimaan päivänä kuuta 20

Laki

henkilötietojen käsittelystä Tullissa annetun lain 23 §:n muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
muutetaan henkilötietojen käsittelystä Tullissa annetun lain (2019/650) 23 §:n 4 momentti seuraavasti:

Voimassa oleva laki

Ehdotus

23 §

23 §

Henkilötietojen luovuttaminen Euroopan unionin jäsenvaltion ja Euroopan talousalueen jäsenvaltion lainvalvontaviranomaiselle

Henkilötietojen luovuttaminen Euroopan unionin jäsenvaltion ja Euroopan talousalueen jäsenvaltion lainvalvontaviranomaiselle

Sen lisäksi, mitä tässä laissa ja rikosasioiden tietosuojalaissa säädetään, henkilötietojen luovuttamisesta Euroopan unionin jäsenvaltion lainvalvontaviranomaiselle säädetään Euroopan unionin jäsenvaltioiden lainvalvontaviranomaisten välisen tietojen ja tiedustelutietojen vaihdon yksinkertaistamisesta tehdyn neuvoston puitepäätöksen lainsäädännön alaan kuuluvien säännösten kansallisesta täytäntöönpanosta ja puitepäätöksen soveltamisesta annetussa laissa (26/2009).

Sen lisäksi, mitä tässä laissa ja rikosasioiden tietosuojalaissa säädetään, henkilötietojen luovuttamisesta Euroopan unionin jäsenvaltion lainvalvontaviranomaiselle säädetään Euroopan unionin jäsenvaltioiden lainvalvontaviranomaisten välisestä tiedonvaihdosta annetussa laissa (/).

Tämä laki tulee voimaan päivänä kuuta 20

Laki

henkilötietojen käsittelystä Rajavartiolaitoksessa annetun lain 35 §:n muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
muutetaan henkilötietojen käsittelystä Tullissa annetun lain (2019/639) 35 §:n 4 momentti seuraavasti:

Voimassa oleva laki

Ehdotus

35 §

35 §

Henkilötietojen luovuttaminen Euroopan unionin jäsenvaltion ja Euroopan talousalueen jäsenvaltion lainvalvontaviranomaiselle

Henkilötietojen luovuttaminen Euroopan unionin jäsenvaltion ja Euroopan talousalueen jäsenvaltion lainvalvontaviranomaiselle

Sen lisäksi, mitä tässä laissa ja rikosasioiden tietosuojalaissa säädetään, henkilötietojen luovuttamisesta Euroopan unionin jäsenvaltion lainvalvontaviranomaiselle säädetään Euroopan unionin jäsenvaltioiden lainvalvontaviranomaisten välisen tietojen ja tiedustelutietojen vaihdon yksinkertaistamisesta tehdyn puitepäätöksen lainsäädännön alaan kuuluvien säännösten kansallisesta täytäntöönpanosta ja puitepäätöksen soveltamisesta annetussa laissa (26/2009).

Sen lisäksi, mitä tässä laissa ja rikosasioiden tietosuojalaissa säädetään, henkilötietojen luovuttamisesta Euroopan unionin jäsenvaltion lainvalvontaviranomaiselle säädetään Euroopan unionin jäsenvaltioiden lainvalvontaviranomaisten välisestä tiedonvaihdosta annetussa laissa (/).

Tämä laki tulee voimaan päivänä kuuta 20